

Владимир Колев

БЯЛАТА ЗИМА НА АРИСТОКРАТИТЕ

Владимир Колев

Бялата зима на
аристократите

I.

Сънищата си имат своя логика. Понякога неправдоподобният сюжет лежи върху много стабилни формални правила на обикновения живот. И въпреки привидната си невъзможност звучи съвсем убедително.

Това беше едно от най-тръпните ми изживявания във временния друг свят. В него бях някъде около средата на тридесетте си години. От известно време този свят се обитаваше и от жена със сиви очи. В сивотата им прозираше като лъч или отблясък и нещо златистозелено. Според съня ние бяхме вече познати. Разговаряхме. В тези очи често четях насмешка, но добра, насмешка на някакво очакване. Кога ще се сетя?... – А какво трябваше да се сетя?

По едно време ми просветна. Това бяха очите на Барбара. Сивите очи обикновено са студени. А от нейните, може би поради добавения цвят, струеше хубава топлина. Някога това ме накара да се взра в тях. После огледах и разните други неща, които един мъж инстинктивно търси в жената.

Но това вглеждане беше доста отдавна. Така че очите от съня не можеха да бъдат очите на Барбара. Вероятно това бяха очи като очите на Барбара.

В отношенията си с жените не обичам завързаните сюжети. Затова при първия удобен случай обясних на моята позната какво си мисля, когато се споглеждаме. Тя въобще не се учуди. Даже се засмя и каза:

– Знам!

Промърморих нещо от рода:

– Брей, много пък знаеш... – а тя допълни:

– Очаквах го. И сега се колебая дали да ти кажа още нещо? Може да се окажеш неподготвен и да не ми повярваш...

– Карай, ще го преживея. Човек, като поживее, свиква да вярва в какво ли не... – направих се на великодушен аз.

Тя постоя мълчаливо, огледа ме и после бавно каза:

– Очите ми не са като очите на Барбара. Аз не ти напомням с нещо Барбара.

Аз съм Барбара!

Този път не се направих на великодушен. Обясних:

– Ти можеш само да ми напомняш за нея. Защото тя напусна по доста... недвусмислен начин света! – Забавих се, търсейки точната

дума, която да не звучи зло, но да е достатъчно категорична и ясна. Колебаех се между „загина“, „катастрофира“, „уби се“...

– Барбара се утрепа. С парашут! В парашутизма не стават диагностични грешки – жив или умрял...

Умишлено употребих тази по селски груба дума – утрепа. Тя ми звучеше най-точно и категорично.

Моята позната бръкна в някаква чанта, извади снимки и мълчаливо ми ги подаде. Докато разглеждах първия кадър, чух само една дума:

– Оживях!

Върху поляна, закачени в единия си край за шипков храст, се бяха сгърчили, насукани един в друг два купола – на основен и запасен парашут. Под тях се долавяше релефът на нещо. Нещото се виждаше на втория кадър – неподвижно тяло. Каската не беше свалена от главата на това тяло. На другата снимка то беше гипсирано цялото. Следваха снимки без гипс. На всеки следващ кадър тялото беше все по-грозно и по-слабо. Долавяше се сянката на предстоящата смърт.

После идваше обратът. Сгърченият скелет постепенно добиваше нормалният си, човешки вид. Последна беше снимката на болнична пейка. Очите гледаха в обектива. В тях имаше безкрайна умора. Но вече имаше и живот!

Отново напомням – разказаното дотук беше сън.

II.

Доста се колебах, преди да тръгна срещу течението на времето. Годините си казват думата. Съществува естественият риск нещо да бъде позабравено, нещо, което е точно като факт, да бъде неточно възпроизведено като състояние. Ще трябва да се понася, за да предам неизбежната глупост на двайсет и тригодишния. Не ме разбирайте превратно – определено считам, че зелените години имат стойност в баланса на живота. В началото липсва опитът, действията са по-спонтанни. В душата още не се е напластил скепсисът, здравословен като лекарство срещу възможните неприятности. Но неизбежно икономисващ тръпки и състояния, които могат да бъдат изживени, само ако се отдаваш на живота, без да се занимаваш с двойно счетоводство. От позицията на сегашната си средна възраст, ако трябва да избирам между глупотевините на младостта или опита на натрупани години, без да се замисля, давам предпочитание на импулсивното начало.

Нещо повече. Минава ми през ума мисълта, че натрупването на опита, определян малко глезено като мъдрост, няма особен смисъл. Защото този опит нерядко влачи крак след своята най-елементарна полезност. Човек поукрасява спомените си – в тях той се вижда хем уж какъвто е бил, хем какъвто му се е искало за бъде. Тази двойствена същност на осчетоводеното минало изразява простата егоистична необходимост от постоянно самоутвърждаване.

Затова, ако хлапето, за което ми се иска да ви разкажа, на моменти започне да изглежда прекалено умно, не му вярвайте докрай. Имайте предвид, че тази история е разказана от мъж, прескочил четирийсетте.

Помислих си и нещо друго. Малко е странно, но на моменти вместо егоцентричното „аз“ може би нещата биха били по-разбираеми, ако на тях се гледа от позицията „той“. Наблюдателят може да недовиди някое вътрешно състояние, но от всяко положение по-добре обвързва фактите с обстановката. И – предполага се – е поне малко по-непредубеден. Затова, на моменти, макар и рядко, може би ще влизам и в „той“-кожата.

Ще споделя защо избрах този подход. Ами, по навик. Правя го постоянно. Често, особено когато нещата засекат, се старая да вляза във втората си кожа. И икономисвам по някое повторение на досадна грешка. Но това не е безболезнена операция – през „той“-очите обикновено откривам неща, които категорично не ми позволяват да се възхищавам

Бялата зима на аристократите

от себе си. Какво пък, може и да е за добро?...

III.

За втора година се нанасях в общежитие. Работа, свързана с мъкнене на куфари и кашони с книги. Костваща нерви и безсмислени усилия. Бях четвъртият в стаята и за мен бе останало най-калпавото легло с разкапана пружина. Поради теснотията даже пространството под него имаше функция – на килер и гардероб. Все пак търчането по канцеларии, споровете с вечно забързани, важни чиновници бяха приключили. Потенето по пренасянето – също. Подсвирквах си и бях почти доволен от живота.

Гледах през прозореца шаренията на алеята пред блока, когато чух зад гърба си насмешлив глас:

– Ти ли си новобранецът?

Годините в униформа не са любимият период от живота ми, а казармените лафове – мил на сърцето ми лексикон. Без да бързам, се обърнах, като усещах, че на върха на езика ми се е наместил подходящ отговор. Но въпреки че съм злоуст, думите не излязоха от устата ми.

Срещу мен добряшки се усмихваше млад мъж, вероятно студент около завършване. През него, доста жестоко, бе преминал валякът на детски паралич. Единият крак и едната му ръка бяха деформирани и чувствително по-тънки. Другото, което се набиваше в очи – тази фигура все пак не беше занемарена, нормалната ръка бе жилеста от постоянно трениране, а вратът – стегнат. Насмешката в очите и здравословната заядливост показваха, че не беше навел глава пред болестта. Сега вече лесно намерих тона на отговора:

– Като те гледам, не си ходил в специалното учреждение, така че новобранецът си ти! – Подадох му ръка. – Владимир, ама е дълго. Съкращението си избираш сам.

– Нено. Няма нужда да го съкращаваш. Кратко е, почти по китайски. Какво учиш?

– Историк съм.

– Значи си глупак. Всички хуманитаристи сте глупаци. С изключение на медиците – те са полуглупави...

– Чакай да се опитам да ти схвана системата. Почваме от минусова страна. След патологичните класификации на дебилите идват сигурно: много глупав, просто глупав, полуглупав – като медиците. Нулевата адекватност сигурно е... някакъв-никакъв? Следва положителната

градация – полуумен, умен и така нататък, та до гений. Да помисля – ти, като гледам, си от положителните величини – сигурно си полуумен?!

Нено се засмя без грам обида.

– Взимам си думите назад. Ако това въобще може да става. Ама защо учиш измислена наука бе, човек? Да беше записал математика, физика, химия или нещо такова...

Наложил се да му обясня как стоят нещата.

– На този етап нямам влечение конкретно към някаква наука. Приех история, уча история. На следващото класиране можех да вляза право, но ми изглеждаше скукарлък. Ама то и правото не е достатъчно сериозна работа за теб. Просто трябваше да следвам нещо...

– И що така?

– Отпреди казармата се захванах с една работа, която май единствено ме интересува. За да се занимавам с нея, трябваше да стана столичанин. Пък то взе, че ми тръгна с ученето. Та така...

– И каква е тази работа?

– Парашутизъм.

– Ако знаех това предварително, сигурно щях да поставя още по-точна диагноза – глупак и то смахнат!

Така се запознахме със студента-физик Нено. Станахме приятели. Естествено, въобще не се съгласих с него – не се чувствах нито превъртял, нито изкукал. Но избягвах да си блъскам главата с формулирането на дефиниция какъв съм точно – покрай мен имаше достатъчно интересни неща, за да се вторачвам само в собствения си пъп.

IV.

Циганското лято е най-обичаното от мен време от годината. И когато се случи есента набързо да прескочи в зима, се чувствам направо ошетен.

Тази година есента течеше по мой вкус – сутрешните ефирни вълма от мъгла набързо се вдигаха. Дните бяха обагрени от лудия талант на художник, който, под напора на някакъв вътрешен импулс, без да знае и без да осъзнава, твори особени картини. Особени, защото хем вече ги е имало, хем са неповторими.

Понеже гонех стипендия, си бях оставил изпит за есенната сесия – трябваше ми висока оценка. Знаех доста от общия курс по средновековна история, но не знаех при кого ще се падна на изпита. Ако се случеше шефът на катедрата, добродушният академик Теодоров, наричан с прякор-символ Тео петака, стипендията ми беше в кърпа вързана. Дядото не беше добряк, но имаше овладяната дарба да те накара да извадиш от главата си всичко, което има вътре.

Имаше и лош вариант – да затъна при асистента му, Денди попа. Първата съставка на прякора му беше наистина уцелена. А втората беше просто факт. Беше завършил семинария, но преди да получи духовно звание, се беше отказал от кариерата на духовник и бе започнал отначало, в историческия факултет. Човек мнителен, с неизживян пубертет. Даже беше написал една брошура, с която много се гордееше: „Защо изоставих Бога?!“ Горкият дядо Боже – колко ли е плакал, след като е разбрал, че Денди го е изоставил...

Сух, леко прегърбен, Денди се обличаше в сиво-кафяво. Костюмите му бяха съчетание на класика с лек привкус на екстравагантност. На мен ми приличаше на полска мишка. Но това бе лично отношение. Общо взето това, което мислех аз за него, беше едно средностатистическо студентско виждане. Яростен материалист, упорит до безкрай. С основен талант да предизвиква антипатии. Какво да искаш от човек, който се е отказал от вярата си?... Зло куче! Ако не хапе – ръмжи...

Понеже притежавах спорната дарба да се набивам в очи, бях успял да се посчепкам на упражненията с Денди. Разбира се, това беше направено под формата на академични дебати, но знаех, че съм влязъл в черния му списък.

Бях вече усвоил здравословните студентски тарикатлъци, но все

пак ми беше смутно. Медиевистиката¹ е море без дъно, винаги могат да ти намерят слабо място. Мъкнех учебника и записките със себе си навсякъде. Четях даже в трамвая и на автобусната спирка. Общо взето бях възмързелив, като повечето си връстници. Но когато напечеше, ставах зубър. Нямахше как...

На това отгоре на летището започваше състезание. Беше ми първа международна среща, в която даже имах шанс за добро класиране.

Това беше хубавата страна. Имаше и лоша. Парите. Подпомагах скромните си финанси, като ходех нощем хамалин на гарата. Но сега състезание, яко четене... и работа нощем? Просто щях да закъсам.

Действах и по един вариант, на който много-много не вярвах... Докато се ровех из университетската библиотека, попаднах на интересно, хванало паяжините издание от преди стотина години. През нощта нещо ми прищрака. Направих връзка със съобщение от руски дайджест и си помислих, че от размесването между двете и добавки оттук-оттам може да излезе интересна статия. Но имаше още един проблем. Пищещата машина. Приятелка на сестра ми, госпожа Пепа, имаше такова чудо в къщи. Имаше и симпатии към мен. Веднъж, когато попаднах в дома ѝ в отсъствие на благоверния, почувствах, че симпатиите имат и конкретен подтекст. В срамежливите сантиментални романи това би било определено с евфемизма, че съм бил пожелан от ухаещата на какви ли не парфюми госпожа. Това не се връзваше с идеята да използвам само машината. Тази жена не се усещаше, че петнайсетина години разлика не ми действат никак стимулативно.

Ако можех да намеря отнякъде една петдесетарка, се разминавах с настойчивата нежност. В оказията бях видял масивна железария с лъскава, все още запазена клавиатура. С нея бих могъл да заработвам по още направления: писане на курсови и дипломни работи, съставяне на нестандартни, душеразтърсващи некролози, сътворяване на любовни писма. Последното направление бе най-слабо платено, но там бях достигнал почти до висините на изкуството. Можех да се вживявам еднакво добре в мъжка и в женска душевност.

Но откъде толкова пари?

Обикновени студентски проблеми. Все пак успях да се добера до машината. В присъствието на благоверния. Докато пишех, матроната грижовно ме подпомагаше с безкрайно ценни указания. Когато се навдеше да прочете някой особено интересен пасаж, върховете на гърдите

1. Медиевистика /от лат./ – историческа наука за Средновековието. Б.а.

й, съвсем случайно разбира се, докосваха главата ми.

После пихме с благоверния по една ракия. И той ме гледаше със симпатия, но тя не ме притесняваше. Добър човек, ама неподвиждащ...

Следващият проблем беше в редакцията на „Сателит“. Какъв съм по образование? – „Ама ти си още студент?! Виж, момче, това е сериозно издание, при нас публикуват изучилите занаята, а не чираците. Нищо де, остави материала при секретарката. Макар че... Записал ли си телефона си отдолу?“ – „Нямаш и телефон?! Виж... Нищо де, хайде остави материала. Довиждане!“

Имаше още едно усложнение, но за него ще спомена по-нататък.

Така стояха нещата в онази сутрин, когато, потрепервайки от влажния студ, чаках автобуса. С усилие, но старателно, ровех нос в записките.

Състезанието беше започнало, но течеше не така, както ми се искаше. Първо, на един от скоковете дадох резултат, който ме отхвърли под чертата на прогнозираното класиране. После... Ами, на поляната беше весело. Непрекъснато се оформяха групички, в които всяка секунда беше нова и различна. А аз, като първа читанка, след като си скатаех парашута, вадох учебника. Сядах в кабината на линейката и се насилвах. Уж ми оставаше по нещо в главата, но ушите ми стърчаха като на рис, насочени към разговорите вън. От време на време дочувах реплики по мой адрес: сериозен човек, ей, глей го как чете! Или в друг вариант – не безпокойте Негово Превъзходителство! То чете в спасителното медицинско превозно средство...

Бегло се бях запознал с двете полякини от гостуващия отбор. Към едната, Марта, веднага загубих интерес. Здрава, мускулиста като мъж. С бистър и остър поглед, излъчващ неудовлетвореността на момиче, което знае какво търси, но не знае как да го направи. Очи, които в самотни часове често се пълнят със сълзи. Тези часове явно хич не са малко. А в гълчетата на очите вече са се оформили тънки, зли бръчици.

Първото нещо, което виждам в една жена, са очите. Е, нормален мъж съм, после оглеждам и другите неща. Но първо са очите. Никога не тръгвам към една жена, ако очите ѝ не ме придърпат към себе си.

А очите на второто момиче веднага ме хванаха. Сиви, северни. С някаква магия, те бяха избягали от характерната за цвета си студенина. Надникват ти в душата, но от това не се чувстваш неприятно гол. Когато се запознавахме, май позадържах малко повече ръката ѝ. Но пък после много старателно четях...

Зададе се служебният автобус. Ако сте гледали документални

кадри преди полетите на първите съветски космонавти, и те отиваха към космическата площадка с такъв автобус. Чудото на руската техника спря. Качих се и се огледах. На първата седалка откъм вратата седеше Барбара. Сама. Замислена и затворена. Може би по-точната дума беше втемерутена. В първата секунда ме жегна моментно съмнение: дали и тази не е като онази?... Може би всички полякини са такива – успани и зли?...

Барбара не повдигна поглед да види кой влиза. Докато попитам: „Може ли?“, шофьорът даде припряно газ. Успях да се захвана о пилона и извъртайки се, се изгърсих до нея.

– Май щях да направя нещо невъзпитано... – промърморих хрисимо.

Погледна ме така, както исках да ме погледне.

– И какво щеше да направиш?

– Ами да ти седна в скута. Поради ускорението, разбира се – не заради друго. Иначе си имам добро възпитание и не сядам в женски скутове. С изключение на далечните години, когато вероятно съм се гушел в мама...

– Принципно ли си против женския скут? С изключение на маминя, разбира се...

– А... не! Имам чисто практични съображения. Обикновено мъжът е с по-едра фигура. Затова смятам, че е нормално жената да сяда в мъжа, а не обратното...

Говорехме на руски, защото нито тя знаеше български, нито аз – полски. Недоовладеният език дава възможност за безброй каламбури, които правят разговора двусмислен точно колкото трябва. Барбара имаше развит усет към флирта в най-приятната му форма – не създаваше напрежение, държеше се естествено мило, без никакъв фалш. Не усетихме кога стигнахме летището. По едно време ми мина през ума, че днес учебникът май ще остане неотворен.

Според чистата теория на някои психолози, денят преди изпита трябва да се остави за отмора. За да не се доразбърква вече достатъчно обърканото в подпушилата студентска глава. Така че имах възможност да спазя препоръките на добрата теория...

Денят беше мръчкав и съллив. Предполагах, че няма да се скача заради ниска облачност. Излетя машина за разузнаване на времето, но летците се обадиха, че има даже две хиляди метра за фигурни скокове. Наистина, около хилядата имало лека димка, но непълтна. Не пречи на видимостта от земята.

Бях в първа машина и взех да слагам парашута. Барбара също започна да се подготвя. Докато монтираше запасния парашут, потърси с пръсти токата за пристягане, но тя се беше посукала. Измъкнах я и я напъхах в пръстите ѝ. Погалих ръката ѝ. Леко, много леко... Така че да се поколебае – била ли е погалена или не?... И друг път го бях пробвал този номер – работеше без грешка. Погледна ме бегло. Съвсем бегло. Така, че се поколебах – бил ли съм погледнат или не?...

Обичам този първи етап на влюбването. Когато още нищо не е изяснено и затова можеш да очакваш всичко, каквото може да ти роди фантазията. Имах понатрупан някакъв опит, но често правех и издънки от недоглеждане и недосъобразяване. Бях разбрал, че жените предпочитат нормалното, поръсено с ирония отношение, пред напудрената дипломатичност. Че не се сърдят чак толкова, когато се поразбързаш да бръкнеш под пуловера, но се мръщят и даже се опитват да ударят шамар, ако не премериш добре момента и се разбързаш с бъркането под полата... Ако знаете какъв мъдрец бях станал и в колко проблематики бях ориентиран...

Усещах, че знам какво да говоря на Барбара, за да предизвикам облъчването на тези очи. Но не бързах. Можех да отложам нещата във времето. За минути, часове, даже за малко повече. Но не до безкрай – групата ѝ беше дошла само за десетина дни, половината от които вече се бяха отекли...

От запад нахлуваше фронт и пълното разваляне на времето предстоеше. Вероятно състезанието щеше да бъде претупано по съкратена програма.

Облякох всичко, което носех в багажната торба. Вятърът блъскаше на пулсове шарения указателен ръкав. Към предсъстезателната тръпка се добавяше още една – увеличаваше се степента на риска на самия скок. Това разтваряше още адреналин в кръвта. Знаех, че е типова реакция – и другите се чувстваха като мен. Загледах кацания самолет, като мернах и лицето на Барбара. Бива. Държи се.

Проверка на екипировката. Последни, повтаряни всеки път указания. Съдийски пояснения. Необходимите дребни шегички с тия отстрани, които няма да се възнасят.

– Към машината!

През жегавите летни дни всеки гледа да се позабави под душа на струята, която обтича самолета, преди да влезе в корема му. Но когато си се навлякъл като мечок и пак ти е студено, напъхването вътре става много чевърсто и бързо.

Излетяхме.

Под нас светът сивееше. От тъмносивото на недалечната планина, през керемиденосивото на къщите на околните одрямани села, до светлосивото петно, зад което прозираше слънцето.

– Знаеш ли какъв е човекът, който лети така нависоко и мери с поглед земята под себе си?

Барбара ме погледна въпросително, повдигайки рамене.

– Високомерен, разбира се.

Възплитко остроумие, но тя го прие с усмивка. И подхвърли:

– Ти високомерен ли си?

– Понякога! Всички са високомерни понякога. За това даже не е необходимо физически да хвърчиш нависоко... И ти си високомерна, но аз не намирам в това нищо лошо. И не те мразя. А ти, мразиш ли ме?

Тя ме погледна учудено:

– Защо трябва да те мразя?

– А обичаш ли ме?

Обичам да ме гледат така. Бях разиграл етюд с формалнологични постановки на въпроси и отговори, за да стигна до този поглед. Барбара пак повдигна рамене – знам ли? – Да, ама аз вече знаех...

Замълчахме. Шумът на двигателя правеше разговора труден. Трябваше леко да подвикваме. А някои неща просто не трябва да се говорят на висок глас. Бавно се издигахме към двете хиляди метра, откъдето по правилата на някаква рискова игра набързо щяхме да се върнем отново на земята.

Барбара стана и започна да се подготвя за скок. Трябваше да се отдели на втория заход. Аз бях трети.

...Оттук нататък всеки се капсулира в своя свят. За последно – да преговори и преосмисли това, което му предстои. Скокът не започва с отделянето от самолета. В него се навлиза постепенно и отдалеч. Отначало, покрай обикновените действия на земята. С излитането започва сближаването. А сливането започва няколко минути преди изкъпването в струята.

Седнах до вратата. Когато Барбара се захвана с дясната ръка за канта ѝ, леко я погалих по пръстите. Тя рязко се оттласна. И докато тялото ѝ пресичаше струята, се усмихна с очи. С премерено движение изпрати въздушна целувка и потъна надолу.

Наблюдавах смаляващата се фигура. Колкото по-свито е тялото, толкова по-трудно се контролира, но пък фигурите се получават по-бързи. А тя се групираше направо в шампионски стил.

След петнайсетина секунди започна да се слива със земята. Престанах да я следя с поглед и застанах до вратата. Идваше моят ред.

...Студено. Очилата са добре наместени. Каишката на каската трябва да се смени, защото се е закъсала. Вече десетина пъти се сещам за това, но все когато застана на вратата, горе. Като слеза на земята, забравям. Трябва да се отделия над ъгъла на пресичане на двата полски пътя. Имам още няколко секунди да се порадвам на движението на някакъв трактор по един от тях. Погледнат от двата вертикални километра, той е като детска играчка. На седалката му сигурно се подрусва дебел мъжага – повечето трактористи са тлъстички. Сигурно мисли за жито, крави или по някакви други, много полезни селски теми.

А аз да не се заплесвам! Ориентирът за фигури се визира добре. Още малко... сега!

Струята е ледена. Въпреки дрехите имам усещането, че се намирам в небето над Северния полюс. Синхронизирано обирам ръцете и краката. Намествам се точно срещу ориентира. Команда за първа фигура...

След завършването на комплекса имам още няколко секунди преди отваряне. Мярвам за последно трактора. Ето го, вече е пресякъл кръстопътя. Дърпам ръчката, парашутът с претрисане се отваря.

Оглеждане. Нормално напълнен купол. Сега да помислим за наместване по курса. Трябва да тръгна над оградата на поделението, а на около триста метра да се насоча по ръкава, към мекия пясъчен център.

Скок като скок.

Все пак спряхме. Вятърът се засили. След кратко и съдържателно умуване шефовете решиха: с цел укрепване на братските, интернационални връзки между полските и българските парашутисти да се организира съвместна екскурзия до Витоша. Една красива планина, в подножието на която се намира българската столица София.

Не се смейте! Така се разбираха нещата, така се изразяваха. Свикнали бяхме на протоколно безсмислени думи. Пък Витоша си е Витоша... Още от преди времето на протоколите.

За мен перспективата за укрепването на връзките с полската група звучеше добре. Особено в частта, наречена Барбара.

Две неща помня от това пътуване. Репеите. И една импровизация.

Играта с репеите започна след почивката пред малко заведение. Там пихме чай. До оградата на бараката стърчаха свежозелени, повесени като слонски уши, огромните листа на репей. Откъснах от стеблата няколко таралежчета, а когато се качихме отново в автобуса, ги подхвърлих на детската градина да им се радва. След малко таралежчетата

започнаха да прехвърчат най-вече към женските глави. Едно от тях се навря в гъстата коса на Барбара. А аз, грижлив като бабуин, се заех да скубя игла по игла ситните кърлежчета. Главата на Барбара послушно кротуваше в ръцете ми. По едно време Тони подхвърли насмешливо:

– Не знаех, че можеш да бъдеш толкова старателен...

– Още по-лошо за теб. Трябваше да дойде човек от две хиляди километра, за да ти се отворят очите какво можеш да получиш от моите ръце. Пък да не ти говоря за изявите на някои други, още по-щедри части на тялото ми...

– Така, така... Много сте щедри това, мъжете. Особено с другите части на телата си. Ама често пъти последствията от тази щедрост остава за сметка на винаги грешните жени...

– Бог въздава всекиму своето, Тони! – смирено обобщих.

Тони беше добър приятел. Обичах я. И въпреки че доста често се хапехме и драскахме, имахме нужда един от друг.

Имаше един район на планината, който почти винаги в такива случаи посещавахме. Мястото, където някога, по време на войната, се е разбил изстребителят на български летец. Сюжетът с няколко думи е следният...

При една от бомбардировките над града се разиграва поредният въздушен бой. Младо момче, поручик, симпатията, зареден с характерния за войните патриотизъм, е орешетен от точните попадения на бордния стрелец на някой от американските бомбардировачи. И тогава, когато всички очакват той да използва парашута, се случва апокалиптичният епизод. Изстребителят се врязва във вражеската машина. Огромното чудо рухва, а малката и бърза птица, изстребителят, крепена от сила Божия, се отправя в последния си, ритуален полет към отвъдното. Лети няколко минути, преди да се вреже в гънките на планината.

След време, по някакви съображения, сюжетът е изваден от нафталина и освежен, а пилотът – канонизиран. Местността е наречена на негово име. Периодически, посмъртно, младокът е повишаван и в звание. Към деня, когато бяхме с Барбара в планината, той беше вече майор. След години стигна до полковник.

Живите са много щедри на признания към заслугите на ближните си. На ближните мъртви.

Веднъж разговарях с летец от ония години. Чух интересни неща. Чух и повторението на легендата. Допълнена с много достоверни детайли. Видимо, човекът се вживяваше в това, което разказваше. От думите му излизаше, че изстребителят вече се е бил сблизил опасно с крепостта

и е трябвало рязко да бъде изведен встрани и нагоре, за да се избегне ударът. Но младият герой предпочел все пак да се блъсне. Механично попитах: не съществува ли вариант момчето да е било вече ранено и даже убито? И затова да се е връзъл в Боинга. Възрастният мъж, някогашно момче, ме погледна хем ядосано, хем преценяващо. Отсече: „Разбира се, че не е било възможно!“ И прекрати разговора. Можех да попитам: защо пък да не е било възможно?...

Разбирах го. Аз се опитвах да разруша легендата. Заменях сюжета за съзнателната саможертва с прозаичния вариант за играта на случая.

Нищо не заменях! За мен поручикът ставаше близък човек със самото приемане на мисията да защитава града. С приемането на възможността при всеки полет да се раздели с живота си. А самият сблъсък – това е било впечатляващо, но не особено значима картина.

Човекът Христос достига величието си, когато приема безалтернативно перспективата да бъде прикован заради хората. А не когато увисва на кръста! Когато са му забивали пироните, просто го е било страх, сигурно се е давел от болка!?...

Докато разказвах историята на Барбара, тя попиваше с поглед аква-релната пъстрота на планината и мълчеше. После ме хвана под ръка и се облегна на рамото ми. Обичам естествените жени. Които дават възможност на мъжа да прояви заложената от природата активност на първата крачка. А после не се хвърлят бързешката на врата му. Нито пък разиграват етюда с непрестъпната женственост, за благоволенията на която трябва старателно да се потрудиш...

Стояхме един до друг, затъвахме в меланхоличната красота, която ни заобикаляше, и мълчахме.

По едно време Барбара ме попита:

– При теб това сигурно е настройка? Да обръщаш официалните постановки с главата надолу?

– Обикновено любопитство. Оглеждам ги отвсякъде, а не само откъдето ми ги показват. Не е задължително да бъдат с главата надолу. Могат да бъдат и полегнали...

След като помълча малко, тя каза:

– Импровизирай още някой вариант? Може и полегнал, но да не е позаспал...

Трябваше ми още минута, за да мога да отговоря, но вече подготвен.

– Добре. Стилизираме нещата. Бомбардировачът се пилотира от лейтенант Джон. Изтребителят – от поручик... Димитър. Умишлено

залагам сходство и в имената, като разликата е само в транскрипциите.

Първи вариант е вече разгледаният. Джон е обучен в една от много-то американски авиационни школи. Тече голяма война. За да се играе тя по правилата, трябва авиатори. Освен специалните познания по пилотиране той придобива и патриотичното самочувствие, че му предстои да служи на най-великата демокрация на света – американската. И е готов да загине за нея! Даже в небето на една полупапуаска страна – така е според сведенията, които са му дадени. Ако използва парашута, рискува да бъде изпапан от местните канибали...

Не се смей! Това вече не е моя импровизация, а елемент от инструкцията, която американските пилоти получават по онова време при полетите си над България...

Няма значение, че тази държава има над хилядолетна история и култура. Срещу двестагодишната американска. Папуаска е – за по-лесно обозначаване като символ.

Димитър завършва авиационна школа по същото време, но в папуаската държава. И той е готов да загине. Не в защита на някаква политическа абстракция, каквато е американската демокрация. А по-прозаично – пазейки града, домовете и живота на хората от огромните летящи машини, които ръсят бомби.

Във фаталния и за двамата ден пътищата им се засичат в небето над София. Може би българският поручик е бил вече убит от американския стрелец и затова неуправляемата му машина се е ударила в крепостта. Или е бил ранен и решава все пак да си строши главата, блъскайки съзнателно огромното чудо с таранен удар.

Това е първият, песимистичен вариант. Вариантът на противопоставянето.

Разглеждаме друг, затрогващ, оптимистичен.

Десетина години по-рано родителите на Димитър са емигрирали в Щатите. Младият мъж вече се е натурализирал. Повярвал е в американската мечта. Като типичен, добър американец е постъпил в една от многобройните летателни школи. Освен специалните познания по пилотиране той е бил подготвен за варианта да се бие в небето на чужда държава в името на американската демокрация.

Възпитанието му е качествено. Лейтенант Дим излита със своя изребител „Лайтнинг“ и достига до небето на някогашната си родина. Не е в състояние да я бомбардира, но е готов да даде живота си за тия славни момчета, пилотите на „Фортресите“. Там си има и личен приятел – лейтенант Джон. Много мъжко момче! Заради него е готов да влезе в бой с

изстребителите на страната, в която се е родил. Не защото ги мрази, а защото, в заслепението си, те служат на каузата на онзи луд за връзване – Хитлер.

Войната е не само и не толкова борба между хора. А и борба на идеи.

Нито Джон, нито Дим са стигнали до следващото ниво на осмисляне. Че войната е даже не толкова борба на велики идеи, колкото борба на прозаични интереси. Тия, които са ги учили, са дозирали познанието. Защо да им размътват главите, като им разкрият всички истини?

Лейтенант Дим спасява в небето на София добрия си приятел, командира на „Фортрес“ лейтенант Джон. Когато един от омразните немски „Месери“ се опитва да се навре в обсега на убития вече стрелец, пазещ опашката на крепостта, лейтенант Дим успява да даде предупредителен откос. „Месерът“ се проваля някъде надолу...

И за да звучи финалът като хепи енд, приемаме, че „Месерът“, макар и надупчен, все пак успява да се приземи на летището. От кабината му, като по чудо жив и здрав, се измъква пилотът. Оптимистичен детайл. Пилот на късметлията изстребител, е някогашният приятел на лейтенант Дим, поручик... Марин. Някога двете хлапета са се подвизавали заедно из коньовичарската махала, крадейки от курниците на бедните къщички яйца. Яйцата са продавани на махленския бакалин, а със стотинките са ходели на кино. Особено са обичали филмите със самолети...

Ето така вместо Димитър да стане убиец на Джон, става негов спасител.

Или друг вариант. Алтруистичен отвсякъде.

Схемата е първоначална. Лейтенант Димитър е пак български летец. Той тръгва към „Фортреса“, но в сублимния момент оръдията и картечните му замълчават, въпреки че яростно натиска спусъците. Разбира, че е изразходвал мунициите. Ранен е от случаен насрещен откос, затова с рязко претоварване се изтегля нагоре. В този момент през ума му минава, че все пак е трябвало да блъсне крепостта, която ей сега ще покрие с огнен килим центъра на града. Кой знае защо обаче американският бомбардировач не изтърсва бомби, а ревейки с пълната тяга на двигателите си, извърта тронав завой и се отправя на запад под прикритието на „Лайтнингите“. Защо не ги изтърсва? – Ами защото блокиращото устройство на бомбодържателите, по воля Божия, нещо заяжда. Понеже е опасно да кацне с такъв товар, „Фортресът“ съумява да се отърве от него над някакви безлюдни поля.

След раняването си българският пилот повече не лети. Дочаква края на войната. Достига до дълбоки старини. Като поизкуфял дядо с минали заслуги е погребан с почести и военна музика.

Лейтенант Джон изпълнява още дванадесет полета. Така общото им число достига нормативната цифра 25. И също се прощава с небето. Но се занимава се с полезна, патриотична дейност. На многолюдни събрания и във военни школи разказва за война и героизъм. Добива популярност. Логично прави политическа кариера. След петнайсет години се кандидатира за сенатор. Печели изборите. Умира в една и съща година с някогашния български поручик. И той е погребан с почести. И с военна музика, естествено! За ненаситните може да се добави, че е положен в привилегированата земя на Арлингтънското гробище.

Красиви истории. Да ти домилее да ги слушаш! А ако послужат за сюжет не на разказ, а на роман, могат да бъдат изпипани и детайлите. Примерно – двамата някогашни въздушни бойци се срещат след години. Оказва се, че имат общи спомени. И даже – какви неща стават в небесата ти, Господи?! – се разбира, че са се били един срещу друг. Такива са били времената... А двубоят е бил рицарски!

Двамата мъже с благородни осанки, джентълмени с общо минало, се напиват юнашки като руски казаци. И после всеки отново тръгва по пътя си... За естествения и неизбежен финал с различните гробища вече говорихме...

Барбара ме слушаше с лека усмивка. На въпроса ми иска ли още етюди за срещата в небето на София, тя попита:

– И още колко сюжета можеш да измислиш?

– Пет-шест основни. И колкото искаш производни на тях... – Казах го много, много скромно. И я целунах по ухото. Тя някак си не реагира на целувката.

– А сигурен ли си, че в думите ти няма цинизъм?

– Има. Разбира се, че има! Но той отразява цинизма на времето си. Защо двамата младоци са противопоставени на ниво живот, един срещу друг? И двамата са свестни момчета. Защо трябва да бъдат жертвани за конюнктурни интереси? Защо „Фортресите“ са избивали мирни хора? Защо симпатията Дим, служейки пряко на защитата на града си, косвено подпомага възможните успехи на Хитлер?

Когато човек приеме да служи на конюнктурна истина, той подпомага с действията си нечий добре примерен, егоистичен цинизъм. Така си е открай време...

Нещо повече! Обикновено канонизирането на героите си има циничен подтекст: „Вижте ги как добре служиха на тая и тая свята истина... Бъдете като тях и ще станете и вие популярни. И герои! Особено ако, без да се замислят, си строшите главите... Когато ние ви кажем. За каквото ние ви кажем! За какво са ви тия глави? Те все едно ще обелеят. Ще оглупеят, ще умрат. С тях ще умре и бледият спомен за живота ви. А героите са безсмъртни! Какво още има да мислите?!... Хайде, напред! Ура-а-а...“

Човек не трябва да се бои от смъртта. Не, извинявай, не се изразих правилно – човек е програмиран да се бои от смъртта. Но ако трябва да даде живота си, трябва да го направи за нещо, което има стойност и тежи поне колкото подлежащия на жертване живот.

Признавам, че не вярвам на общодържавните и армейските идеали. Особено ако са свързани с някаква конкретна, властваща в момента политическа система. А те, неизбежно са обвързани именно по този начин. Когато се завъртя покрай тия идеали, за да ги помириша – не чувствам свеж аромат. А като ги почукам, ми дрънчат на кухо...

Барбара се засмя.

– Така, както описваш това повъртане, предизвикваш в мен асоциация за...

– ... куче, което се мотае около паметника в селския парк...

– Точно така – продължи да се смее Барбара. – И се кани да...

– ... вдигне крак. Не, това – не! Не можем да спрем кучето, ако е решило да опикае паметника. Но, би трябвало да спрем човека. Защото знам и нещо друго. Трябва да имаме уважение към смъртта! Все пак това са били хора. Добри, лоши, умни или глупави. Възвишени или посредствени. Не е чак толкова важно. Самата смърт е нещо естествено, но в същото време и нещо наистина священо.

В моето село има наистина затрогващ, общ спомен. От преди доста години. За едно осемнайсетгодишно момиче, което на една вечеринка рецитира стихотворението „Градушка“. Сложно е да ти предам сюжета. Казано с малко думи, това е поезия, която е опасно близка до мирришещите на лук, но същностни като земята селяци. Докато момичето буквално се възнася на поскърващата сцена, хора проплакват. От това, че някой така добре ги разбира. И им помага самите те да осмислят и надживеят тежестта на битието си.

Две години по-късно, обичано безнадеждно, момичето си отива от този свят. Не успява да надживее туберкулозата.

Веднъж, като се ровех в селската библиотека, намерих изтъркан

томче от поета, написал стихотворението. Нарича се Яворов. От вътрешната страна на корицата имаше залепена снимка. Момиче с модна за времето си къдрава прическа. Това беше магьосницата от запомнената вечер. На няколко пожълтели листа имаше и стихове от нея. Сложени между откровенията на боготворения поет.

Разпитах библиотекаря. Оказа се, че след смъртта на момичето родителите му са направили дарение на библиотеката. Книгите на дъщеря си.

Прочетох няколко пъти стиховете ѝ. Слаби! Подражателни! Не впечатляват. Няма с какво да бъдат запомнени!

И все пак феите знаят как да омайват хората. Дори когато са слаби като поетеси, те просто намират начин да се извият...

Вечеринката беше направила от селското момиче фея.

Ето, тази смърт е имала тежест, равностойна на живота, чието продължение се явява. За мен тя беше много по-значима от жертвата в името на кух идеал. Военен, държавен, официален...

Като хлапе наистина вярвах на това, което ни внушаваха. Особено ако в него беше заложена красива легенда за някаква смислено звучаща саможертва. Но имах и такъв случай – прочетох книжка за Павлик Морозов. Детенце, което... информира властта, че най-близките му – неговите родители – мислят нещо лошо за нея. За милата, съветска власт. И – о ужас! – детенцето било убито от близките си. Като обикновен предател. После в пристъп на справедлив гняв властта пък убила близките на детенцето. Нали не се обърка и запомни кой, кого и за какво е убил? Обобщено казано, убийства в името на любовта.

Книгата трябваше да кара добрите деца да се възхищават на Павлик. И да са готови да последват примера му.

Обърка ме тази книга! Отрови ме! Защото ме накара да си представя, че портя майка си и баща си?! И в същото време трябваше да бъда доволен от себе си?

Имаше и нещо друго. Разглеждах снимка на паметника на Павлик. В първия момент не можех да проумея какво ме притеснява. После разбрах. Хлапето, досущ като мен и приятелите ми, беше свило малките си юмручета. Гледаше заканително! Не успях да се отърва от усещането, че е обикновено злобарче, което е готово за едното потупване по рамото да каже каквото му наредят, даже за баща и майка. Предположих и нещо съвсем логично. Че може би е било убито не точно от мама и тате? По-нататък, през ония години, не успях да стигна. Защото усетих, че не вярвам на това хлапе. И не мога да го заобичам.

Внимателно намекнах за объркването си пред татко. Иначе човек словоохотлив и стараещ се да стига до мен, точно тогава баща ми изсумтя: „Сбъркана работа! Мисли с главата си... И книгите са като хората. Понякога лъжат.“

Тази история ме натягаше, затова я изхвърлих от съзнанието си. После, с по-късна дата, разбрах, че инстинктът ми е задействал навреме. Това беше смърт, лишена от същност. От тежест. Предизвикваща не уважение, а погнуса.

А трупацият се постепенно опит ми подсказваше недвусмислено, че Морозовците не носят нищо хубаво със себе си.

... В един момент осъзнах, че трябва да сменя посоката. Разговорът забиваше в черното. Времето беше покрило с пласт спокойствие раздялата с живота на младия мъж, някогашен авиатор. Смъртта сама по себе си не е трагедия. Смъртта привидно и само в началото предизвиква в нас бунт и несъгласие. Крайният резултат е неизбежното спокойствие. Годините смиряват човека с фактите – каквито и да са били те...

Обърнах Барбара към себе си и я погалих по лицето. Дланта ми попи приятната му топлина. Тя ми се усмихна, но някак отнесено. Мълчеше. След малко ми каза с обикновен глас:

– Когато се приберем в града, искам да ме заведеш да видя катедралата ви. Отгоре изглежда като приказка.

Обичам полумрака на църквите. Той сигурно се свързва с мистичната същност на душата. И с онаследените инстинкти от годините, когато сме ходели боси по покрити с роса поляни. Когато сме смърдяли на пот и това не ни е притеснявало.

Но не проумях връзката между казаното от мен и желанието на Барбара. Нищо. Ще я заведа където иска. После ще разбере и защо го е поискала.

А тогава направих очакваното от мен. Отведох момичето зад едни гъсти хрусталаци. Дълго се целувахме, плътно притиснати, задъхани. По едно време усетихме, че ако не спрем, прескачаме бариерата на целувките. Костваше ни усилие, но успяхме да се отлепим един от друг. Нямахме как. От другия край на поляната вече ни викаха и насмешливо подсвиркваха.

И сега съжалявам, че тогава не поддахох на импулса, който ни блъскаше отвътре. Двама се търкалят зад храстите. Двадесетина подсвиркват. Какво толкова? – Любов и музика...

Просветление с по-късна дата: Ако бях проявил здравословната

лудост, беше много вероятно след известно време Барбара да не е в състояние да играе на „скочи отвисоко“. Защото щеше да ѝ предстои да се занимава с най-увлекателната за една млада жена игра – с жив и смеещ се на всичко, малък човек.

Хипотеза! Но тогава, зад храстите, още не бяхме дозрели един за друг.

Остава кармата. Било ѝ е писано да изживее секундите с разширени очи. Когато земята, въртейки се, е фучала срещу нея.

V.

Другото усложнение се наричаше Елизабет. Добре ѝ бяха избрали името. В нея имаше нещо от царствеността на коронованите ѝ едноименнички. Би било нечестно да говоря лошо за нея. Бети беше един добре организиран човек с ясни виждания по всички възможни варианти, които бъдещето можеше да ѝ предложи. Беше една такава, много уравновесена. Не очакваше от живота чудеса, а стабилни перспективи.

Запознахме се преди малко повече месец на някакво събиране, на което попаднах почти случайно. През последните три денонощия бяхме нанасяли с няколко приятели въглища в мазето на една детска градина. Като взехме парите, първо отидох да си купя черните дънки и карираната риза. Тогава такива радости не се намираха под път и над път. По някаква много сложна верига бях достигнал до моряк с търговски нюх. Благодарение на удачно протеклия пазарлък получих като добавка и черна, широкопола шапка. Застанах срещу огледалото. Здрава, мъжка фигура. Едно към едно – американски каубой. Т.е. човек, който се занимава с крави.

Не знам как са гледали в ония години в Щатите на краварите си? Но тук, в родината България, да си облечен като каубой беше шик.

В онази вечер за пръв път сложих на главата си шапка, различна от униформените на училището и казармата. На непознатите с обстановката от ония години може да се стори странно, но попадах в леко пикантна ситуация. Рискувах да ме спре старателен служител на реда и да ме помъкне към районното. Където да ми свалят от главата не само шапката, но и това под нея. Не говоря лошо за тогавашната народна милиция, тя не сваляше скалпели, а само стрижеше. С възпитателна цел – пазеше ни от разлагащото влияние на Запада.

Тук имаше тънък момент. Ако бях облечен с обикновен костюм, можех спокойно да си сложа широкополата шапка. Ако носех само дънки и риза, пак нямаше проблем. Проблемът възникваше от пагубното съчетание дънки, карирана риза, широкопола шапка. Прекалено вадеше очи аналогията с американските селски пролетарии. Врѣх вземаше патриотичното съображение – да приличаме на себе си, а не на американците.

Имах среща с Джоко – заядлив сърбин, добър приятел. Беше ми обещал да ме заведе на едно интересно събиране. Джоко ме огледа и

кимна одобрително:

– Не ти ща главата, ама шапката ми харесва.

Промърморих му разяснително:

– Оттук нататък двете вървят комплект. Аз пък си харесвам и главата, и шапката.

Влязохме в добре поддържана кооперация в центъра на града. Когато спряхме на четвъртия етаж, дочухме откъм вътрешността на единия от апартаментите стон на саксофон. Любовната мъка, която той изплакваше, беше толкова естествена и покъртителна, че неволно се заслушах. Позвънихме. Зад входната врата се показа Елизабет. Беше облечена с костюм в приглушен гълъбов цвят, който очертаваше, ако ползвам едно гастрономическо сравнение, апетитна, но стегната фигура. В облеклото ѝ имаше стил – без грам показност, но качеството му просто личеше.

После, когато върнах назад кадрите от запознаването ни се уверих, че съм се спасил да не попадна под общия знаменател именно защото слушах саксофона и я огледах с малко равнодушен поглед.

Кимна бегло на Джоко, явно бяха повърхностни приятели. Прие целувката по бузата като неизбежна, протоколна любезност. Аз ѝ целунах ръка, като знаех, че тя гледа разсеяно над главата ми. И я ухапах – леко болезнено, по кожата над прегъвката на пръстите. Инстинктивно сви ръка и я отдръпна. Погледна към мен, но аз разглеждах табелката на вратата.

В онази вечер дънките, ризата и шапката свършиха работа. Получих достатъчно внимание от нежната половина на присъстващите. Имаше и подканващи погледи, винаги ги е имало. Жените поначало гледат подканващо. Но мъжете, често пъти от левацина или по милион други причини, не им реагират.

Две денонощия и половина не бях спал, бях блъскал с количката като копач на Суецкия канал. Мислех да остана около час и да се прибера да си легна. Номера с ухапването го направих ей така. Елизабет определено не принадлежеше към жените, с които виждах смисъл да търся допирни точки.

...Понякога не прецизирам думите си. Този израз, с допирните точки, не предизвика ли у вас асоциацията с онзи, задъхания допир?... А исках да кажа друго.

Сбирката беше колегиална, а момчетата бяха повече от момчетата. След малко танцувах някакъв изтръпнал блус с Надя – човек от тия, с които можеш да се държиш нормално още от втората минута. Набързо получих информация за домакията. Или официално, Елизабет, или –

Бети! Без Лиза, Елиза, или някаква друга производна! Тогава просто не реагира на обръщение. Чешит е. Не е лош човек, но налага правила и ако излезеш извън тях, не реагира. Независимо дали си колега, познат, преподавател или какъвто и да е. Модерен вариант на класическа шопкиня.

Естествено, има си приятел. Не е онзи, гърчавият, който се върти покрай нея. Той е нещо като личен телохранител. Или – „донеси-отнеси“. Братовчед от прованса, верен до гроб. Филолог. Последното беше казано почти с презрение. Приятелят ѝ не присъства. За около два месеца е на някакъв стаж в Москва. Ще се женят догодина. Баща ѝ е професор-медик, майка ѝ – доцент пред професура. А родителите на приятеля ѝ са: баща, професор-медик, майка завеждаща клиника по... Познайте какво учеха Бети и приятелят ѝ?...

Това не ме интересуваше чак толкова. На два-три пъти погледите ни се засякоха и разсеяно се опипаха. В нейните очи имаше основно съдържана любезност. Знам ли какво е имало в моите?

Ядохме сандвичи с Надя и си говорихме. Бях гладен, но изяхох само четири радости с шунка. Благоприлични комплекси на провинциалист, стигнали до категоричната програма на рефлекс – да не изглеждам като елементарен любител на авантата. След третия танц решихме... Апартаментът беше голям. Изнесохме се в някаква стая в дъното на коридора. Надя излезе, за да донесе бутилка шампанско, защото имала идея. После...

Ще бъда доволен, ако не ми се смеете. Пък, ако искате, смейте се... Ами, запах. Потънах! На другия ден Надя ми разказа, че се опитала да ме събуди. Включително и по начини, от които се будят и умрелите. Останал съм жив, но спящ.

Наистина бях преуморен. Но по някое време все пак започнах да се свързвам със света. Зад притворената врата се чуваха думи, които явно се отнасяха за мен.

– ... Ще го събудя да си ходи. Няма работа тук! – чух гласа на гърчавия домашен пудел. Тази порода много старателно си пази дома. И обича да джавка.

– Остави го да си доспи. Няма да остане да живее тук, я... – с насмешлива досада го посъветва Бети.

– Как ще го оставя? А после какво ще обяснявам на Чаво? Останала си сама, през нощта, с този навлек? – не мирясваше пуделът.

– Как така сама? Нали и ти си тук? Най-старателният пазач на дома. Живял си се в къщата като хлебарка... Колко пъти съм оставала само с

теб, пък ти не се тормозиш как ще изглежда това в очите на Чаво.

– Аз съм друго. Аз, за теб, нали знаеш?...

– Знам. Знам... Хайде, отивай да си лягаш. И недей да слухтиш зад вратата.

Пуделът изръмжа нещо недоволно и провлече стъпки нанякъде. А Бети влезе в стаята. Затворих очи. Тя приседна до мен и попита:

– Чу ли диалога с братовчедата?

Без да отварям очи, отвърнах:

– Наистина бях заспал дълбоко. Не знам дали съм хванал началото.

– Няма значение. Началото и края не се различават особено. Защо ми ухапа ръката?

Колко е приятна тръпката на събуждането... С удоволствие присвих мускули и усетих свежия приток на кислород по цялото си тяло.

– Дай ми няколко минути да се разбудя и няма да ти създавам проблеми, ще се изнеса. Колко е часът?

– Три и петнадесет. Напротив, няма да се изнесеш. И то не защото толкова ми трябваш, а защото не искам хлебарките да командват въщи.

– Става. Може ли един доуточняващ въпрос? Ще предизвикваме ли интензивна циркулация на кръв в организмите си? Така по-добре бих заспал за втори път...

Бети се засмя. Имаше сипкав смях.

– Попитах те защо ме ухапа по ръката?

– Миришеше ми на нещо хубаво. Исках да я опитам и на вкус.

Отново се расмя. Такава строга и официална, а така хубаво се смее... Зад прозореца заничаше рогче от луната. Ръката ми сама, без да ѝ нареждам, погали крака ѝ над коляното.

– Искаш ли един съвет? Свали си ръката и се настрой за спане, без да мислиш за интензивни циркулации на кръв. Нито на твоята, нито на моята – с равен глас каза Бети.

– Нали може да я задържа за малко? В пасивно положение. Докато измисля варианта как да я сваля по-непринудено, без да пострада мъжкото ми достойнство.

– Можеш да се почешеш по главата. Всички славяни го правят съвсем естествено – предложи с иронична готовност тя.

– Да, ама женският свят ми се подиграва, че съм имал нещо турско в кръвта си. Не знам как ще се получи...

– Тогава си поглади брадата. Но не се прави повече на улав – с доста по-твърд глас ме посъветва Елизабет.

Усещах с нещо под кожата си, че настойчивостта ѝ е насочена

колкото срещу мен, толкова и срещу себе си. От устните ѝ се носеше дъх на шампанско. Почти бях сигурен, че мога да продължа, а междувременно главата ми щеше да роди необходимите аргументи. Но свалих ръка и седнах. Погалих я по лицето.

– Ето, виждаш ли колко съм разбран?

И станах бързо. Защото не бях сигурен дали въобще ще успея да отлепя, ако още малко се помотая.

Бети мълчаливо ме изпрати до вратата. За момент си представих как я притискам в ъгъла. Усещането беше толкова осезаемо, че веднага го изтрих от съзнанието си. Защото от такива видения ръцете сами тръгват. И трудно спират. Цялото ми благородно кавалерско държание дотук би отишло на кино. Все пак я целунах – по ухото. Е, и там я ухапах. Културно. Улових погледа ѝ. Обичам да ме гледат така...

Зад ъгъла на коридора се дочу недоволното пръхтене на пудела. Животинчето не бе устояло на изкушението на любопитството. Какви ли ще ги мъца сега на стопанката си?

Булевардът беше току-що измит. В матовата чернилка на асфалта се отразяваха, като малки луни, уличните лампи. Поех с пълни гърди свежия нощен въздух и без да се ослушвам, поех към общежитията. При мъжко ходене имах някъде около час път. За лукса, наречен такси, даже не помислих.

На другия ден Надя ме засече пред университета. Пихме кафе. Тя ми разказа за снощните си безуспешни процедури по разбуджането. Понеже употреби тази докторска дума, аз пък изказах пожелание – щом ще става лекар, то поне да не е анестезиолог. Ако не може да върне на този свят един обикновен сънливец, какво ли би правила с един упоен на операционна маса, например? Най-вероятно е да му даде директно направление към председателя на БКК. Попита ме какво е БКК и кой е председателят? Обясних – БКК е Божествена контролна комисия, а председател е естествено Свети Петър. Надя се засмя и не се обиди. Призна, че май няма големи амбиции в занаята. За разлика от общата ни позната, която вибрира от кариеризъм.

Така си говорихме известно време, а после аз си погледнах часовника и обясних, че ми е време да тръгвам. След протоколната целувка за довиждане тя задържа ръката ми.

– Няма ли да ме попиташ още нещо? Например – кога съм свободна? И не искам ли да пием пак кафе, но с развитие?

Направих се на завейан. Това поне добре ми се удава, защото просто съм такъв. Казах, че съм чувал за дълго и късо кафе. Даже за кафе с

райбер знам, но за кафе с развитие за пръв път чувам. Разбира се, не очаквах да ми повярва.

– Кафе с райбер е първата фаза на кафе с развитие – просветли ме тя.

За да покажа, че съм добро момче, я целунах по бузата и обещах:

– За домашно ще осмисля дадената от милейди информация. И непременно, все някога, ще дам отговор.

– Ясно. Снощи не е трябвало да проявявам хуманизъм към спящия, а здрава женска настойчивост. Ей, ама ти и Бети – а? – внезапно се сети тя. – Слушай, от това нищо няма да излезе. Нито тя е твой тип, нито ти – неин!

Знаех, че е права. Но имах и спомен за едно рогче в нощното небе. За един поглед на вратата. И за едно коляно, о което беше залепнала ръката ми...

След няколко дни ми дойде на гости Джоко. Огледа мизерната обстановка.

– Брато. Без да съм социален експерт, нито пък дизайнер по вътрешно обзавеждане, мога веднага да различа стая на общежитие от която и да е друга стая. Дори и да ме доведат със завързани очи.

– Да бе... Точно експертни познания трябва, за да ги разграничиш. По какъв случай насам?

Джоко беше оправно момче. Движеше бизнес с някакви армирани шлаухи, които идваха по неведоми пътища неизвестно откъде и отиваха неизвестно къде. Доходите му бяха над всякакви мислими студентски стандарти. Имаше усет към парите и знаеше как да им се радва.

– Ова госпожица, царствената Елизабета, нема нищо против да се видите. Но ме предупреди да ти кажувам да си не вириш носот. Оти може да ти го натрие – Джоко говореше доста чисто български, но понякога обичаше да дава послания и поучения на родния сръбски.

– Ама пък и ти си един вестоносец... Не можа ли да ми го кажеш малко по-изискано? Става въпрос все пак за нещо като любовно послание... А ти ми говориш за натриване на навирен нос...

– Искаш ли един приятелски съвет? – премина на български Джоко. – Отнеси се към това не като към любовно послание, а като към оферта! И то – добра оферта... – и демонстративно се облиза.

Взех телефона от Джоко, но не изгърчах веднага да ѝ се обадя. Маркар че ми се искаше. Обадох се след два дни от уличен автомат. Няколко минути си бърборихме общи приказки. Зад мен вече стояха трима чакаци. По едно време мъжката в дочените дрехи ми предложи на висок

глас:

– Приятелче, нещата при вас отгук нататък не са за телефон, а за креват. Защо губиш времето на госпожицата, а и нашето?

В слушалката тихо прозвуча смехът на Бети. Попитах:

– Дали да не послушае добрия човек?

Бети не се направи на интересна, а нареди:

– Идвай!

Докато трамваят ме лашкаше към дома й, пред очите ми се мяркаха кадрите от онзи френски филм. Как се казваше? Няма значение заглавието... Когато двамата се измъкнаха от блъсканицата на излишните хора край себе си и без да се занимават много-много с анализи, бързо започнаха да се разсъбличат един друг. Хубава сцена. Дали същото ме очаква в дома на Бети? Дали, без много-много да се ослушвам, да не я притисна още в антрето? От друга страна, обичам точно в такива случаи да не бързам, а да...

Първото нещо, което видях още с влизането: Кралицата се беше погрижила за външността си. Малко бледо червило на устните; блузата й беше току-що изгладена – чувстваше се характерната миризма на топъл плат. В същото време в очите й имаше нещо... непривично за нея. Кое то тя се опитваше да прикрие и то толкова старателно, че се беше изписало на физиономията й. Все пак контролираше добре гласа си, говореше спокойно и подчертано... дружелюбно.

– Ела в хола. Седни. Ще пиеш ли кафе?

– Кафе със или без развитие?

– Това пък какво е?

– Попитай Надя. Онзи ден тя ми разясни някаква теория по въпроса. Всъщност искаш ли да отидем заедно до кухнята и докато правим кафето, да си говорим?

Нямам никакви претенции, че съм кой знае колко аналитичен по отношение на жените. По-скоро се оставям да ме движи вътрешният глас. И не правя нищо, когато усетя вътрешно мълчание. Но тогава усещах флуидите. Пъкаха.

Кухнята беше като стопанката си. Подредена като аптека. Докато Бети търсеше пакета с кафето, я погалих по бузата и преди тя да направи каквото и да е, седнах. И за да не се получи пауза, я подсетих:

– Забрави да ме целунеш на вратата. Поне като Джoko, приятелски. Неангажиращо.

Тя ме мярна изпитателно. И изгърси, почти грубо:

– Дяволът ме накара да ти пратя парламентьор. И сама да те

извикам вкъщи.

– Горкият дявол... Що лоши неща се правят без негово знание и с неговото име като оправдание. Е, не чак толкова много, колкото в Името Господне...

Елизабет не реагира на репликата ми, а мълчаливо продължи да се занимава с кафето.

– Искаш ли да изслушаш един хамлетов монолог на съмнения и терзания? И – ако пожелаеш – да вземеш отношение по повдигнатите въпроси?

Тя кимна, без да ме погледне. Прозорецът беше обърнат към вътрешен двор. Пред него жълтееха в пъстрожълто листата на две тополи. Гледах към клоните.

– Появява се преди няколко вечери някакъв... тарикат. Ефектно опакован, с амбалаж, който не се намира по магазините. В държанието му има приятна доза провокация. Но без да е все пак нещо особено. Отначало го гледаш с ограничен интерес и лека симпатия. Подсъзнателно си имаш едно наум – светът е пълен със симпатични провинциалисти. После, още преди да успееш си направиш спасителната автопсихоанализа, вдяваш, че изпитваш към него нещо като греховно желание.

– Може пък да е само това, дай Боже – подчертано в мой стил вметна Бети.

– И сега се чувстваш неприятно неуверена. Освен провинциалиста с външност на каубой в твоя свят има и нещо съществено. Чавдар. Хубав ли е?

– По-висок и по-хубав от теб! – с явно удоволствие поясни Бети.

– Приемам го и не се тормозя от това. Има сума ти мъже, по-високи и по-хубави от мен. Но явно има нещо, което все пак ме класира на добра позиция в царствените очи. Няма защо да се опитваме да го определяме какво е точно. Трябва да приемем, че просто го има. Какво ще правим с него, а? Като имаш предвид колко пъти досега се удържам на кътни зъби да не те нагрябам. А направя ли го, няма да ти дам да се отлепиш от мен, докато не чуя оная въздишка, накрая, след най-приятния физически труд...

Не трябваше да й говоря по този начин! Искало ми се е това да звучи като пародия, която предизвиква разтоварващ смях и помага да се излезе от положението. По едно време си дадох сметка, че така само си паля фитилите и вече няма да мога да се удържа. Но Бети май не се сърдеше. Защото просто предположи:

– Не прекалихме ли с анализите?

И престана да се занимава с кафето.

Още в коридора се повтори нещо от оная сцена от френския филм. Не допусках, че в мен имало толкова грубост, но и тя се държеше по същия начин. Изливахме беса си един към друг един в друг.

Можеше да се държи както си иска. Но въздишката беше истинска. Така, както исках да я чуя...

Кралицата се оказа ясен, читав човек. И въобще не се превземаше. С нея можеше да се говори нормално. Нехарактерно за аристократичната си порода, обичаше да се върти из кухнята. Изпипваше такива сладкиши, на които беше немислимо да устои един вечен гладник-студент. После пък мен ме удряше сладкото и... цикълът се затваряше.

Сериозни проблеми ни създаваше пудела с прекалено развитите си инстинкти да пази къщата. Когато усети накъде вървят нещата, той просто отказа да излиза, за да не освобождава терена. Стоеше затворен. Ако се засечехме по коридора, бързо хлътваше с ръмжене във вратата на стаята си. Но щом влезехме при Елизабет, все намираще начин да ни трови. Ту телефонът започваше да дрънчи, ту възникваха спешни проблеми, които налагаха тя да отиде при него.

Всяка връзка първоначално си има етап, когато влюбените обичат, също като нормалните хора, да ходят на кино. Или на разходка. Или просто да си бърборят. Но едва след като излеят насъбралата се тръпна лудост. Най-елементарното условие за това са стаята и леглото. А пуделът ни правеше постоянно сечено.

Опитах и варианта с общежитието. Нямахме проблем, в заявеното време стаята беше освободена.

Споменът за този ден не е от приятните.

Бях се постарал и бях пооправил бардака. Доколкото можех. Леглата с изпънати одеала, дрехите подредени... Даже на масата до прозореца се мъдреше ваза с червени рози.

Посрещнах Бети на спирката. Разбирах, че идеята не ѝ харесва и даже малко я притеснява. Бърборехме си уж непринудено, докато влязохме в стаята.

Срещу нас, в прозореца, блестеше следобедното слънце. Във въздуха плуваха ефирни, но добре видими пращинки. В този момент видях мизерията през нейните очи. Тя се обърна и през рамо, категорично каза: „Не! Тука – никога!“

Отидохме до близкото заведение. Пихме отначало кафе, а после – кафе с коняк. Мълчахме. По едно време тя постави ръка върху моята.

– Моля те, не ми се сърди! Разбирам, че си принуден да живееш

така. И повярвай ми, от това не ми падаш в очите. Но втори път не ме кани там! Ще видим какво мога да направя с хлебарката. И той трябва да ходи на лекции. Все ще намираме някакви луфтове. Пък и нали знаеш, крадената любов е по-сладка...

Срещяхме се още два-три пъти у тях. Но хлебарката-пудел все пак постигна своето. Усещяхме, че губим желание да насилваме нещата. И леко охладняваме един към друг.

Един следобед позвъниха от портиерната. Телефонът не работеше и тръгнах към асансьора. От него излезе Нено.

– Долу те чака някакъв чичка.

– Познаваш ли го?

– Не. Но имам съмнение, че и ти не го познаваш. Изглеждаше ми леко притеснен. Абе, знаеш ли, че имам работна хипотеза кой може да бъде?

– Голям хипотезник си...

– Ние, физиците, често работим с хипотези. И обичаме да хипотезираме. Особено за чужда сметка.

Споделях с него как вървят нещата край мен. Макар че му ръмжах, то беше от лошотията на характера ми. Иначе наистина го чувствах приятел и го обичах.

Чакаше ме мъж около петдесетте. От пръв поглед личеше прилика-та му с Елизабет. Но в излъчването му нямаше нищо наежено, противно на получената информация. Това беше добре за начало.

– Здравейте. Можете да не се представяте. Досещам се кой сте. Предполагам и за какво идвате...

Засмя се. Ето от кого беше взела Бети сипкавия си смях.

– Дъщеря ми каза, че наблизо имало някакво заведение. Имате ли нещо против да отидем там да поговорим?

– Имам! В момента съм зле с парите. А точно сега нещо не ми се ще да бъде черпен.

Той ме огледа сдържано, внимателно. Ето от кого беше наследен и маниерът на кралицата.

– Виж, и аз съм бил студент. И съм тръгнал от твоята позиция. Днес имах тежък ден. Нека все пак ударим по коняк за моя сметка...

Заведението беше полупразно. Конякът, който се сервираше, беше хубав. Чукнахме се, пийнахме по глътка. От уредбата се носеха и тръпнеха във въздуха соловите партии на баскитара. „Нощ в бял сатен“. Преди няколко дни тук си говорехме с Бети. Беше ни и тъжно, и хубаво. Любовната мелодия лепеше очите ни. Всъщност почти не говорехме,

музиката заместваше думите. А сега, под звуците на тази мелодия, трябваше да търся общ език с баща ѝ. Щеше ли да се получи? Гостенинът ми не бързаше да започне, но мълчанието не тежеше.

– Нали не се сърдиш, че заговорих на „ти“?

– Когато ми заговорят на „ти“, и аз сменям обръщението. Нищо страшно.

– Докато идвах насам, в главата ми се въртяха сума ти въпроси, които ми се иска да ви задам на вас, двамата. Би било добре да си отговорите поне на един – как виждате връзката си във времето, напред? – Искаше му се да повиши тон, но беше играч, държеше си нервите. Затова направи пауза и продължи спокойно: – Елизабет не е влюблива. Но до деветнайстата си година не беше се целувала с момче. Даже по едно време започнах да си мисля да няма никакъв проблем. Ние с майка ѝ да сме пренатегнали пружината и да сме предизвикали травма, която се изявява впоследствие... Но после се появи Чавдар и нещата си дойдоха на мястото.

– А после се появих пък аз и всичко се обърна с главата надолу?!

Бащата на Бети ме погледна по неговия си начин, изпитателно, но без лош пламък в очите.

– Май така стана...

– И аз не мога да ти дам смислен отговор. Като се замисля за перспектива, не я откривам – прекалено много неща ни делят. И съвсем малко ни обещават нормално развитие. Ако Елизабет каже, преставаме да се виждаме. Ще я преболедувам. Сцени от моя страна няма да има.

Той отпи с наслада глътка коняк, порадва се на вкуса му и замислено продължи:

– Да, но и дъщеря ми се изрази по подобен начин. Ако ти се отдръпнеш, тя няма да...

– Нещо като огледален вариант на историята за двамата тарикати, които се срещнали по средата на тесен мост. Не мога да си спомня само, дали не ставаше въпрос за магарета?...

– Нещо такова се получава... – съгласи се пак той.

– Ама не е и точно така. Тя не обича да оставя инициативата в ръцете на друг. Или може би?... Тя е горда и това ще ѝ даде възможност да се засегне?...

Отпи още глътка и се усмихна замислено.

– Тя е жена. Но от малка е възпитана, че няма да бъде жена-конфекция. А този подход си има рискове – ако се пречупи, лесно може да стане робиня – ама че го казах и аз... Плаша се да не стане нещо от този

род... Криза при госпожица с неособено претенциозно самочувствие си има добрата страна – разтоварващо реване и светът изглежда изпран и свеж... При Елизабет усложнението е почти сигурно...

– Така е и при мъжете от втория сорт. С едно още по-съществено усложнение – те обикновено са научени, че не трябва да прибъгват до сълзи. – Трябваше да успокоя добрия човек и затова добавих: – Пък и аз нямам рефлексии на робовладелец...

– Звучи егоистично, но не става въпрос за теб, а за нея. После, има и още един проблем...

– Чавдар не е проблем. Нали се изяснихме – проблемът съм аз. Ами да се прояви и той като мъж! В края на краищата, неговата позиция е по-добра от моята. Навремето що коне са били изпотепани по рицарски турнири?... Заради свещената и вечна хормонална идея – да се спечели сърцето на дамата. И други детайли от анатомията ѝ заедно с функциите им... Сега за тази цел даже не ти трябва кон... Минава се с един обикновен тупаник. Ако се стигне и дотам...

– Прав си. Може би е по-добре да оставим нещата да си вървят по естествен път? Усещането за любовна трагедия се развива обикновено когато има силен натиск отвън. Ако не беше враждата между Монтеки и Капулети, надали би било толкова силно привличането между Ромео и Жулиета... – Погледна ме насмешливо: – Може ли да ти задам един недискретен въпрос?

Кимнах, без да го гледам в очите.

– Аз съм лекар, та мен този род проблеми не ме притесняват като изразяване...

– Защо го увърташ, щом не те притесняват? И мен не ме притесняват, ако става въпрос за хоризонталната гимнастика?

– Точно за нея става въпрос. Как е при вас?

– Ами..., ту единият е отгоре, ту другият е отдолу. А за да сме с усещането за взаимна еманципация, сменяме позициите. Нали знаеш – еманципацията обикновено се прилага като социална терапия за вече нарушена хармония. А ние я прилагаме профилактично. Правим и разни други работи. Ама за тях няма да ти говоря. Ще щадя любящото ти бащино сърце...

Докато отговарях, бащата на Бети кимаше с разбиране. Без грам възмущение или подчертана добродетелност.

Изпихме по два коняка. Поговорихме си. За някои неща намерихме общи позиции. За други проумяхме, че никога не бихме се разбрали. Но когато се разделихме, ми беше симпатичен почти като приятел.

Определено имаше полза от тази среща. Пуделът вече нямаше право да джавка. Това го обезвери и той престана да си пази къщата. С Елизабет се виждахме без проблеми. Даже ни се случваше да не стигаме до леглото, а да ходим на кино, да се разхождаме. Или просто си говорехме.

Но приближаваше времето, когато Чавдар трябваше да се прибере от Москва.

А в това време се появи и Барбара.

VI.

Бях се успал, но когато пристигнах пред кабинета на катедрата по Средновековна история видях, че няма за какво да се притеснявам. Или по-точно, мога спокойно да се притеснявам само за изпита.

Четирима колеги чакаха пред вратата и трескаво, глупаво и безсмислено ровеха за кой ли път из учебниците. Отстрани, на пейката, беше седнала Наташа и четеше вестник. „Сателит“. Преди да я попитам може ли да надзърна в него, тя обяви:

– Внимание, колеги! Появява се известният столичен журналист, авторът на статията, потресла цялата интелектуална общност на историческото факултето, самият...

Промърморих й интимно:

– За какво плямпаш? – Но вече се досещах.

Наташа беше бивша медицинска сестра. Щастливо омъжена. Така си мислела първоначално. После й писнали и отмилели и мъж, и сестрински задължения. Зарязала всичко и записала история. С изпитите се оправяше безпроблемно, ала пак изживяваше криза. Терзаеше се, че отново е хванала в грешна посока. Но не си го изкарваше на другите. Напротив. Беше мила душа, макар и малко заядлива, което ни сродяваше. Поради участието си в някакъв самодееен театър обичаше да пародира роли на високопарни госпожици.

...Още когато чу първите й думи, сънливецът разбра, че статията му е излязла. Хлапето поддаде на суетната тръпка. Беше си виждало вече на няколко пъти името из вестници, но написаното в тях не можеше да мине за нещо особено. Просто му трябваша пари. Виж, да изгрее в „Сателит“, това беше вече друга марка бира...

Грабнах вестника от ръцете на Наташа и започнах да ровя из него. Тя ме посъветва майчински:

– Отвори на средните страници. Там си.

Премаля ми. Нещо почти като оная тръпка. Прав е австриецът със сецесионните мустаци – Фройд. Всичко на този свят е вързано по-някакъв начин с либидото. И всяка силна реакция тръгва от това коренче.

Бяха включили целия илюстративен материал, който им бях дал и даже бяха добавили факсимиле от „Ганцът на Мариам“². То пък не беше

2. „Ганцът на Мариам“ – миниатюра от Томичковия псалтир /1360 г./ ГИМ – Москва. Б.а.

точно на мястото си. Текстът, от първо поглеждане, изглеждаше така, както бях го написал. Плъзнах бърз поглед по редовете. Имаше един-два, леко пипнати от нечестивата редакторска ръка абзаци, но общо взето беше добре.

Как хубаво може да започне един ден...

Нещото, което леко ми разваляше пейзажа, беше киселата физиономия на Ганди – един от чакащите колеги. Беше се обзавел с този прякор не поради добро познаване на философията на известния индиец, а защото беше дребен и недохранен. Не обичах да се засичам с него. Където и да е. В първи курс влязохме заедно на един от изпитите. Беше обявил, че е прошнуровал от кора до кора трите книги-тухли – за Рим, Гърция и древния Изток. И на висок глас, скромно беше обобщил, че е готов за отличната оценка, която неизбежно заслужава. Аз четох от доста по-синтетичен източник – учебника на професора, шеф на катедра. И не три месеца, а две седмици. Ганди отнесе тройката, а аз – отличен. Оттогава откровено ме мразеше. Особено след моята интерпретация на случилото се – че катърското трудолюбие е присъщо на нищите твари. Че и тройката е достоен резултат за един зубър, братовчед на катърите по майчина линия.

Съзнавах, че днешната статия е пирон в сърцето му. Но признавам, въобще не усещах в себе си свещената спазма на милосърдието.

След малко от дъното на коридора се зададе Денди попа. Можеше да се очаква... А аз бях избързал да се зарадвам, че денят бил започнал така хубаво... Мина покрай нас, поздрави ни подчертано академично със „Здравейте колеги!“ и хлътна в кабинета.

Боже, Боже, защо с едната ръка даваш, а с другата вземаш? Защо изпрати този твой хулител да ни мъчи душите? Вярно, че сме грешни – то кой ли студент не е?... Грешни, ама не чак толкова, че да заслужим това наказание...

След малко асистентът се показва от вратата:

– Трима колеги да заповядат!

Влизах на изпит пръв или последен. Нямахме за какво да се размотавам. Бутнах пред себе си Наташа. Тя се опита да се опъне, но аз ѝ изръмжах в ухото:

– И да се ослушваш, и да се дърпаш – няма да цъфнат налъмите. Напред, пък каквото има да става, ще става...

Оказа се, че трети желаещ няма. След кратък дебат пред вратата все пак се намери още един омърлушен смелчага. Влезе Ганди и подчертано сервилно поздрави Денди попа. Асистентът му се усмихна окуражаващо

и Ганди грейна.

Картината беше ясна. На всички им се искаше да дойде академикът. И се надяваха на някакво чудо. Или по-точно – не можеха да приемат нещастieto си с подобавашо мъжество.

Меки души... Хуманитаристи! Май не беше чак толкова неправ този човеколюбив душегубец Нено. Тогава, първия път, когато се запознавахме и делеше студентите на породи... Вещност всеки расизъм си има някаква рационална жилка. Иначе не би хващал корен.

Впросите ми се случиха средна хубост. Във всеки случай не бях хлътнал в яма.

Седнах и започнах да нахвърлям върху листа това, което първо ми идва в главата. После щях да подреждам, оглаждам. След десетина минути се бях успокоил. Основните неща вече ми изплуваха. И тогава добрата душа Наташа си отвори устата. С класическа усмивка на импресионистична кокотка, тя попита поа:

– Извинете, четохте ли статията на колегата? Много е интересна...

Денди я погледна поучудено.

– Каква статия? От кой колега?

Глупачето Наташа ме посочи:

– Ето, този колега. Много е хубава. В „Сателит“. – И му занесе вестника, отваряйки го на вътрешната страница.

Асистентът първо ме огледа. В погледа му определено липсваше симпатията, облъчила преди малко Ганди. По-вероятно си възпроизведе броя на черните точки, които бях натрупал при него. Зачете.

Продължавах да пиша, като от време-навреме поглеждах към стъклото на прозореца, в което се отразяваше съсредоточената физиономия на бившия семинарист.

След десетина минути внимателно обследване на статията той отмести вестника, загледа се в една точка пред себе си и замислено каза:

– Много е важно едно издание да ползва компетентни консултантиспециалисти. Които да рецензират подадените материали. Иначе по страниците му се появяват какви ли не писаници... Жалко за „Сателит“... – завърши със състрадателната нотка на касапин, който безкрайно много съжалява телето, на което след малко ще отреже главата.

Наташа, благодаря! Кой те би през устата да се обаждаш?!...

Все пак се постарах да се направя, че не разбирам за какво се отнася състраданието му. И продължих да пиша и зачертавам в листата пред себе си. Но настроението ми падна с няколко градуса.

Защо ли не започва изпитът? Мина половин час от влизането ни, четиридесет минути, петдесет...

Академикът влезе с характерната си, бодра старческа походка. И той ни поздрави със: „Здравейте колеги!“, но в стаята стана по-светло.

Ето защо Денди не започна да изпитва! Академичното величие няма вяра на чирака и това е хубаво. Ако си събера ума, ще мога успешно да лавирам между двамата. Защото Попът няма да започне да размахва ръце, а вероятно ще опита с един, примерен удар, да ми отнесе главата. Сега е много важно академикът да види статията. Може би ще е по-добре да не я чете, но ще е хубаво да я види. Ако започне да чете, може да намери някаква фактологическа грешка. Макар че... едва ли? Асистентът сигурно ще се заяде за някоя интерпретация на фактите?...

Дядото придърпа стол с протритата тапицерия към бюрото, седна и започна да вади някакви папки от чантата си. Подкани, без да гледа към нас:

– И така колеги – кой? Хайде де...

Колкото от Денди попа лъхаше злоба, точно толкова спокойствие лъчеше от дядото. Сега трябваше да се оформи пауза, за да стигне академикът до вестника. Наташа започна да събира листовите пред себе си. Убодох я с поглед: „Трай още малко!“ В това време дядото я погледна с добри очи:

– Започваме ли, колежке?

Наташа му се усмихна свалящо:

– Още няколко минути и съм на линия. В това време можете да погледнете статията на колегата. Много е добра.

Усети се. Първия път не трябваше да я навира пред очите на Денди, но сега академикът трябваше да я види.

Денди промърмори под нос с внимателно дозирано, добродушно назидание:

– Писаници на студент, който не е използвал добре времето си. Вместо да чете и се подготвя за изпит, е тръгнал да сее дилетанщина.

Опитваше да ме впрегне. Да си изгърва нервите, да започна да се оправдавам и да обяснявам. Не беше познал! Мълчах и с огромен интерес разглеждах мухата върху стъклото на прозореца. Не можех да си позволя да поддам и да му отредя ролята на съдник.

Дядото се пресегна, взе вестника и намести очилата. По едно време почеса върха на носа си като селски пианица. Но четеше с интерес. Свърши, позамисли се малко и след това отново се загледа в написаното. Затвори вестника.

– Хайде, колежке, започваме ли?

„Дай някакъв знак бе, човек! Хареса ли ти? Много ли кусури му намери?!“ – ми идеше да му кажа. Но дядото подмести вестника.

Изпита на Наташа изгледах като водевилна пиеса. Беше доста... тъничка. Ловко и артистично се плъзгаше по повърхността на фактите. Дядото го усещаше, подсмивваше се, но си мълчеше. Какво пък? С познания на такова ниво от нея ставаше добра гимназиална учителка. По средата на третия въпрос я погледна добродушно:

– Петица стига ли ни, а колежке?

Нали ви казах, че прякорът му беше Тео петака?

Наташа го погледна почти любовно:

– Щом така сте преценили... – И започна, без да бърза, да си събира нещата. Явно искаше да остане и да ми бъде второешалонна заштита. Добро човече. Само дано не направи пак някоя беля, вместо да ми помогне. Че и така става понякога...

Нямаше за какво да се ослушвам. Седнах от другата страна на масата. Дядото не обели зъб за статията.

– Слушаме Ви, колега.

Започнах по първия въпрос. Нарочно оставих малко капанче, подминавайки факт, на който задължително трябваше да се спра. И Денди попа клъвна. Усмивнат почти нежно, той се осведоми:

– И така, какво пропуснахме да кажем, а колега? Нещо основно, без което отговорът е добър по форма, но ужасно непълен.

Дядото ме погледна с умерен интерес – ще съумея ли да се отдумам?

Бях правил няколко пъти този трик. Ясен ми беше като психическа реакция на другата страна.

– Ако става въпрос за... – И доста детайлно навлязох във факта. А завърших с обобщението: – Не вярвах, че точно този акцент заслужава такова внимание. Но както прецените, вие сте екзаминаторите. Във вас е секирата на правосъдието... – Умишлено използвах високопарни думи. Доцентът обичаше да се изразява по този начин.

Академикът ме погледна развеселен и сподели с асистента си:

– Колегата май ни оценява като задружна касапска дружина. – И добави: – Момче, продължи по втория въпрос...

Денди повече не се обади. Не искаше да хаби патроните напразно. Чакаше ме на пусия за статията. Само че изпускате момента. В това време оценката трябваше да бъде поставена.

Не, усети се, макар и не на място. Когато академикът посегна към

книжката ми, Денди каза:

– Един момент, шефе. Колегата е използвал доста некоректно позицията си на представител на факултета с дилетантската си статия. Която определено ни zlepоставя. Справедливо е този факт да бъде отразен в оценката му.

Дядото го погледна леко укорително. Както баща гледа глуповат, но любим син:

– Айде, айде, справило се е момчето. Като популяризация статията е направо добра. Добре е уцелена и разумната мярка на научната аргументация. Тя не тежи – материалът е смислен за един интелигентен човек, който се интересува от история. Какво толкова искаш от него?

– За Халкокондил³ направо не е прав. Откъде-накъде ще ми лансира тезата, че той бил твърдял, че византийската цивилизация след падането си под османска власт нямала шанс за оживяване. Вярно, че поради обективно стечение на обстоятелствата тя слиза от историческата сцена като основен фактор, но са били възможни и други, регенеративни варианти! Интерпретацията на колегата е пантюркизъм и долен протурски национализъм. Ние обективисти ли сме или лукова глава?

Изпроби си го. Вече не биваше да мълча!

– Допускам, че някои от нас са обективисти. А други – лукова глава. Византийската империя е най-същностната цивилизация и в Европа, и в света столетия наред. Но тя изчерпва своите възможности на развитие. Именно затова, съвсем закономерно, бива пометена от младата, варварска цивилизация. Вярно е, че преди това, при Палеолозите, е съумяла да се изправи след нокдауна, който кръстоносците ѝ нанасят. Но ударът на Мехмед Фетих⁴ е вече...

– Нокаут! Кажете го с тази думичка, щом ползваш боксова терминология – лукаво предложи академикът.

Но асистентът не мислеше да се предава:

– Халкокондил, макар и византиец, обръща по-голямо внимание на развитието на османската държава. В писанията му не прозира никакъв патриотичен мотив. И е необективен, неточен по отношение на фактите. А Вие, колега, се опирате на него като на морален императив от последна инстанция...

– Досега грешникът бях аз, а сега вкарахте в къпа и Халкокондилос.

3. Лаоник Халкокондилос ?? – ок. 1490 г./ – византийски историограф. Б.а.

4. Мехмед II Фетих /1430-1481 г./ – османски владетел, организира успешно превземането на Константинопол през 1453 г. Б.а.

– Халкокондил!

– В транскрипцията на собствения си език е Халкокондилос! Нормално е да не му преправяме името. Но не това е най-важното. Патриотичните подбуди почти сигурно предпоставят субективизъм в оценката. Халкокондилос вижда състоянието на нещата такива, каквито са. А не каквито биха искали да ги видят съвременните му патриоти-византийци. Оперирате вече не с категории от историята, а от морала. Които не подпомагат анализа на процесите...

– В случая историята и философията...

На дядото започна да му поомръзва нашето преливане от пусто в празно. И ни каза „Чиба!“ Само че по друг начин. Възпитано.

– Моля Ви, колеги! Има още хора за изпитване!

И взе книжката ми. Знаех какво ще напише вътре, но в момента не можех да му се зарадвам. Какво се размотава още?

– В статията не сте споменали под черта справочен апарат и обработената литература. Ако тя беше чисто популяризаторска, това можеше да се приеме за нормално. Но Вие сте повдигнали летвата по-нагоре и това се брои вече за пропуск. Откъде...

– Ако имате още въпроси, може ли да се върна след малко и да Ви отговоря? Сега трябва да изтърча на бегом до писоара, че ще ми се пукне резервоара... – римувах го без да искам.

Академикът се разбърза:

– Защо не казваш, бе момче?! С тия неща шега не бива. Като навъртиш годинките и ти почнат циститите, ще разбереш, че е трябвало да пикаеш като кучетата, до всеки стълб – чух последните му напътствени думи, изхвърчайки през вратата.

Каква радост е да усещаш как от теб изтича насъбраното напрежение... Стоях пред порцелановата ниша и философствах, че светът не е чак толкова лош.

По едно време до мен застана Денди попа. Достоепно започна да си сваля ципа на панталона. Мълчеше високомерно. Вероятно беше осъзнал истината, че освен пред Бога и доктора и в тоалетната всички сме равни. Но не искаше да приеме факта на изравняването. Все пак, преди да се закопчае, не издържа и изтърси през зъби:

– Келеш!

– Балък! – обясних му се в любов и аз.

– Имаш още един спецкурс при мен... – злорадо ме подсети той.

– Да, ама Господ и академикът са с мен...

– Леж на тая, пък ще видиш какво ще дочакаш...

– Всеки човек дочаква в края на краищата Божия съд и небесните селения. За това ли ми говориш? Бил си все пак в Божията дружина, макар и погрешка и би трябвало по-добре да ги разбираш тия неща...

Усети, че трябва да спре. Опипа внимателно панталона си, за да види дали е закопчал добре ципа. После си поправи очилата и с горд вид напусна заведението. Забрави да си измие ръчичките...

VII.

Към единадесет бях вече на летището. Но колкото повече го приближавах, толкова по-ясно разбирах, че няма закъде да бързам. Фронтът от запад нахлуваше бесен, бодър и неукротен. Вятърът блъскаше дървета, треви и огради. Шареният ръкав на хангара се мяташе като пошурял. За скокове и дума не можеше да става.

Когато слязох от автобуса усетих, че се наеждам от студ. На бегом се вмъкнах в парашутната зала. Тук беше нещо различно. Живееше се.

В единия край, седнали върху сандъците от наскоро докарани парашути, четирима играеха на карти. Две двойки върху масите съсредоточено правеха мозъчна гимнастика пред дъските на шах. Останалите, разпиляни по групи, си бърбореха.

Потърсих с поглед Барбара, но нея я нямаше. Другите поляци бяха там, а нея я нямаше. Анжей ми махна с ръка. От мъжете, определено, той ми беше най-симпатичният. Но не се оправяше даже на минимално ниво с руския. И така си бяхме взаимно симпатични, но неразбиращи се.

На едната от масите се провеждаше международна среща по шах. Играеха Любо и Мирослав. Сигурно е интересно при тях? Любо разбираше играта, а полякът беше много амбициозен. В шаха и въобще. Ако нямах прилично селско домашно възпитание, бих употребил вместо амбициозен една друга дума – фукня.

Мирослав доста старателно беше разпространил сред свои и чужди една романтична версия. Че произхожда по права линия от рода на адютант на Наполеон. Още от времето, когато Полша е била окупирана от французите. В тази история се вплиташе и името на чаровната графиня Валевска, която омаяла Наполеон. От завоевател, благодарение на стандартна биологична операция, той се превърнал в продължител на полската националната традиция. По възможно най-естествения начин – като баща на съвместно реализирано бебе.

Преди няколко дни, когато започна да ми разказва легендата си, попитах Мирослав това детенце ли е било митичният му праотец. Мирослав потвърди, че нещата стояли горе-долу така. Но от това потвърждение възникваше следващият въпрос: това детенце ли е станало секретар на баща си, великия Наполеон? Защото според първоначалната версия ставаше въпрос за секретар на Величието. Мирослав махна безнадеждно с ръка. И каза, че ако искам да го разбера, трябва да говорим на

френски. Руският му бил слаб.

– Est-ce que tu peux arriver a faire la francaise terminologie officielle e de parente?⁵ – попитах го уточняващо.

След като помълча, явно опитвайки се да вникне във въпроса ми, той неуверено попита:

– Quelle terminologie?⁶

– Et tu peux expliquer qui est le fils de qui et qui est le secretaire de qui?⁷

Последва ново махване с ръка. Явно, положението му с френския беше като с руския. Повече не проявих любопитство. Понякога родовите легенди от миналото дават надежда за бъдещето. И то не само за отделни хора, но и за цели нации. Да сте чували някой народ да се самоопределя по някакъв друг начин, освен като „Велик“? И при хората, и при народите, комплекси се избиват с минали възпоминания...

След две минути гледане ми стана ясно, че Любо не беше оставил никакви възможности даже за търсене на реми. Правнукът на Наполеон губеше.

В това време в залата влезе Барбара.

Сега си мисля, че разменените в този момент погледи ме накараха да разбере очевидна истина. Бях хлътнал. И то така, както не бях хлътвал до този момент! И както не съм хлътвал никога повече, по нито една жена...

Нормално е все някога да си намериш майстора...

Няма да ви говоря за огнена, изпепеляваща или още някаква си измислена страст. Въобще няма да говоря за страст. Думичката ми мирише на конска пот.

За секунди потънах в тези очи. Усещането беше по-скоро близо до навлизането в бистра, естествено синееща вода, която ласкаво те обхваща отвсякъде.

А иначе, погледнато отстрани, просто отидох и й подадох ръка. После я изведох навън. Вятърът ни блъсна като огромен шамар. Между залата и оградата беше по-заветно. Влязохме в еднометровата междина. Пъхнах ръце в пуловера й, привлякох я към себе си и потърках с изпърхнали устни нежната кожа на врата й. Тя се засмя и също напъха ръце в моя пуловер. Докато проверявах дали всичко си е на мястото под

5. „Можеш ли да се справиш с френската служебна и роднинска терминология?“ /фр./ Б.а.

6. „Каква терминология?“ /фр./ Б.а.

7. „Ами да обясниш кой на кого е син и кой на кого секретар?“ /фр./ Б.а.

раменете ѝ, казах първите думи, откакто се видяхме:

– Здравей! Как си?...

– Бих искала по-често да съм както сега...

Доколкото си спомням, май повече не говорихме.

След малко покрай нас, зад ъгъла, мина някой, който за момент забави стъпки, изкашля се деликатно и влезе в залата. Юлия. Първият човек, който се захвана да ме учи сериозно на парашутизъм. Не ми се искаше да прекъсвам това, с което се занимавах в момента, но нямаше как. Юлия имаше да ми каже нещо.

Бях вдигнал малко температурата. Измъкнах се на вятъра, за да ме поохлади. В този момент видях на двайсетина метра кола, опасана от служебен надпис „Национална телевизия“. Вероятно беше пристигнала преди минута.

Почуках на вратата на инструкторската стая и влязох. На единия от столовете седеше Юлия и преглеждаше някакъв списък. До съседното бюро, кръстосал крак върху крак, пушеше непознат мъж с модна прическа.

– Здравей – подадох ръка на Юлия. И попитах с възможно най-незаинтересован вид: – Нямаше ли забрана за пушене в тази стая?

– А ти няма ли да се отучиш да се заяждаш ей така, по навик? – изръмжа ми тя. – Сядай. Имаме да обсъдим един въпрос, на който предварително знам какъв отговор ще ми дадеш. Но ми се иска все пак да помислиш, преди да кажеш „Да“.

– Ами задай ми го така, че да ме поставиш в раздвоение – предложих сговорчиво аз.

Обичах Юлия. В ония години тя значеше много за мен. И макар че след доста време се появи неизбежното охладняване, тя си остана в живота ми много основен човек. Словесните еквилибристики бяха само външната страна на отношенията ни. Доста често тя ми ръмжеше. Имаше моменти, в които влизаха в обръщение изрази от рода: „Ти да млъчиш!“, „Ще изхвърчиш по допирателната, ако не си затвориш устата и кажеш още една дума!“ . И още сума ти нежности, които се сипеха върху главата ми. Но аз знаех и друго. Че тя даже не се надява, че ще успее да ми затвори устата. И че няма да ме изгони.

– Искаш ли да направиш един скок днес?

– А-а, това светите инструкции не го позволяват! – целият преливах от добродетелност и смирение. Но мисълта да се пробвам на това проклето време ме разтресе. Чувството беше смесено: хем страх, хем...

– Ти не ме учи на инструкции! – скастри ме Юлия. Но веднага

смени тона: – Сам разбираш, че на този вятър трябва да си отваряш очите не на четири, а на четиридесет и четири. Какво ще правиш – твоя си работа, но трябва да уцелиш площадката за приземяване! И да се молиш да не ти се налага да отваряш запасен, защото тогава и Господ няма да може да ти помогне. Ще ти събираме кокалите по цялата поляна...

– Ти и Господ се отнасяте по един начин с мен. Биете ме зад ушите, ама ме пазите – подсетих я аз. – И понеже често ти създавам ядове, съм ти нещо като слабост.

– Ама наистина си няма мярка на устата – погледна извинително към непознатия Юлия.

Пушачът от телевизията повдигна рамене и каза неопределено:

– Вие си знаете... – Тарикатът явно разбираше, че за да си свърши работата, вкарваше хора в нарушение на някакви правила. Но искаше да си свърши работата!

– Няма ли да ме попиташ защо ти предлагам да скочиш? – погледна пак към мен Юлия.

– Защото съм добър и ти знаеш, че ще се оправя, каквото и да стане. А скокът просто трябва да бъде направен. И заснет. Така ли е?

– Добър си – промърмори Юлия. – Остава да кажеш, че си и скромнен!

– Скромността краси посредствените. Тия, които или нищо не могат да правят, или не могат да се накарат да правят даже това, което могат да правят... – поясних аз.

– За Нова година се заснема детски филм – спокойно, сякаш въобще не сме си разменяли реплики, обясни Юлия. – По сценарий дядо Мраз трябва да скочи с парашут. Хората много бързат и днес трябва да бъде заснет епизодът.

– Знаеш ли какви радости могат да ти се случат, ако вождовете от отдела разберат при какви условия е извършен скокът? А те със сигурност ще разберат. В аероклуба е пълно с твои колеги, които за едното потупване по рамото от шефска ръка са готови не само информация да дадат. А и магарето под опашката да целунат.

– Млък! Никакви радости няма да ми се случат! Отгоре дадоха благослов да съдействаме на мероприятиято, като си отваряме очите на четиридесет и четири.

– Аз пък си помислих, че този норматив се е родил в твоята глава.

– Началниците мислят винаги по-мъдро от подчинените си – обобща Юлия. – Посмей да го отречеш! А аз съм ти началник. Бягай да си прескатаеш парашута.

Парашутът въобще не се нуждаеше от прескатаване, но нямаше мърдане. Пред особено отговорни скокове трябваше да бъде прескатан и то по-така... Никой не можеше да обясни с точна дума или фраза съдържанието на това „по-така!“ На кого би му минало през ума да скатава парашута си тъй, че да не се отвори?! Но имаше и случаи „по-така...“

Това беше сакрален лаф от лексикона на боговете-началници...

Докато избутвахме двуплощника от хангара, вятърът така го подпря, че за малко да го обърне. Но бяхме взели мерки – двама почти висяха на поветреното крило. При излитането машината отлепи на метри от началото на пистата.

В пътническата кабина се бяха качили освен оператора още двама от телевизията и двама от нашите. Привързахме оператора с колан до вратата и го оставихме да се занимава с камерата си.

Стоях до един от илюминаторите и гледах към бързо отдалечаващата се повърхност на земята. Бяхме затънали в сивия, размесен с леки облачни вълма въздух. Излишно е да казвам, че тази универсална сивотия не се отразяваше добре на настроението ми. Но се стремях това да не ми личи. Дядо Мраз трябва да бъде олицетворение на весел безгрижник.

Червеният костюм ме правеше тромав и дебел. Вместо каска ми бяха поставили шапка с пискюл, завързана със здрав, опънат под челюстите ластик. Знаех, че при отделянето брадата ми ще хвъркне, но не успях да убедя в това тия от телевизията. Гримьорът ме погледна с чувство на превъзходство и разказа два епизода, които недвусмислено илюстрираха, че е жесток професионалист. И както каже, така става...

На осемстотин метра отворих вратата. Огледах се. Насреща, мътни и студени, прозираха мъхнатите като гъсеници склонове на Витоша. Някъде над нея бледо жълтееше анемичният слънчев диск.

Когато минахме над пясъчния кръг, пуснах хартиена лента с тежест – прострелка, която трябваше да ме ориентира за относа на вятъра. След две-три минути тя падна върху първите къщи на града. Очакваше се. Наистина трябваше да си отворям очите на четиридесет и четири. Понякога даже началниците могат да бъдат прави...

Трябваше да скоча над определена, подсказана ми от хронометъра и прострелката точка. Далеч, много далеч от летището. За да ме докара вятърът обратно. И през време на снижението да маневрирам по една въображаема, често пъти интуитивно напипвана линия, която да ме доведе до спасителната пясъчна площадка.

Изнервяща работа...

При отделянето от самолета брадата се отлепи и изфуча някъде над мен. Но шапката се задържа на главата ми. Изчаках няколко секунди и дръпнах ръчката. Куполът се напълни нормално. За сериозните неща старците се разбираха – Дядо Боже помагаше на Дядо Мраз.

Силният вятър тресеше купола. Налагаше се ту да се обръщам срещу посоката на движение, ту да подпирам странично, ту да тръгвам по посока на центъра. Усещах, че се справям добре, но резултатът щеше да стане ясен чак при приземяването.

Когато на петдесетина метра над повърхността пуснах парашута по посока на вятъра, земята бързо побягна срещу мен. Секунда и половина грешка в разчета означаваше да се блъсна в коравата поляна. Точно според черното пророчество-предупреждение на Юлия за разпилените кокали. Макар че това беше казано образно. Външно щях да си остана цял, но добре натрошен...

Уцелих центъра на кръга и забих крака в пясъка. В следващия момент вятърът дръпна купола така рязко, че се намерих по корем в края на площадката. Но преди куполът да ме повлече, няколко души го затиснаха.

Уф! Чак сега усетих, че преглъщам на сухо...

... Хлапето изпита порочното чувство на гордост, че може да отиде ей така, небрежно, до тази, която го беше учила на занаята и да подхвърли:

– Нямаше начин да не се оправя!

Тя, разбира се, щеше да го погледне присмехулно и да попита уточняващо:

– Може ли да добавяме вече към името ти и титлите Великият и Скромният?

Ако хлапето кимнеше в знак на съгласие, щяха да последват поне два ехидни въпроса. Примерно:

– Не се ли натрупа много величествена скромност на едно място? А и преди час и половина кой развиваше теорията за непотребността на скромността?!

... Не познах. Диалогът въобще не се проведе. Юлия ме прегърна и определи състоянието ми с две много точни думички:

– Бахар и шубе, а?!...

Прегръдката ѝ ми беше наистина приятна. Но не можех да си изляза из кожата. Затова все пак добавих:

– И професионализъм!

Надута дума. Но точна за случая.

Нямаше какво да правим повече на летището. Автобусът ни подкара обратно към града.

Бях обещал на Барбара да я заведа до катедралата. В този ден храмът, огромен и неподатлив на времето, привличаше с уюта си.

Обичах „Александър Невски“. Понякога идвах привечер тук. Обикновено заставах пред най-лявата икона на левия кораб. От нея ме гледаше възрастен мъж. Умен, сериозен. Затруднявам се да продължа с определенията. Добър? Да! Но не добряк. Добротата при него беше философия – така трябва да се отнасяш към човека, дошъл при теб, за да потърси съпричастността ти. Стоях пред него като пред баща.

Свети Методий. Единият от двамата братя, поставили основите на славянската култура. Живял наистина на земята. Не го възприемах абстрактно, като светец. А като по-възрастен, на когото можеш да се довериш. Художникът го беше приближил до хората. А аз го бях приел и му вярвах.

Вървахме с Барбара в сумрака, но тъмнината не ни притискаше. Поради неприветливостта на деня даже светлината, която проникваше през многобройните прозорци и мозайки, изглеждаше някак уморена. Но времето не се отразяваше на настроението ни. Между нас постепенно се изграждаше някакъв съвместен свят. Усещах го.

– Непривично ми е – каза тихо тя. – Къде са пейките?

– Изнесли са ги за боядисване. – И понеже ме погледна поучудено, добавих: – В католическия вариант Бог е по-суров и дистанциран към хората. Но пък ги допуска да седат в храма му. При нас е обратното. Ние търсим близост, на моменти даже фамилиарничим досадно с него. Затова той е взел мерки. Държи ни прави, поне в храма.

Движихме се бавно, разглеждайки фреските с библейските сцени. Умишлено я насочвах към своя ъгъл. Исках да видя дали ще реагира на погледа на моя светец. Отначало тя го подмина, но после очите му все пак я спряха. Загледа се в тях. Погледна към мен и се усмихна. Да, между нас нещо се изграждаше.

Имах някакъв опит в отношенията си с жените. Сега постепенно започвах да разбирам дълбоката и уплътнена същност на любовта. Дума, която употребявах обикновено с ирония.

В предверието, пазейки се от течението на външната врата, ни дебнеше Раб Пепо. Тарикат със смирено-лукаво изражение на уличен джебчия. Понякога той привързваше единия си крак в панталон с широк крачол и се появяваше в ролята на отчаян, сакат човек. В други

дегизировки беше сляп или глух. Понякога – сляп и глух едновременно. Боклук, ама усетлив. Умееше да свири на тънката струнка на човешкото състрадание. Трябваше да се взреш по-надълбоко в тия очи, за да видиш ехидното, насмешливо презрение, което се спотаяваше в дъното им. Може би затова той криеше изражението си и обикновено гледаше смирено в пода.

Раб Пепо ми смигна съзаклятнически и подхвърли:

– Сваляме вносни гаджета, а?

– Защо се изразяваш в множествено число? Със свалка се занимавам само аз. Ти просто зяпаш и завиждаш...

Раб Пепо въобще не се обиди. Той вероятно въобще не познаваше чувството на истинска обида. Но за сметка на това в арсенала на тарикатлъците му сигурно се съхраняваха поне десетина нюанса на засегнатото християнско сърце. Чувствително сърце на човек с мисия – да отваря очите на грешниците и да ги кара да се чувстват виновни. А после да им посочва един лек вариант за отръскване от греховете – като пускат по някоя пара на тия, които клечат пред храма.

При първото ни запознанство той се беше възпълтил в ролята на сакат, сляп и ням. Набута в ръцете ми бележка, в която цитираше Буаст: „Милосърдието е ключът към сърцето“ И красноречиво ме подпря със смрадливата си шапка. Имах съмнение, че тази шапка на младини е била бомбе. Наведох се към ухото му и пошепнах:

– Мисли освен за сърцето ми и за черния си дроб! Паричките, за които се пазариш, могат да го увредят. Особено, ако ги дадеш за пиене!

Наведе се към мен и тихо сподели:

– Болен черен дроб е нещо наистина лошо. Но пък да го разболяваш е едно от най-приятните неща. – И допълни: – Прости Боже мене, грешния...

Универсалитетът на Бога го вкарва и в нелепи ситуации. Всеки тарикат, който е усвоил определен набор от думи, фрази и жестове, може да си проси от името Божие пари. Които да прахосва и за неугодни Богу неща. Все пак Раб Пепо не беше от големите грешници. Пиенето е един от пороците, но не най-тежкият.

След като излязохме, вятърът отново ни заблъска. Най-близо беше кафето на университета. Но ако отидехме там, рискувахме да станем обект на маймунско любопитство на мои познати. Чудо голямо... В кафето имаше три двойни маси. Дано поне едната от тях бъде свободна.

Две от масите бяха свободни. Отидох, взех кафе и когато поставях чашите върху плата, видях, че ръцете на Барбара са зачервени от студа.

Дадох ѝ възможност да поеме няколко глътки от кафявата течност и взех дланите ѝ в своите. Ако направех това срамежливо под масата, се получаваше глупаво. Гледахме се и мълчахме.

Не знам как съм изглеждал в тези минути. Беше ми хубаво, навлизах в света на тези очи със съвсем малки златисти звездички в тях. И ми беше приятно, че съм ги накарал да греят по този неповторим начин. В ума ми се мяркаше някакво недооформено сравнение – може би с фенерджията, познатия на Малкия принц. Само че той разпалваше уличните фенери на една малка планета. А аз – топлещата душата светлина на две очи. Спомням си, че тогава за пръв път се замислих, каква би била Барбара след... трийсетина години например. Вероятно напълняла? Вероятно – пообеляла, ако не се боядисва? Жените взимат мерки и крият, каквото могат. Е, след трийсетина години и аз няма да съм първа хубост... Сигурно ще съм с просветнало чело? Може би – с кубе, лъскаво, с цвят на морков? Ама че съм сбъркан... Какво значение има какви ще сме след години? Важен е днешният ден! Постепенните промени не притесняват човека. Сривовете на душата идват с резките изменения.

По едно време се появи Нено. Ухили се приятелски още отдалеч, взе си стол от съседната маса и безцеремонно се натресе при нас.

– Гугукате ли си? Аз съм Нено... – и подаде ръка.

Барбара ме погледна въпросително – няма ли да пусна дланта ѝ? Опита се да я измъкне, но аз я задържах.

– Абе, ти си голям ревновец! Пусни ръката на момичето поне да се запознае с мен...

– Няма пък! Някой да те е викал?

Неговото появяване не ми беше неприятно. Това беше игра. Разтворих длани, хванах китката на Барбара, подадох я за здрависването и я издърпах.

– Какво намираш в този... турчин? Омотал те е като октопод!...

Въпреки близостта на езиците Барбара вероятно разбра само последната дума. И попита:

– Цо?

– Какво ме пита? – осведоми се Нено.

– Казва ти просто „Какво?“. Говори с нея по руски.

– Знам, че поляците не обичат руския...

– Не става въпрос за обич или омраза, а за език. Който се ползва и от добрите, и от лошите. Отказват да го ползват само глупавите...

Барбара хареса Нено още от първия момент. Разприказвахме се тримата. Бърборехме си някакви остроумни глупотевини и се радвахме

на сладостта на празните думи. Обичах приятеля си, обичах Барбара и се греех на най-приятната естествена топлина, след тази на слънцето.

По някое време разбрахме, че в Мензата има за вечеря шницели и пъргаво се изнесохме към студентския стол. Контрольорът пред вратата се опита да спре Барбара за карта, но аз му изръмжах в ухото:

– Колега, това хубаво дете гладно ли да го държим?

– Защо, ще се разплаче ли?

– Не става въпрос за плач, а за радост от живота.

– Май не е българка?

– Хич даже не е – и се намъкнахме в огромната, поела десетилетните миризми на ястия зала.

Хапнахме шницели и пак се смяхме. На какво? На тия години човек се смее на всичко. Стига да не го е хванала някаква блокировка на самочувствието...

А после цяла вечер се разхождахме с Барбара. Вягърът малко попитихна. Но все още можеше да служи като претекст да се забутваме някъде на скрито и на завет. С всяко притаяване все по-настойчиво я притисках, докато започнах да осъзнавам, че правя глупост. Влудявах и нея, и себе си. А нямаше къде да я заведа. Колко е важно да имаш свое място, където да си бъдеш само ти. Или където да можеш да заведеш един човек, с който да изживееш тази толкова приятна лудост.

Отидохме до хотела на групата им. Двете момичета бяха настанени в една стая. Барбара влезе да провери дали Марта не отсъства. Случайно. Но след минути излезе с неутешителни думи:

– Легнала си е. И май пак плаче...

Тя ситни бръчици около очите... Така добре видими... По това време можеше да бъде извън леглото, с някого. Или в леглото, но с някого! А не само да лежи и да реве.

Съзнавах, че просто съм кисел и затова ръмжа срещу Марта. Всеки човек има право да преминава през живота си както иска. Или да го пропилява, пак както си иска. И да си образува бръчици около очите.

Не се шегувам! Сериозно – точно така е!

Денят отдавна се беше изнизал. Усещах, че съм изморен и ми се спи. Така ми се спи, че...

Целунахме се с Барбара. Някак отработено, внимателно, като съпрузи и аз забързах към спирката. Имаше опасност да изгърва последния автобус към студентските общежития. Седнах, а по пътя, разбира се, заспах. Често го правех, но обикновено ми сработваше някакъв вътрешен часовник и се будех една или две спирки преди моята. Сега се

събудих от потупване по рамото:

– Хайде, приятел, автобусът не е хотел...

Шофьорът бързаше да се прибере в гаража. Все пак излезе човек и ми позволи да съкратя част от обратния път, тъй като бях подминал моя блок с две спирки. Следващият проблем беше, че входът на общежитието беше вече заключен. По правилник това се правеше в полунощ. Ако портиерката беше от свестните, обикновено отваряше на умолителните почуквания на закъснелите. Но тази вечер беше дежурна Анастасия.

По това време беше получила разпространение модна легенда. За оживялата по чудо дъщеря на последния руски император Николай II. Нашата портиерка, типична овца по манталитет, бивша библиотекарка по професия, си беше харесала ролята на императорска щерка. Започна да я отстоява с дълги, безсмислени разкази, в които нищо не се връзваше – нито години, нито прилика, нито каквато и да е историческа достоверност на разказваното. Докато е киснела в библиотеката, да беше попочела нещо, та да знае поне как да лъже малко от малко по-сносно... И понеже всички ѝ се подиграваха – кой явно и открито, кой с насмешливи подпитвания, тя се беше изнервила. Едно от последствията от тази нервност беше категорично демонстрираното нежелание да отваря вратата след полунощ.

Нищо де, това беше решим проблем. Коридорите на етажите завършваха с врата към тераса. Архитектът, вероятно бивш хаймана като студент, беше оставил чрез конструкцията на сградата и спасителен вариант. Двете стени около етажните тераси бяха направени с модерни отвори, по които не беше проблем да се изкачиш до който искаш етаж. Но трябваше някой да ти отвори вратата към терасата, заключвана отвътре с райбер. Хвърлих предпазливо камъче по стъклото на моя позната на втория етаж. Нищо. Но прозорецът на третия реагира веднага. Клара се взря в тъмното и щом чу гласа ми, делово нареди:

– Качвай се, ей сега ще ти отворя.

Преди няколко месеца се случи една история, която ни сближи. Прибрахме се с един колега пак по среднощно време, подготвени, че трябва да се занимаваме с приложен алпинизъм. Още докато приближавахме южната страна на сградата, чухме приглушени, накъсани думи. Две момичета се бяха възнесли до третия етаж, но явно не смееха да се превъртят около дебелия ъгъл на стената. Кавалерите им отдолу сипеха ценни, но безсмислени указания. Момичетата искаха помощ горе, а ония им даваха акъл отдолу. Досещате ли се как е възникнала институцията на съветниците? Това са били умни, но податливи на страха

хора...

Отначало мислехме да постоим и да погледаме театъра, но усетихме, че двете патета са вече здравата уплашени. Изпълзахме набързо със Селим, той се прехвърли на терасата, а аз подсигуриях закъсалите грации. За да бъде по-безопасно превъртането около дебелия ръб, ги подпирах доста плътно. В друг случай това можеше да се приеме като обикновено натискане, но тогава на никоя от тях не й мина през ум да ми прави бележка. Напротив, изглеждаха наистина доволни, когато стъпиха на твърдо.

Откъм земята последва нова серия указания, която Клара пресече доста безцеремонно:

– Отсега нататък, когато се срещнем на улицата, гледай да си на срещния тротоар!

И ми стана нощен дух-спасител. По което и време да хвърлех камъчето, прозорецът се отваряше. Обикновено се отбивах в стаята й, а тя ме черпеше с чай. Понякога чаят беше с коняк или друго питие за благородници. Тази вечер програмата се повтори, но с изменение. Докато Клара се занимаваше с чая и уж си говорехме, пак заспах. Напреко на леглото й. В просъница почувствах грижливи ръце, които ми помогнаха да легна по дължина, удобно и ме завиха с одеяло. Не бях в състояние да отлепя клепачи. Затъвах в съня.

Към четири сутринта се поразбудих. На съседното единично легло плътно притиснати една към друга, спяха Клара и Мая. Целунах Клара:

– Благодаря! Ако искаш, премести се на твоето място да си доспиш...

Мая се усмихна в полусън:

– Искам и аз...

– Какво искаш?

– Поне целувка... Но така, както съм се затоплила, нямам нищо против и за още нещо...

– Дали да не си легна между двете? – попитах за всеки случай.

Клара приключи нежния разговор с категорична препоръка:

– Бъди разумен и изчезни! Няма да успееш да издържиш на две млади стръвници!

Към шест и половина общежитието започна да оживява. Течаха чешми, включваха се касетофони, чуваха се кашлици, приглушени гласове, смях. Завих се презглава с надеждата да открадна още някоя минута сън, но алжирецът Аммар, бъдещ геолог, ме сбута:

– Ти няма ли да ставаше ходи на летище?

– А ти нямаше ли да научи се говори на български?

– Няма мотивация. Когато преподавател чуе приказка на чуждо студент, лесно пуска на изпит. А ако му говоря гладко на български, както ти искаш, може и да ме скъса – завърши с огладена фраза съквартирантът ми.

Всеки си има номер в живота...

Станах и отворих прозореца. Искях да усетя дали вятърът все още бълска или вече позатихва. Отвън нахлу само студ. Беглото оглеждане на планината и небето ме подсети, че опашката на фронта се е изнесла и времето се стабилизира.

Изведнъж се разбудих и се разбързах. Днес беше последният ден на състезанието. Закъснявах. След минути бях на спирката. Тъкмо се чудех дали да не жертвам пари за такси, откъм последната спирка на автобусите се зададе черна „Волга“. Ако е на Коко?... Да, той е. Само да не ме подмине. Излязох на банкета и размахах ръце.

Нямаше къде да ходи и натисна спирачките. Когато се намъкнах при него, той ме погледна със смесица на яд и любопитство:

– Да ти минава през ума, че можех да мина през теб? А после щяха да ме съдят все едно, че съм убил човек...

– Защо, студентите не са ли хора?

– Теоретически са. Ама практически... Сталин е мразел чеченците, Хитлер е мразел евреите. И аз съм расист като великите – мразя студентите...

Коко беше милиционер в Студентския град. И береше непрекъснато ядове с младата сган. На това отгоре беше избутал до трети курс някакъв инженерен институт, а после, от мързел или по някаква друга причина, се беше отказал от следването. И беше сложил фуражката. От смесицата на професионални ядове и лична неудовлетвореност се получаваше сприхав характер. Но това беше първо, повърхностно впечатление. Коко беше добър човек, въпреки че ръмжеше лошо.

Преди около два месеца ми се наложи да отида следобяд до летището. В голямата барака, използвана при случай и за спално помещение, бях оставил някакъв учебник. Пак бях изморен, пак ми се спеше. Легнах уж за малко. И се събудих някъде около десет вечерта. На спирката мярнах отдалеч стоповете на последния автобус.

Гледах завейно ту звездите над главата си, ту далечните светлини на града. Още сънен, но поотпочинал, попивах излъчването на нощта. Полето, тихо и тайно, говореше с гласовете на нощни птици и скрит

живот. Отнякъде пролайваше куче, самотно, безнадежно. И аз постепенно започнах да се чувствам като кучето. Защото трябваше да се прибера. Така бяха се навързали нещата, че не можех да стоя тук и да съзерцавам светлини и звуци.

Тъкмо се чудех какво да правя и забелязах откъм селото фарове на кола. Вероятността да спре не беше от най-големите, но трябваше да опитам. Щом наближи, вдигнах ръка. За моя радост малкото чудо се получи. Внушителен и строг в униформата си, зад волана стоеше непознат, мустакат милиционер. Поколебах се, а униформеният ми изръмжа:

– Кафе ли чакаш, за да благоволиш да влезеш?

– Не знам дали е здравословно да общувам през нощта с народната милиция?...

– Ако предпочиташ, можеш да останеш тук и да си общуваш цяла нощ с жабите...

Убеди ме човекът, влязох. И първите пет минути съжалявах. Нахока ме за каквото му дойде на ум. После обясни, че сутринта го е ядосала майка му, а през деня – някаква бъдеща лекарка. Сега, бесен и недоспал, сипеше огън и жупел по женската половина на човечеството и отиваше на дежурство.

След десет минути търпеливо мълчание от моя страна той смени тона. Продължи да се оплаква от безобразния си живот на подчинен, но започна да говори друг човек – зевзек и шоп. Него можех да слушам, без да ми коства нерви. Имаше си стил на изразяване и беше интересен. От време на време, за да не ме изтърве като слушател, ме подпитваше припряно: „Няма ли да слизаш?“, аз отговарях: „Няма.“ И така стигнахме до Студентски град.

Така се случи, че една вечер попаднах с още трима в управлението му. Другите бяха подпийнали, гледаха на света само откъм веселяшката му страна. А аз бях трезвен като морковче. Опитях се да обясня, че нямам нищо общо с тия веселите и с валянката в автобуса. Коко ме погледна с цялата строгост, на която беше способен:

– Запомни едно нещо: народната власт и народната милиция никога не грешат! Ама никога! Дори утре да се окаже, че сме те прибрали без да има защо, грешката си е била пак твоя. Не си успял да защитиш достатъчно убедително тезата си за персонална невинност.

– Един момент. В автобуса, освен нас, имаше още поне тридесетина души. Защо не ги прибрахте и тях? За мелето в автобуса съм точно толкова виновен, колкото овчарката на Хитлер за Втората световна...

– Ти не ми се обяснявай! Ако я бяха подвели под съдебна

отговорност при Нюрнбергския процес, току виж, излезеше виновна. Тия там – Гьоринг, Хес и другите – и те са били кучета на фюрера, както се казва... – демонстрира начетеност Коко. И допълни: – Сега ще ти задам един уточняващ въпрос. Ако отговорът му е положителен, печелиш. Ако не – ще те напъхам при ония, в бълхарника. Играеш ли табла?

Вместо леден северен вятър усетих нежното погалване на южняк.

– Уф! И най-обичам да блъскам народни милиционери. На табла, разбира се...

– Обичаш, щото рядко ти се случва, ако въобще ти се е случвало. А тази вечер няма да ти се случи със сигурност!

– Тъкмо ще ти покажа откъде...

Играхме до шест сутринта, когато изтичаше смяната на Коко. Очите ни бяха зачервени като на зайци. Старата източна игра ни изпи силите, но премахна и последните бариери. Опитах се да се самосъжаля, че с поп и полицаи приятел не се става, но Коко ме успокои:

– Една от масово тиражираните неистини. Полицаят може да те закопае, върно! Но може да ти икономиса и сума ти ядове на тоя свят. Попът пък може да ти уреди по подходящ начин преминаването в другия. – Почеса се по носа и допълни: – Трябва да се пазиш само от докторите, особено от женските – те могат да ти втежняват живота до безкрай – на тоя свят. Да те вкарат в грях от отчаяние. А после да те препратят в откъдния като картотекиран грешник.

На двайсетина години човек може да бъде безкритично добър. В онази сутрин, когато черната „Волга“ ме караше към летището, аз обичах даже милицията. В лицето на достойния ѝ представител – сержанта Коко. Отдавна бях свикнал на мърморенето му и то не ме дразнеше. Ядосвах се само когато пропилеех нощ да играя с него табла, а се прибирах на сутринта победен. Но пък, когато го биех, изпитвах естествената радост да правя обобщения на тема „Неограничените възможности на студентската младеж – щастливото бъдеще на родината! И ограничените възможности на така наречената народна милиция да въздейства върху неограничените възможности на студентската...“ Коко ме изслушваше търпеливо, докато раздипля сложната плетка на индуктивни, дедуктивни и традуктивни умозаклучения, след което правеше доста по-прости по конструкция изводи. От рода: „Явно си баламурник по рождение! Няма такова нещо като неограничени възможности. Още по-малко приложимо е то към така наречената студентска младеж. Най-малко пък може да има народна милиция. По целия – цивилизован и нецивилизован свят, като милиция или полиция, тя си има проста задача –

да стряска гламавите и да побийва коравоглавите. Учените хора от твоята порода са ѝ измислили модерно име – репресивен апарат. Щото, по един начин звучи, че си понесъл физическо въздействие от представители на репресивен апарат, а съвсем по друг – че си ял бой от полицаи. Любими клиенти на този репресивен апарат са студентите. Щастливото бъдеще на родината!“

По отношение на щастието самият Коко беше доста сдържан в очакванията си. Застаряващ ерген в нервашки занаят, живеещ при стара и капризна майка. Знам, че за майките трябва да се изразявам почтително, но фактът си беше факт – Коко много често биваше бесен именно защото любящата и видимо, безкрайно досадна мама не знаеше мярка за постоянните си поучения.

Темата, която най-лесно и най-често му опъваше нервите, беше класическа за селяните. Как може да си навъртял тридесетте, а да си още неженен? Традиционният аргумент – ако беше хубаво да си женен, и Господ да е минал под венчило – получаваше категоричен, дидактичен отговор: само на Бога е позволено да ходи неженен! За земния мъж алтернатива на брака просто няма! Защото къщата, градината и кокошките имат нужда от булка.

Нали разбирате? Тази постановка засягаше рефлекторно отговорния полисмен, защото го поставяше в графата на несериозниците, които нямат достатъчно мотивирано отношение към важните неща в живота – дома и обитаващите го живини. Фактът на осъзнаването на собственото нехайство го разобличаваше в комплексна вина – пред къщата, пред градината и даже пред кокошките.

Задочно това бабе се издигаше в очите ми. Освен че не му е липсвала проклетия, явно не е било в дефицит и от характер.

По едно време подминахме служебния автобус и аз слязох на следващото кръстовище, за да се прехвърля в него. Барбара стоеше пак на първата седалка до вратата. Дремеше. Да не съм само аз сънливецът на този свят?... Ако един ден ми стане жена, ще ми нареди две-три малки сънливчета и ще станем основоположници на нов клон в човешкия род: „Хомо сапиенс еректус дормирус“. В по-свободна интерпретация човек, способен да спи даже изправен.

Как съм запомнил точно този момент? Ами тогава, за пръв път през ума ми мина мисъл, която не бях допускал в бронираната си глава – че все някога ще се ожена. И нито ме учуди, нито ме уплаши. Но само мина и отмина. Не ми остана като постоянна тема за размисъл. Още по-

малко за сладки мечти. Не бях дозрял за нея.

Летището ни посрещна с друго настроение. От вчерашната сивота не беше останал и помен. Черешата пред входа беше облякла най-ефективния си есенен тоалет. Дървета и храсти кокетно показваха кой каквото има, залати от хиляди нюанси и преходи на златисто, червено и завяхващо зелено.

Преди зимното си успиване земята се държеше като хубава жена малко след четирийсетте. Истинска суетна красавица в ролята на уж разсеяна съблазнителка. Заливаща всичко около себе си с леко тъжна, но щедра без мярка красота.

Обичах това особено състояние преди скоковете. Обличането на екипите, началото на ритуала. Няколкото незначителни думи с лекаря, амбициозен шахматист. Когато исках да го потормозя, разсеяно го питах пак ли е бил победен от Любо. Той уж не се впрягаше, но... После – влизането в хангара, ухаещ великолепно на авиобензин и импрегниран плат. Изкарването на самолета, толкова тровам и недосялан на земята и толкова елегантен и повратлив във въздуха. Даже товаренето на камиона придобиваше характер почти на свещенодействие в тази подготовка на душата.

Чувствахме се като коне преди старт. Едновременно неспокойни и напористи. Някак съпричастни. Подготвящи се да изживеем съвместно тръпката на навлизането в небето. Рискът на предстоящото ни зареждаше с единствения естествен и безопасен наркотик – адреналина.

Към старта тръгнахме заедно с Тони и Барбара.

– Защо се прави вчера на каскадьор? Виж времето днес... – Винаги съм се чудил как може само в едни очи да се побере толкова присмех? Тони владееше хватките на някаква магия. Хем те пари с поглед като коприва, хем ти се иска да я прегърнеш. Поддадох на второто, хванах я бързо през кръста и я целунах по врата. Пускайки я, отговорих примирително:

– А де, може ли човек да знае... Пък и това беше решение на жреците-полковници от храма на мъдростта.

– Не ми налитай, докато ми говориш за полковници. Не съм сигурна дали Барбара няма да ти изрисува мислено огромна черна точка?!

– Ако ще е чак толкова свирепо ревнива, по-добре да го разбере още от сега... Свирепо ревнива ли си? – обърнах се към Барбара.

– Нъе разумем...⁸ – Барбара ме мярна по нейния си начин и не

8. Не разбирам.

изглеждаше особено обезпокоена.

Преведох ѝ въпроса на руски. Тя се замисли за момент.

– Всяка жена е ревнива по инстинкт. Тънкият момент сигурно е дозирката на ревността – като подправка ли се сервира или като отрова.

– Правилно съждение – подкрепих я аз. – Противно на официалната женска теза, за грубия и безпardonен мъж нещата стоят по-съвсем различен начин. Мъжът е същество нежно и ранимо. Затова и женската ревност наистина трябва да бъде точно дозирана. Тя трябва да създава единствено самочувствие на нежното мъжко същество. И да внимава да не засегне крехката му душевност. Нали така?

– За мен това е позната теория. Макар че, не вярвам на постановката за крехката ранимост на мъжката душа. Ако обаче успееш да прелъжеш Барбара и тя ти повярва... – лошо няма. И заблудите вършат понякога добра работа – съгласи се наполовина с мен Тони.

Нещо такова си говорехме тогава, докато се изнасяхме към пясъчния център.

Като хлапе фината есенна меланхолия ме превръщаше в друг човек. Скитосвах до премаляване по нивите и заоблените хълмове край селото, живях в някакъв друг свят. Той нямаше нищо общо с овцете, козите и кокошките, нито с лудата и носталгична красота на природата. Това беше свят на герои и сюжети от книги, които по свой начин ползваха като фон селската идилия. Нищо че къщите бяха неизмазани, белязани с клеймото на пословична бедност. Нищо че селяните миришеха на лук и евтин тютюн. Във въображението ми съборетините се превръщаха в замъци, а селяците – в рицари, индианци, великани и не знам още какви, неправдоподобни персонажи на фигури и сенки.

Животът, който живеех, не ме устройваше. Не беше достатъчно плътен и интересен за мен. Но беше достатъчна подложка за въображението ми.

Сега си мисля, че просто не съм виждал всичко в него.

Все пак това не беше само празно фантазиране. С годините и очите, и вътрешното зрение започнаха да откриват богатствата на света, за които първоначално още не бях прогледнал.

В онзи есенен ден, преди да се кача в самолета, усещах именно тръпката на прогледналия. И някаква тиха радост, че полезната придобивка – самолетът – ще ми помогне да почувствам още по-осезаемо хармония, далеч по-пълна и свършена от каквото и да е въображение.

Когато в живота ти се натрупат много дни, в които се занимаваш с едно и също, остава нещо като общ спомен. Рамка, в която се вписва

работата ти. Но има дни, вързани с някакво изживяване, които имат и свой цвят.

Този октомврийски ден беше един от тия, запомнящите се. Външно в него нищо особено не се случи. Направих няколко скока.

Когато самолетът започнеше да набира височина, свалях седалката, коленичех пред илюминатора и гледах през издраскания плексиглас отдалечаващата се земя. Машината бавно обхождаше софийското поле. Под нас се изнизваха селските къщи. Височината постепенно прикриваше олюпените стени и разкривените покриви. Червеното на керемидите ставаше нюанс от златистото червено на есента. По крайселските поляни лениво пасяха стада овце, а край тях излегнати, печачи се на последните добри лъчи на слънцето, тъмнееха фигурите на пастирите. Встрани, отдадени на непозволена леност, се протягаха овчарските кучета. Усетили безопасния мързел на хора и кучета, подскачайки игриво, през тъгъла на поляната понякога притичваха зайци-юнаци. Кучетата ставаха, избавкваха показно и пак лягаха до стопаните си. Не можех да възприема звуците, защото това ставаше на фона на равномерното бръмчене на двигателя, но стойката на кучето дорисуваше картината със звук. След още малко време набраната височина правеше от стадото безлезна петно на фона на умалялата поляна. Несъществените детайли – човек, куче, заек – оставаха като малки точки. Избистряха се очертанията на новите елементи на променената картина – хълмове, лениви рекички, редици на електропроводи. Всяка нова позиция променя не само видимото пред очите, но и същностната подредба на нещата. Отнякъде, за миг пробждаше очите моментното отражение на слънчев лъч – пречупената светлина рикошираше може би върху успокоените води на някой малък язовир, а може би – върху повърхността на обикновена, по-голяма локва.

Сега се опитвам да намеря словесен символ на това спокойствие, което се излъчваше отвсякъде. Може би това е думата... добронамереност?

Добронамереност, но чия? Божествена? Звучи банално и малко абстрактно, не се вързва. Ето че не успявам да изразя разбираемото. Това става често, когато човек се опитва да пресътвори състояние, а не се потопи в него. Тогава думите подсецат за естествената невъзможност да се опише отражението на вътрешната взаимовръзка между простите неща.

Успокояващото е, че чувствата са просто по-съвършени от думите... Въображението, с което толкова се гордеем, има елемент на

повтаряемост – като слънчевите лъчи, отразени във водата.

А има и някакво вътрешно зрение. Което не е описано в никой учебник по анатомия. Това е зрението за магиите, които ни заобикалят.

Истински щастлив е този, който притежава именно това зрение.

Самото състезание не ме интересуваше особено. Отдавах се на севното възприемане на простите неща – слънце, меланхолична красота на есента, усмивките на приятелите, свежестта на една любов. Но нямаше как да достигна до съвършенството на идилията. Вдруги ден групата на Барбара отлиташе. Нима тази любов ще се окаже само едно хубаво изживяване? Което ще се изгуби във времето, за да се утаи като утринна мъгла в есенен ден...

Жените винаги са били нещо хубаво в живота ми. Търсех ги, радвах им се, но не обичах да анализирам случки и чувства. Отнасях се към тях наистина като към цвете – стремях се да ги възприема по-цялостно, без да търся обяснение на ефектите, които те предизвикваха в мен.

Без да положи никакво усилие, Барбара ми постави задача. Исках да я има в живота ми, а не знаех как може да се получи това. Предишната година беше обявено място в Ягелонския университет в Полша, до което можех да се класирам. Но тогава няха интерес към него. Шансът това да се повтори и тази година не беше голям. От друга страна, тук се намесваше нещо като глуповата гордост. Нещо от рода – жената трябва да върви след мъжа, а не обратното.

Барбара беше завършила предишната година гимназия и се канеше да кандидатства в някакъв инженерен институт. Заочно, защото трябваше да работи. В Полша това не представляваше проблем за нея. Кандидатстването в България подреждаше картите ѝ по друг начин.

До към два след обяд скоковете свършиха.

В съседство с хотела, в който бяха настанени поляците, се намираше малка квартална църква. Тя беше заобиколена от приведени от годините, зле поддържани дървета. Седнахме под сянката на едно от тях и около час разговаряхме. Явно и Барбара беше обмисляла завързаната перспектива.

Нищо не можахме да измислим. Но това не помрачи доброто ни настроение. Казахме си нещо от рода: вероятно нещата не са достатъчно объркани, за да започнат да се оправят.

Това е бил някакъв особен вид деловитост. Май не споменах, че думите – обич, любов – не бяха излизали нито от моите уста, нито от нейните. Така и не ги употребихме на живо.

Докато си говорехме, отново изпитах почти непреодолимо желание

да я прегърна и да изживеем най-после тръпката. Усещах, че и нейната кръв не тече спокойно. Бог надали щеше да има нещо против. Но зад вратата на храма, от тъмното, внимателно ни следяха очите на клисаря. Бог и да си направеше пас, слугата му щеше да се намеси. С категоричността на вечно незадоволения.

Трябваше да тръгвам на едни упражнения, по които бях натрупал вече доста отсъствия. А вечерта имаше банкет. Приятна традиция след завършването на всяко състезание. Тогава щяхме да се видим отново.

VIII.

Пристигнах малко по-рано пред университета. Бях вече поуморен и минах през барчето да изпия едно кафе. Седнах до една от крайните маси и тъкмо поех първата глътка, усетих върху рамото си женска ръка:

– Така значи, правим се, че не се познаваме... Аз му махам, а той плъзга поглед, пълен с аристократично пренебрежение...

Беше Надя.

– Грешка в социалната диагноза. Никакъв аристократизъм. Уморен съм като добиче. Здравсти, Наде... – чух звученето на гласа си и разбрах, че срещата ми е приятна.

Тя седна срещу мен. Беше с очила с тънки златни рамки. Едва сега забелязах, че очите ѝ, макар и някак настойчиви, са добри. Може би съм приемал късогледото им присвиване за настойчивост? Погалих я по ръката:

– Наистина се радвам да те почувствам... Защо ми се струва, че този аксесоар на носа ти го виждам за пръв път?

– Защото го виждаш за пръв път. Напоследък носех контактни лещи.

– Носи очила. Отиват ти. Ето, сега те оглеждам с интерес. И наистина се радвам, че те виждам...

– Лъжеш! – пропусна край ушите си комплиментата ми Надя. – Ако наистина се радваше да ме видиш, щеше да намериш начин да ме виждаш. А пък и знам вече със сигурност за Елизабет.

– И какво знаеш толкова сигурно за Елизабет? – полюбопитствах.

– Какво толкова мога да знам? Че движите заедно. Че ти създава проблеми... Но второто е само предположение.

– От около седмица не сме се виждали. А за проблемите си права. Има ги. Но си ги създаваме взаимно. Нали най-хубавото нещо, което може да възникне между мъжа и жената, е взаимността?...

– Странни твари сте това, мъжете – усмихна се Надя. – Ето, аз ти давам анонс. Добра съм. От нас би се получила хубава двойка. Бихме изживяли приятен съвместен живот... А ти хвъркаш по небето.

– Обичам да си хвъркам. Какво лошо виждаш в това?

– А, нищо лошо. Но номера с Елизабет просто няма да се получи. Не го ли знаеш? Или не искаш да приемеш факта?...

– Не обичам да се занимавам с анализи. Колкото пъти съм опитвал

да предугада по логичен път жените, толкова пъти съм ставал за смях. Затова съм усвоил един тарикатски трик – умея поне да ги карам да ми се присмиват добродушно. А не зло! За Елизабет сигурно ще трябва да се съглася с теб. Колкото до светлите перспективи, за които се опитваш да ме впрегнеш, така предизвикваш естествения страх на мъжа от брачния хомот. Пък и мама ми е казала, че съм още малък и с жени все още не трябва да се занимавам...

– И кога ти препоръчва мама да започнеш да се занимаваш с жени?

Малко преди пенсиониране ли?

– Не сме уточнявали точно кога. Може би даже малко по-рано?

– И ти се придържаш стриктно към майчините препоръки?

– Кога съм твърдял такова нещо? Просто казах, че мама така ми е казала. А аз обичам майка си. Нормално е, нали?

Надя ме разтоварваше. Опипахме се с думи, ясни бяхме един на друг. Затова не се обидих, когато ми подхвърли:

– Мислиш, че все така ще си подлиташ, като птичка Божия? И ти ще остарееш. Ще побелееш...

– ... Ще имам бръчки и костни деформации. Ще ми извадят зъбите и ще фъфля с чене. Да продължавам ли още? Ако искаш, можем да си поговорим и за теб – какво ще представляваш след четиридесет години, да речем...

Тя ме пресече:

– Ще ли ти се? Не се е родила още тази жена, която ще иска да знае каква ще е след четиридесет години.

– Изводът е елементарен. Не ми говори за бъдещото ми пенсионерство и аз няма да те тормозя с прогнози дали ще станеш склеротизирало бабе или бабе нервак. Защото, най-вероятно ще те сполетят и двете радости. Комбинирано. Сега си достатъчно хубава, ловиш окото, предизвикваш нечестиви желания у мъжете. Настрой се върху този факт!

– Разговорът взе по-приятна насока. Я ми поговори още – какви точно желания предизвиквам? Но по-подробно, моля... – Каза го насмешливо. Но и любопитно.

– За другите не знам. Бих могъл да отговоря само за себе си.

– Добре... – съгласи се сговорчиво Надя. – Започвай...

– В очите ли трябва да те гледам? Защото, някои от желанията могат да бъдат доста неприлични...

– Може да отклоняваш поглед отвреме-навреме. Но когато стигнеш до най-неприличните желания, трябва задължително да закоवेश очи в мен – нареди Надя.

Усетих, че това може да се обърне в игра, която ще ми коства нерви. От няколко дни в мен се генерираше непрекъснато сексуална възбуда, която не достигаше до естествено разтоварване. И Надя явно беше в положение, подобно на моето. Накъде можеха да тръгнат нещата, един Господ знаеше... Затова ми мина през ума, че мога да започна, но за малко. А после да си погледна часовника и да се разбързам. Защото, ако прескочех някаква граница, рискувах да се объркам в играта. От Надя можех да избягам. Но нямаше как да избягам от себе си. В същото време усещах желание да продължа. Поне още малко...

– Романтична версия ли предпочиташ или натурални описания на диви физиологични инстинкти?

– Романтична версия с натурални описания...

– От тежкия аромат на свещите в лятната нощ ли да започна? Или от изпотената бутилка „Миньон прево“, сервирана заедно с...

– Това някакво френско вино ли е?

– Не знам дали въобще има такова вино? Може да съм го чул и да се е забило в съзнанието ми, а може просто да съм си го измислил токущо...

– Няма значение – успокои ме Надя. – Началото е добро. Край нататък.

– Как предпочиташ? Луната да занича през прозореца? Пердетата да са от нежен, полупрозрачен тюл, като дрехата на дамата, която стои срещу мен? Във всеки случай през този червеникав тоалет съвсем добре прозират кафявите зърна на... – гърдите или циците – коя дума да употребя?

– Струва ми се, че цици звучи по-сочно и по-естествено... И?

– Чакай малко, че започва да ми пресъхва гърлото. Защото младата дама си събу обувката под масата и започна да подпъхва голото си краче някъде по панталона ми. Как да ѝ кажа да спре? Ето, продължава нагоре... И аз съм човек, в края на краищата...

– Остави го, детето... Не му пречи! То прави това, което природата му нарежда – посъветва ме Надя.

– Да, ама крачето му достигна до едно много чувствително място. А пък, ако посегна да го сваля оттам, не съм сигурен, че ръката ми няма да залепне за него. Вече здравата ме обърква...

От съседната маса се разнесе тих кикот. Две колежки с явен интерес и съпричастност следяха диалога ни. Надя им изсъска:

– Тихо! Ще развалите представлението...

Възползвах се от външната намеса.

– Не, не мога да продължа! Интимните моменти се изживяват само между двама. Трите ще ми дойдете много... – Погледнах часовника си и станах. Да, и Надя беше поддала...

Едно от момичетата от съседната маса подхвърли:

– Кой ти е казал, че само с една мацка ще ти е по-добре? Не си ли пробвал поне с две?

– Не, не съм – признах. – Но и не чувствам необходимост. Обичам да се раздавам, но концентрирано, в една посока. А започна ли да се раздавам между две...

– Тоя човек разсъждава много елементарно. И се базира само върху прости аритметични действия – сподели с приятелката си момичето от съседната маса. После погледна към мен и попита: – А да ти е минавало през ума, че с две мацки, вместо ефекта на разделението може да възникне ефекта на умножението?

– Дотам не съм стигал още в прозренията си – отново отстъпих аз. – Може би някога все пак ще се престраша да опитам?...

– Беше обещал да поговориш и за доста неприлични мъжки желаниа...

– Те, мъжете, лесно обещават – обясних кротко.

– А изглеждаше даже намахан, когато започна да разказваш – вмести се в разговора и другото момиче.

– Ами, само така изглеждам. Иначе съм си само един срамежливец. – Виждах, че или трябва да се откажа от идеята да икономисам едно отсъствие, или вече наистина да тръгна към аудиторията.

Проявих обикновена мъжка слабохарактерност и тръгнах да се правя на примерен студент. Вероятно е имало и още нещо. Барбара вече е била влязла под кожата ми и си е отстоявала позицията...

В погледа на Надя прочетох и разбиране, и още нещо. Нямахте защо да си въобразявам кой знае какво – все още не разбирах достатъчно добре жените...

Не съм много сигурен, че и с днешна дата съм напреднал съществено в тази посока...

Още един спомен, малко хаотичен. Вероятно, като го споделя, ще разбере появата му точно сега.

Първите четиринадесет години от живота си бях прекарал на село. Там бях с корен и място сред познати и приятели. После отидох да уча. Промяната беше болезнена. В град и то столица, бях обикновен „пейзан“⁴⁹. Не се чувствах комфортно, но знаех, че това е пътят на всеки, решил да не залепва за цял живот върху познатата земя под краката си.

Бяха изминали около два месеца, които ми се струваха години. Нямах търпение да се прибера при приятелите, макар и за малко. Да подреда хаотичните впечатления. Когато се видяхме, почувствах следващата разбираема промяна – бях се превърнал вече в онзи, столичанина. Шега – в столицата селянин, в селото – столичанин... Тогава, тази шега не ме размиваше.

На другия ден отидохме с баща ми до мелницата.

Краткият път на превръщането на зърното в хляб придобиваше в нея друг, библейски смисъл. На пресътворяване на дареното от добрата земя в най-насъщното, даващо право на бъдеще. Селяните превръщаха този ден в празник. В мелницата имаше стая с истински стар гредоред. Обвита по ъглите с бяла паяжина, натрупана от много години поради ироничната селска небрежност към времето. На средата печка-варел, раздаваща не само обикновена топлина за телата. Тя правеше магията на сближаването. В тази стая винаги беше пълно с хора. Постоянно се появяваха още атрибути към магията – бутилки с ракия, блокчета нежна, бяло-розова сланина, червеникави глави воден лук. Миришеше на евтин, лют тютюн. Разговорите бяха без начало и без край. Пиесата течеше непрекъснато, сменяха се само персонажите.

Когато на някой от присъстващите му дойдеше редът да мели, той ставаше бавно, довършваше си думите, а после делово отиваше при бумтящите машини.

Усещането за уют се подсилваше от студения ноемврийски вятър, който подсвирваше тънко навън.

... Разтоварвахме с баща ми чувалите върху рампата. На единия ѝ край, зад парапета, беше седнало десетгодишно циганче. Кой ли дявол го беше докарал – тук и сега? С едната ръка то се крепеше за парапета, а с другата държеше въдица, чиято корда беше метната във вадата на мелницата. Водата под краката му беше в края на пътя си. Следваше савак, а след него се чуваше предизвикващото смут бучене на водата. Някъде много надолу, във вътрешностите на мелницата, тя въртеше турбина.

Още от малък обичах да заставам на дървената скара до савака и да слушам тътена под краката си. Противоречивото чувство – смес от боязън и любопитство – беше непреодолимо и аз му поддавах, като игла на магнит. Възрастните, мъдри и досадни, много пъти ми бяха обяснявали, че ако падна във вадата, съм отписан. За да бъдат по-страшни и по-убедителни, допълваха: засмукване под савака, премятане по почти

отвесния зид. Зад лопатите на турбината излизаш на кайма. И допълваха: кайма, но със ситно натрошени костици в нея.

Как да не поддадеш на любопитството след такова апокалиптично описание?...

Пренасях пълните чували с радостта, която здравото тяло и наскоро нарасналите мускули и ръст дават. Мъжката фигура по-скоро ме притесняваше, макар да ми даваше и някакво, не до там уверено самочувствие.

Респектът към водата беше вече окончателно вграден в мен. Въпреки това ми се наложи да се преборя с него...

От мелницата излезе подпийнал чичо. Видя цигането, смигна хитро на хората наоколо – гледайте колко весело ще стане! Тихо и внимателно, приближи хлапето. Надвеси се над него, направи страшна физиономия, леко го тупна по рамото и изрева в ухото му:

– Ау!

Цигането инстинктивно вдигна ръце, изпусна се от парапета и плясна във водата.

Чичото учудено се огледа – каква стана тя?...

Това, което се случи по-нататък с мен, в никакъв случай не може да бъде наречено с предвзетата дума героизъм. Защото правех това, което някаква вътрешна сила ми нареждаше. Докато тичах към края на рампата, съблякох неестествено бързо връхната си дреха. Прелетях над парапета и около три метра падах надолу с главата. Водата не беше студена. Не беше и ледена. Не знам думата, която може да отрази точно това състояние на навлизането в нея.

Същата сила ми нареди: протегни лявата си ръка, използвай уско-рението и дръж посоката към другия край на вадата! Ако дребосъкът се закачи за ръката ти – добре. Ако не, не се прави на велик! На турбината ѝ стига и една душа за курбан...

Така и направих. Циганите – и големите, и малките – са много живо и усетливо племе. Хлапето се вкопчи в ръката ми. След секунди вече ни помагаха да се измъкнем от ледената прегръдка. После, на бегом, се намерихме в стаята с великолепната печка-варел.

Споменът за изживяното във водата още след секунди вече беше много неточен и хаотичен. Но случилото се в стаята помня добре. Суетня, неловко и одобрително потупване по рамото от чичовците. Струи вода, които шуртят върху посипания с паспал дървен под. И подканвания:

– Събличайте се! Направете им място...

Дрехите ме вледеняваха, затова бързо се освобождавах от тях. Но

точно преди да сваля гашетата, видях очи срещу себе си. Опитни очи на трийсет и петгодишна жена. Цигането въобще не се притесняваше от голотата си, но моите ръце спряха да ме събличат.

Чух насмешлив, алтов глас:

– Хайде, хайде... Виждала съм голи мъже всякак...

Естествено, съблякох се. Попритеснен. Но за част от секундата видях нещо. Проста истина. Жената изгледа с удоволствие тялото ми и се усмихна с очи.

– Добре...

Още от преди години, от хлапешките шушукания, знаех великата тайна, че мъжете и жените...

В тази стая този поглед ми обясни... Че това не е велика тайна, а хубава, естествена истина. Тази жена направи от хлапето в мен мъж. Само с един поглед и една дума отми последните, все още детски съмнения.

Не знам как беше попаднала там. Вероятно е била сродница на някой от чичовците. Никога повече не я и видях. Но запомних този необходим поглед. От този момент тялото ми престана да ме притеснява.

Почуствах се естествено разположен в живота си.

В началото човек малко се плаши от промените, ставащи с тялото му. Поради един вечен, вроден страх от болката, съпътстваща нередко промените. Но в същото време е истински щастлив именно в периодите, когато усеща измененията, които текат през него.

Тук действа нещо като инстинкт. Едно желание да бъдеш винаги наясно със себе си, за да се предпазиш от възможните неприятности, свързани с промените. Ала колкото повече дни преминават през теб, толкова по-категорично разбираш, че никога няма да стигнеш до това изясняване.

Може би помъдряването идва тогава, когато започваш да си казваш: „Хубаво де! Не разбирам. И какво от това?!...“

Животът е енигма в самата си същност. Анализите, разборите, разните хватки и хитрини на логиката на науките достигат ограничени резултати. И... добре, че е така...

Етапът от развитието, наречен рационализъм, за определен период от време предизвиква малко лъжлива радост. Усещането за възможната предсказуемост на бъдещето. И следователно – за удобно програмиране.

Тогава свършва приказната баладичност на чистата природа. Човек престава да търси извън себе си силата, наречена условно Бог. И започва да си въобразява, че сам, чрез собствената си личност, може да влияе

на бъдещето.

Търпи изменения благодарение на средата и времето, които обитава. Чрез все по-развиващите се приложни науки се научава на технически хитрини. Измислени са великолепни играчки – влакове, самолети и какви ли не още полезни машинарии.

Инстинктивно се надява чрез машините да си подсигури така приятната душевна леност. Да се отръска от естествената необходимост да си блъска главата със собствената си, човешка същност.

Доста тежка е тази програма, заложена в нас – непрекъснато да осмисляме съществуването си. Ето пак не намерих точната дума. Не става въпрос точно за осмисляне. Вероятно трябва да говорим за някакво полезно вникване в системата от проблеми, определящи цялостта ни.

Ще се опитам да го илюстрирам с разбираеми примери. Прослушването на пациента от лекаря. Чрез стетоскопа. Или прослушването на двигателя от механика. Чрез разни прибори. Общото между кадрните лекар и механик е, че и двамата използват някаква апаратура. Но разчитат ограничено на нея. Това вникване, наричано още професионализъм, се достига, когато започнеш да стигаш до същността на явленията по вътрешен, заложен в теб природен усет.

Тогава възприемаш най-пълно и цялостно не само формалните параметри на машините и човека. Но и такива основни неща като времето, любовта, хората край себе си...

Освобождаваш се от обожествяването на науките. От предвзети господарки те се превръщат в полезни помощници. Защото започваш да се възвръщаш към извечната си, първична основа.

И отново тръгваш да търсиш необходимия Бог. Не онзи, укорителния, силния, прекалено умния, от фреските в храмовете. А другия – разбиращия те, който те е дарил с живот и ти е дал възможност да го изживееш най-цялостно.

Модерните увлечения по алпинизъм, мореплаване, летене имат своите първични корени, които те свързват със света. Тези корени са подхранвани чрез обич – към планината, морето, небето.

Когато между обекта на нашата обич и нас самите посредничат много инструментариум, съществува опасността да се загуби тръпката. Плаването с дървен кораб, макар и рисково, дава едно усещане и ни свързва с магията на водата; каютата на модерния презокеански лайнер ориентира човека повече към хотела, отколкото към морето. Същото е и с полета. Отначало самолетът е бил една опасна играчка. Но тази играчка разкрива нови хоризонти – първите полети правят от човека друг човек. С

времето машините се усъвършенстват. И губят своя ореол на тайнственост. Днес десетчасовият полет в луксозен салон превръща съприкосновението с небето почти в досада.

Парашутизмът е първичен като полетите с платнените машини в началото.

При него всичко е истинско – небето, облаците, плътната струя, на която лягаш при отделянето. След като конструкторите са се потрудили да създадат читав модел парашут, оттам нататък всичко е в твоите ръце.

Чрез собственото си тяло и неговите рефлексии можеш да възприемеш в доста странни ракурси най-основните неща – земята и небето. По време на свободния полет можеш да си правиш магии, които няма как да изживееш на друго място. Можеш да разместиш земя, облаци, хоризонт. Можеш да ги накараш да се завъртят бързо, още по-бързо... А после да ги спреш.

Управлението на полета е завладяващ занаят. Той се усвоява по правилата на справедливата йерархичност. В него не можеш да влезеш обучен. Започващ от неуверен чирак. Всяко повторение ти носи нови познания, но и нови прозрения – колко много още не знаеш. Следва етапа, когато можеш да кажеш, че си се поизучил и в основни линии вече се справяш. Но винаги, първосигнално, усещаш предпоставената вероятност срещата с небето да ти докара последната среща със земята.

Колко време можеш да се задържиш в един занаят, ако те крепи само адреналиновата страст към риска? Вероятно не чак толкова много...

За да се закрепши в него по-продължително, освен риск, той трябва да ти дава още нещо.

Опитвам малко наслуки: Себеутвърждаване? – Да! Създаване на рефлекс към самодисциплина? – Безусловно! Добиване на увереност в собствените сили и възможности? – Естествено!

Списъкът от тези, вероятно положителни качества, може да бъде продължен до безкрай. Но общият им знаменател е просто подхранването на „его“-то. Дали са чак толкова положителни?...

Или пък: Поддаване на тръпката на самолюбие? – Да... Избяване на комплекси? – И това го има... Преборване със собствената неувереност? – Така е...

И тук опирам пак до „его“-то. А най-популярните му варианти са его-изъм, его-центризъм... Качества, включвани формално в раздела отрицателни.

Трудно е да откриеш универсален критерий.

Привидно нямам особени основания да тръгвам към съзнателния

риск. И все пак го правя, без да се чувствам притеснен. И като индивидуалист. И като човек от братството на индивидуалистите.

Нещо като че ли просветва? До категоричен извод не мога да стигна, но до някаква приблизителна степен на истинност като че ли се добирам?...

Чрез включването в някакво братство животът ми придобива поларитет. Вече не съм браунова частица, движеща се хаотично.

Какво съм точно? Нямам отговор. Е, нормално е да не успяваш да се добираш до абсолютните истини...

IX.

Простата истина беше, че вратовръзката не струваше. Оранжева, на черни ивици. Но Нено и Аммар бяха категорични. Връзвала се добре със сивия костюм и правела мутрата ми даже симпатична...

Особено за последния израз – направо им бях благодарен...

Уж на никого не бях казвал, а всички край мен съпреживявах предстоящата вечер. Аммар даже измисли подходяща за момента теория. Че мъжът, естествено, е най-привлекателен за жената по адамово облекло. Но за да затвърди позицията си, трябва да се чувства удобно и в костюм. Костюмът легитимирал социалната му стойност.

Това арабче уж не можеше да говори български?... А виж какви засукани формулировки измисля. И ги възпроизвежда безукорно на трудния език.

Лошото е, че при мен нищо не се получава без усложнения. А тази вечер усложненията бяха две – за по-сигурно...

Навалицата на спирката беше огромна. Автобусът пак не беше се мяркал поне половин час. Решен бях да се кача, каквото и да ми струва. И без това бях закъснял.

Но явно не само аз съм бил настроен воинствено. Няколко души все пак успяха да се натъпчат, когато икарусът рязко потегли. Аз не бях между щастливците. Докато ръмжах от яд, от недозатворената врата изпадна дребен чернокож, който се хвана за ръката. Май се беше измъкнала от рамото.

Да се оправя, аз закъснявах, а бях изтървал автобуса!

Да, ама не... Не се справи, а белна очи и се смъкна на земята. Ама явно, как интересно белеят очите върху черна глава... Измъкването на ръката не е от приятните изживявания. Ядосвах се на себе, но краката ме понасоха към телефона. После, доста време чаках линейката и се опитвах да успокоя черното братче. А то се тръшкаше и май малко преиграваше...

По някое време все пак се отървах от задължението си на бавачка.

Вече бях закъснял достатъчно. Хванах такси...

За втората засечка разбрах на другия ден.

Малко след като съм се изнесъл, в стаята се появила Елизабет. А се беше зарекла да не стъпва в общежитието. Нено, съобразителен приятел, ѝ измислил съвсем добре звучащо обяснение за отсъствието ми.

Точно в този момент влязъл неизбежният, пратен от превидението глупчо – за да се превърне епизодът в комедия. И се осведомил:

– К'во става, свалячът на полякини тръгна ли в акция?

На Бети не трябваше да се обяснява много. Разбираше и от половин дума. Тръгнала си, без да пита нищо повече.

Когато на другия ден Нено ми разказа за случилото се, прояви умерено любопитство:

– Абе, тарикат, и сега как ще се оправяш?

Как да се оправям? И какво имаше да се оправям? Оная, голямата ръка, която мести фигурите отгоре, беше поставила офицера на нова позиция, но пак на неизбежното бяло поле. Наблизо, в черно квадратче, се появи и царицата. Само че, за разлика от шахмата, в живота цариците могат да бъдат две от една боя. Даже и повече от две... Но на мен и две ми стигаха, за да ме объркат.

И още един, полушахматен сюжет. Цариците могат да преминават от черно на бяло поле. И да бият не само противниковите фигури, но и собствения си офицер. Ако не уважава достатъчно чувствата им.

Каквото имаше да става, щеше да стане. Може би така беше даже по-добре?...

Предварително бях приготвил парите за шофьора на таксито. Ресторантът беше на втория етаж. На бегом излетях нагоре. Оркестърът, бавно и протяжно, свиреше блус. Бас-китарата уверено поставяше повтарящите се в различни вариации акценти – така, че мелодията някак зависваше във въздуха. Усещаше се характерната ресторантска миризма на цигарен дим, алкохол, дезодорант и пот. Някои танцуваха. Други се занимаваха с чашите.

Барбара не беше нито при едните, нито при другите.

Тони се отдели от кавалера си и дойде при мен.

– Имам две новини. Хубава и лоша, разбира се... Лошата не е опасна. Опасна е хубавата...

– Можеш да икономисаш предисловията. И да започнеш с която поискаш...

– Барбара беше тук. Но понеже ти не се появи, си тръгна.

– Скоро ли? Ще успея ли да я настигна?

– Не мисли да ти бяга, така че ще успееш... Но имай още нещо предвид. Стори ми се, че си помисли, че не искаш да идваш и й въртиш номер...

– Така ти се е сторило!

– Може. Но накрая беше явно смутена. Имах усещането, че е готова

да се разплаче... А не ми изглежда от тия, които лесно реват... Имай го предвид.

– Това ли беше опасното на хубавата новина?

– Свестен човек е! Опитай се да не я нараниш. И внимавай как ще си вземеш довиждане...

– Какво щях да правя без твоите безценни съвети?

– Каквото и с тях...

Обичах Тони. Обичах топлия ѝ глас, обичах тези иронични очи. Когато една жена ти е приятел, лесно умее да те накара да я заобичаш. Затова, често стават грешките. Уж обичаш жената-приятел, пък, току виж – приятелят затънал някъде по пътя. И остане само жената. И обичта от приятелска вземе, че стане...

Ресторантът беше на около километър от хотела. Явно Барбара не беше си тръгнала чак толкова скоро, защото не успях да я застигна по улицата, макар че бързах. И понеже при мен всичко наистина се получава във възможно най-усложнения вариант, патицата на рецепцията откажа да ме пусне в хотела. Беше се одрямала, в скута ѝ лежеше някаква книга. Моето появяване само ѝ разваляше унеса. Помолих я да позвъни до стаята на Барбара, но тя ми обясни, че телефонната връзка нещо не била в ред. Добре – как мога да се обадя на познатата си? Тя ме очаква. Отговорът беше – никак. По това време, според съществуващия правилник...

Мислено ѝ пожелах някои радости... И излязох навън. Стаята на Барбара се намираще в дъното на сградата, на втория етаж, над една бетонова скара, обвита с декоративно растение. Оная, очилатата от рецепцията, може да си дреме праведната дрямка. Растението ми пречеше да хвърля камъче, затова ми се наложи да изпъляз като смок по скарата. Стаята беше тъмна, но лампата в предверието светеше.

Залепих нос о стъклото и внимателно се вгледах. Едното легло беше оправено за лягане, но Барбара я нямаше в него. Ето я, излезе по нощница от банята. Драснах с нокът по прозрачната повърхност, тя погледна към мен и в първия момент се стресна. Но ме позна и бързо ми отвори. Тихо скочих вътре.

Току-що си беше взела душ. Усетих приятното настръхване от допира с тялото ѝ. Чувствах, че сега няма сила, която да може да ме отлепи от нея. Кръвта заблъска в слепоочието ми, а цялото ми тяло изтръпна от възбуда. Повдигнах нощницата ѝ, ръцете ми започнаха да гаят гърба, гърдите ѝ... Пулсът на шията ѝ влудяващо тактуваше по устните ми.

Думите ѝ достигнаха някак със закъснение до съзнанието ми.

Тялото ѝ наистина се съпротивляваше.

Това пък какво е?!

Трудно ми беше, но спрях. Отлепих се бавно от нея. Нищо не я попитах. Сега тя трябваше да даде някакво обяснение. Погледнах очите ѝ. Нищо не разбирах... Когато една жена те гледа така, обикновено не се дърпа, ако тръгнеш да я разсъбличаш.

Приседнах напреко на фотьюйла, за да прикрия една издатина върху панталона.

– Да ти направя ли едно кафе?

– Ако се грижиш за безсъницата ми, вече успя да я предизвикаш по друг начин... – думите излязоха от устата ми сухи и не чак толкова миролюбиви.

– Добре, ще минем без кафе... И аз се чувствам точно като теб...

Трудно ми е да ти го обясня...

– Нищо. Опитай. – Усещах, че съм напрегнат. Знаех, допусках, че може да има някакви съображения, които да я карат да се държи така. Бях готов даже да ги приема, но... издатината върху панталона не спадеше... И определено пречеше на толерантността ми.

– Правя го от страх – обясни бавно Барбара. – Не от страх от това, което искаме и двамата. А от страх, че утре ще си тръгна, а ти ще останеш тук. И когато се прибера в Иниелин, ще се колебая... Това, което е в главата ми, спомен ли е или сън?... И...

– Преди „и“-то... От теб зависи, сега, тази вечер, дали това ще остане спомен или сън. Аз предпочитам спомените, но други предпочитат сънищата. Дамата на рецепцията например...

– Откъде знаеш?

– Видях книгата в скута ѝ.

– Какво четеше? – все още неразбиращо ме попита Барбара.

– Не знам. Не видях заглавието. Но мярнах илюстрацията. Щрих на страстна прегръдка. Старите моми най-обичат да четат любовни романи. Опитват се чрез тях да наваксат пропуснатото.

– Откъде знаеш, че е стара мома?

– Липса на пръстен където трябва, изражение, държание. Злоба в аванс, ако щеш... Симптоми милион...

– Стори ми се, че си по-добър. И по-... – замисли се, но пак не успя да намери точната дума.

– Правиш ли разграничение между добрите и добряците? Защото добряците често отнасят шамари. А и мнозина са добри, защото нямат характер да бъдат нещо друго. Аз не съм добряк. Но не съм и зъл!

Зачитам чуждите позиции, но държа да бъде зачитана и моята. Мога да правя и крачка назад, но на човек, който също има задна скорост и я използва. Само че, когато идвах насам, имах някаква друга идея, а не да си правя кинетична психоанализа.

Барбара пребута една табуретка, седна срещу мен и погали ръцете ми. Искаше ми се да ѝ изръмжа нещо, да ѝ обясня колко нескоропосано постъпва с това връщане назад. Но очите ѝ отнемаха агресивността ми. Нещо не проумявах, а и тя не успяваше да го обясни разбираемо. Все пак, говорехме на чужд и за двама ни език. А и проблемът не беше в самия език, нито в познаването му. Явно не бяхме изработили необходимия общ език, от който една любов се нуждае.

Вечерта вървеше към издънка. Разбира се, можех просто да я прегърна настойчиво и да я понеса към леглото. Нямаше да ми се съпротивлява дълго. Тялото ѝ вече ме търсеше. Но... не! Така не!

А как?!

Един мъж трябва да умеє да признава и пораженията си. Да се хвали с постигнато може всеки. Ако имахме още време пред себе си, издънката на тази вечер не тежеше особено. Но утре тя отлиташе. Постарах се гласът да не издаде разочарованието ми.

– Ела да ме изпратиш.

– Добре.

Стана, смъкна нощницата си и започна да се облича. Хубави гърди, наистина хубави. И извивката към корема... Така не! Не съм гумено човече! Обърнах се гърбом и се загледах през прозореца. Не може да ми се отрече. Може да съм карък, но стилин. Навън грееше пълна луна, която по някакъв странен и нетърпящ възражение начин ме подгръваше допълнително. Целият свят в този момент ме тласкаше към едно! Тръгвах към това момиче в момент, когато цялата подредба на звездите говореше – сега! И... Нищо!

Колко глупави могат да бъдат понякога двама души...

– Хайде... – подкани ме внимателно Барбара.

Щом е хайде, хайде да е... Килимът в коридора меко попиваше стъпките ни. Вървахме един до друг, без да се докосваме. Телата ни бяха опасни мини, които можеха да експлоадират.

Лелята на рецепцията ме погледна учудено.

– Отивам си, отивам си... Чао, миличко! – успокоих я аз.

– Че си отиваш, го виждам, но как влезна?

– През стената. Аз съм полудух, получовек...

Да беше си посъбрала поне устата.

Тръгнах към спирката, но Барбара ме хвана за ръката и ме поведе към лунната сянка на насрещното дърво. Под него имаше пейка. Седнахме.

– Ще ми пишеш ли?

– Едва ли... – Нарочно направих пауза преди следващите си думи.

– Не си ми оставила адреса си.

– Наистина. Ще се кача горе да ти го запиша. Изчакай ме под прозореца. – Начинът, по който каза последните думи, ме накара да потърся с поглед очите ѝ. Но тя стана бързо и влезе в хотела.

Заобиколих отдалеч входа и заставах на десетина метра от прозореца. След малко на него се появи силуетът на Барбара. Към мен полетя беззвучно петно. Листът беше сгънат на ластовица.

Хванах я във въздуха, магнах с ръка и тръгнах към спирката.

Ами, това е! Понякога има и засечки.

Не се чувствах хич добре...

Под първия осветен стълб се спрях. Нямахме за къде да бързам. Последният автобус отдавна беше отпътувал към Студентския град. Извадих от джоба си лястовицата, за да прочета адреса.

Нямахме адрес. Само бележка: „Прав си – по-добре спомени, отколкото сънища. Държам се лошо. Моля те! Ела!“

– Помислих, че няма да прочетеш бележката... И тъкмо се ядосвах, че...

Нарочно стоях срещу нея, без да я докосна. Имах право да си върна... Какво? Глупав бях, просто глупав! Но поне бързо го осъзнах. Между дланта ми и връхчетата на гърдите ѝ премина ток. В главата ми се въртеше нещо от рода на: „Този път и да се опиташ да...“

Но тя не се опита. Ръцете ѝ ме притиснаха, а устните ми намериха познатата, пулсираща трапчинка на шията ѝ.

... Чувствах, че трудно се контролирам. Може би съм искал да демонстрирам хватки и познания за играта? Нали вече имах някакъв опит... Получаваше се. Бърза, задъхана прегръдка, въздухът не ти достига, ръцете ти са по-съобразителни от главата... Тялото ти въобще не те слуша, а си прави каквото си знае. Всичко е възможно най-объркано, а чувстваш, че точно това трябва да правиш...

Никой не е успял да опише с думи достатъчно точно най-старата и най-истинска магия.

Прозорецът беше останал отворен. Спомням си, че по едно време дочувах как се блъска в рамката си от течението, но нямаше кой да му обърне внимание. Имаше и удар – толкова силен, че си помислих – няма

начин да не се строши. Но това бяха бегли подмигвания на мозъка. Наистина бяхме страшно заети един с друг.

Докато успокоявахме дишането, през ума ми мина мисъл, която излезе през устните на Барбара:

– Боже, как може да бъде толкова хубаво?!...

При друг случай вероятно не бих пропуснал да изтъряся някоя поучителна, задължително насмешлива реплика. Например – не намесвай името Божие в обикновения процес на чифтосването.

А тогава злоустото хлапе все пак се усети и си замълча. Стана, бързо затвори прозореца и привлече по-близо до себе си тялото на момичето. Целуна го по носа, а момичето се засмя. И хлапето беше уверено, че е постъпило точно както трябва. Всичко – движението на звездите и галактиките, цялата подредба на вселената, в крайна сметка се свеждаше до най-същественото – до тази целувка точно по носа... Носът е епицентърът на вселенската хармония – не знам дали го знаете?...

Лелята на рецепцията не дремеше. Спеше си кротко. А ключът беше забучен от вътрешната страна на бравата. Опитвах се да отключая тихо, но вратата така изскърца, че добрата жена подскочи.

– Пак ли ти?

– Тръгвам си, тръгвам си... Бог да те благослови за доброто ти сърце!

– Ако още веднъж...

– Беше за последно, мила!

Ама тази жена не може ли да си събира устата?

Барбара стоеше отстрани и се усмихваше. Опитваше да проумее диалога на съскане и думи, изказани с показна нежност.

За всеки случай извадих ключа и го подадох на Барбара. Успокоих лелята:

– Душа. Младата дама ще ти го върне след няколко минути. Като гледам, през ума ти минават черни мисли...

– Да пукнеш дано! – пожела ми ясно и отчетливо читателката на любовни романи.

Да, ама въобще не се канех да пукна. Даже ми беше хубаво, много хубаво...

После стояхме в градината на църквата и гледахме небето. Вероятно знаете, че влюбените обичат да се вторачват в небето.

И като си помисля само колко съм се подигравал на това определение – влюбени... Но, винаги съм обичал звездите...

Барбара искаше да ме изпрати до спирката, но аз ѝ напомних, че по

това време и автобусите спят. И отидох да я изпратя обратно до вратата на хотела, защото се сетих за нещо.

Ами да! Колко му е да имаш и втори ключ, който да се остави в гнездото на бравата и да не позволява да се отвори отвън. Добрата жена явно ни очакваше, защото застана от другата страна на стъклената врата и ни се ухили със специално подбрана за случая усмивка.

Добрите жени са наистина доста наивни понякога.

Катеренето по скарата въобще не затрудни Барбара. Само че след катеренето ръцете ми отново тръгнаха да правят каквото си знаят. Не че им се сърдех, но не смеех да си погледна часовника.

Наистина, вече бях уморен като сахарска камила. Опитах да се преборя със съня, но усетих, че заспивам, притискайки топлото тяло на Барбара към себе си. Но след минути се събудих. Събудиха ме. Групата се прибираще от ресторанта и целият хотел трябваше да разбере това.

Облякох се доста бързо за сънлив човек, но все пак не успях да избегна срещата с Марта в коридора. Тя ме погледна така, както мащехата е гледала Снежанка. Разминахме се с нещо като учтиви кимвания.

Читателката на любовни романи този път не се учуди на появяването ми:

– Сетих се! Ти не си никакъв полудух! Покатерил си се по...

– Ако на хоризонта ти се появи някой самотен Шерлок Холмс, кандидатирай се при него за доктор Уотсън – посъветвах добрата жена.

– Ако още веднъж ми се появиш пред очите, ще звънна в милицията!

Като за последно, не успях да се стърпя:

– Боже, какви очи! И какви изразителни бръчки по тях...

Добрата жена ме гледаше като глътнала горещ картоф. И никак не се трогна от жеста ми, когато поставих на плота ключа от вратата.

След половин час бях на гарата. Хванах първия влак. Разстоянието от гаричката до бараката на летището изминах в полусън. Въмъкнах се през прозореца и с наслада поех миризмата на одеялото.

Дали ще успее да се наспя истински? Някога? Едва ли? Но пък е толкова приятно да се понасяш към страната на сънищата...

X.

Групата беше дошла на летището поне преди час. Събуди ме запусъкът на самолета. Двигателят му се закашля като стар пушач рано сутрин, пое си дъх и забоботи равно.

Ритнах одеялото, измъкнах се от бараката и тръгнах към чешмата пред съседната сграда. След съм, докато не си измия очите, виждам света около себе си само приблизително.

След като ми просветна, се огледах. Хората бяха насядали на пейките под голямото дърво. Какво ми се смеят? Не са ли виждали сънен човек? Но и те не изглеждаха кой знае колко бодри... Така е, когато ходиш вечер по кръчми.

Огледах групата. Барбара, разбира се, я нямаше. Огледах се пак. Да, няма я.

Този път всички се разкикотиха. Много смешно...

Бях минал край нея, без да я видя. И тя се смееше. Нищо де, нищо, смейте се...

Да имаше кой да донесе сега едно кафе...

Нямам спомен какво си говорихме за последно. Било е нещо обикновено, което не се забива в съзнанието, за да остави спомен. Взех чантата ѝ, когато тръгнахме към самолета.

И в прощаването нямаше нищо от любовната класика. Никакви заповнящи се думи. Докато хората минаваха край нас, се целунахме. Усетих нещо като спазъм, но от моите устни ли, или от нейните?...

Запомних очите ѝ. В тях нямаше никакво предчувствие. Малко болка, може би, но така е при очаквана по-продължителна раздяла.

С поклащане, като патица, машината изрулира към началото на пистата. Пилотът плавно повиши оборотите на двигателя, самолетът, отначало трмаво, а след това все по-бързо, се засили към кичура дървета в края на летището. Отлепи се. Пое към основата на нежните сутрешни облачета. И постепенно започна да се смалява, докато се превърна в точка. А после и точката се загуби някъде там, на запад.

Сън или спомен? Започваше етапа на обратно броене на времето, когато споменът е малко като съм, а сънят често се връща към спомена.

Седнах на последната седалка на автобуса и се нагласих да поспя през следващите двадесетина минути. Тъкмо се унасях и се пляснах по челото. Забравихме да си разменим адресите. Така е, когато вечно не си

доспиваш... Не че проблемът беше неразрешим, но Барбара можеше да си помисли нещо. Това, че не си давам адреса, беше вече не намек, а натвърдване.

След два дни намерих в страничния джоб на костюма си половинка лист от тетрадка. „Polska. Уnyelyn. Ul...“¹⁰ Вероятно, докато се бяхме прегръщали за последно, беше успяла незабелязано да го напъха. А може би го беше направила още вечерта, в хотела?

Обикновено в такива случаи се говори за страданието при раздялата. Страданието може да бъде огромно, голямо или по-малко. Има и специфични изразителни думи, например глождещо. Като камъче в обувката. Може да бъде определено и по цвят и нюанс – черно, просто тъмно, или пък поетично, светло...

За да демонстрирам пророческа дарба, бих могъл да спомена и за някакво тъмно предчувствие, което постепенно се е загнездвало в душата ми.

Само че при мен нямаше нито тъмно, нито светло, нито голямо, нито малко – нямаше никакво усещане за нещо тревожно. Барбара просто се беше наместила в мен. Това, че я нямаше в момента, съм го възприемал като нещо временно. Ще се появи. Или аз ще намеря начин да... Има време...

След няколко дни даже започнах да си мисля, че нещата стоят още по-спокойно. Хубаво изживяване, което постепенно започва да се губи във времето, без да създава никакви усложнения.

Не бързах да ѝ пиша. Какво да ѝ пиша?

Така минаха около две седмици.

Нощем ходех на гарата и разтоварвах зеленчуци, въглища, тухли и всякакви блага на цивилизацията. Срещу които получавах доста мизерни пари.

След като взех хонорара от статията и пресметнах още веднъж авоарите си, тръгнах към оказионния магазин. Огромната пишеща машина още стоеше на витрината. Само да не е нещо развалена? Поставих лист под валяка и изчатках всичките знаци. Лентата беше поизсъхнала, но отпечатъците бяха направо добри. Съприкосновението с клавишите предизвикваше във върховете на пръстите ми почти еротично усещане за нежност.

От какво може да се почувства човек щастлив? На двайсетина години от много неща. Например от това, че вече си има огромна пишеща

10. „Полша. Иниелин. Улица...“ Б.а.

машина с внушителната марка „Москва“. Беше ми направо хубаво... В трамвая някакъв брадясал ме попита това в ръцете ми малък парен ваяк ли е? Отговорих му – не бе приятел! Това е машина за изваряване на въшкарници. Ако искаш, съблечи се гол и си дай дрехите – процедура № 1 е безплатна...

Нено пък я оприличи на реактор. Такова кюмбе имало в лабораторията на ядрения институт, където ходили на практика миналата година.

Имаше още предположения – антика, на която древните елини са написали първия вариант на азбуката си. И по-сложни импровизации: сувенир алегория на безсмислието на техническия прогрес, изработен от самоук майстор-китаец по поръчка на Мао Цзе Дун. Той трябвало да бъде връчен на Хрущов по случай помиряването между двете супердържави. Като намек за възможното бъдеще на цивилизациите. Но понеже помиряването не се състояло...

Само дете никой не искаше да я възприеме в автентичната ѝ функция – просто като пишеща машина...

Появата на статията събуди у мен апетит за писане. За около седмица сглобих вариант на малко странна за тогава тема.

Показах го на Нено. Той го прочете, смя се, но отказа коментари и анализи. Все пак беше милостив:

– На мен ми е интересно. Но тия, от които зависи да види бял свят, няма да го пуснат.

Нищо де... Залудо работи, залудо не стой! Като мозъчна гимнастика бива... – успокои ме великодушно.

Докато носех материала към редакцията, нещо започна да ме човърка отвътре. Седнах на една градинска пейка срещу Армейския театър и прочетох написаното. Правилно ме човъркало. Имаше абзаци, които кънтяха. Отначало извадих химикалката и започнах да редактирам написаното, но после разбрах, че всичко трябва да се прекрои и изложи по друг начин. Малко ме беше яд за загубеното време, но осъзнавах, че постъпвам правилно.

Прибрах се в общежитието с идеята да седна и да оправя статията, но не стана. В стаята беше оформено каре и играеха на карти. Да сте видели някъде някои играчи, които просто мятат картите, мълчейки. Може и да сте видели, но аз не съм. Наместих се на едно от леглата и се опитах да се съсредоточа, но след няколко минути вдигнах ръце. После приседнах, за да гледам отстрани. После седнах да играя... А когато на другия ден потърсих статията, нея просто я нямаше. Половин ден загубих в търсене и благославяне. Нено, добра душа, също ровеше

старателно. Проверихме и в съседните стаи. Нищо. По едно време Нено приседна, почеса се и каза:

– Слушай бе човек. Щом я няма и не можеш да я намериш, значи така трябва да бъде. Господ така е решил. Нали я имаш в главата си?

Не можеш да спра отведнъж:

– Ти, първо, като рационалист, трябва да си атеист по професионална ориентация. И второ, Господ и да го има, няма да се занимава с мен – да ми крие листата. Той да не ти е хлапе от отделенията или пийнал студент?

– Щом ще делим на първо и второ, ще ти кажа например, че и Айнщайн е вярвал в Бога. Това и ти го беше споменал в твоето писание. И руският бомбаджия номер 1 – Курчатов – и той му е удрял скришом по едно кръстене. И Менделеев. И...

– Поменник ли ще ми пишеш? Набожни учени, представители на точните науки...

– Що, има и от твоите, неточните. Те даже още по-масово се кръстят.

– Вярата в Бога е по-скоро въпрос на вътрешна потребност, отколкото на логична обосновка. На всеки му се иска да има на кого да се опре, когато му е крив светът. Затова остава до живот обичта към майката. Когато нещо върви на терсене, си спомняш за нея и мислено ѝ се ожалваш. Макар че какво може да ти помогне една стара жена? Защо най-често се обръщат в молитвите и молбите си към Божията майка? Защото чувстват в нейно лице собствената майка...

Нено ме гледаше по неговия си начин, мълчеше и се усмихваше.

– Какво ми се хилиш?. Майката може и да не е в състояние да ти даде акъл. Или пък да ти помогне. Но може да те погали. Или ти да си представиш, че те е погалила. Тогава нещата започват да изглеждат не чак толкова безнадеждни.

Нено престана да ми се смее и миролюбиво предложи:

– Въпросът с отношението към Бога не е бил решен от толкова умници досега. Какъв е смисълът точно ние и точно сега да се напъваме да го решим?...

Естествено, прав беше. Съгласих се. Докато излизах от стаята, дочух и допълнение:

– А на майките наистина не им е лесно. Особено на твоята. Как ли е успяла да селектира такава твърдоглава порода?

– Ако смяташ, че наистина съм уникат, организирай представянето на мама за Нобелова премия – посъветвах го през рамо.

Мама така си и отиде, без да стане нобелистка. Явно не съм първи представител на уникална порода...

След двадесетина дни намерих листата, напъкани в двойното дъно на сака. Но вече не ми трябваша. Защото бях извлякъл върху хартията това, което изчистено и по-точно дефинирано, се беше подредило в главата ми.

Писането на машина ми беше физически приятно. Започнах да я усещам като част от себе си. Добрият човек Нено обаче ме предупреди, че трябва да внимавам. Такъв фетишизъм към предмет, пък бил той даже пишеща машина, можел да доведе до сексуална дезориентация. Чуването върху клавишите лесно можело да подмени естествената необходимост да се чукаат мадами. Благодарих му за предупреждението и го посъветвах да напише монография за приликата между жената и пишещата машина.

Амар, който се подмотаваше покрай нас, се облиза и застава на моя страна. С простия аргумент, че човек можел да преживее живота си, без да е натиснал клавиш на пишеща машина. Но щяло да му бъде трудно да живее, без да разсъблича поне от време на време жена.

Тия араби са верно големи сладострастници! Но – прав е...

Понякога не е много полезно да имаш фантазия, която лесно кълве на асоциации. В момента, в който чух за разсъбличането, усетих познатото, приятно изтръпване.

Барбара беше още в мен. Но – не до мен. Не можех да протегна ръце, да я притегля към себе си, да ѝ кажа на ухото, че...

Явно беше немислимо да преживея в състояние на любовна ярност и святост до началото на лятото, когато щяхме да отлетим за Полша. От друга страна, постепенно осъзнавах, че наистина ми е направена магия, от която не искам да се измъкна.

Да потърся Бети, беше глупаво. С нея отношенията ни бяха стигнали до логичния си завършек. А и тя не би търпяла да бъде на позиция работещ втори вариант.

Не знам как ще ме разберете? В известен смисъл в този момент не само мислех с топлина за Елизабет, но и отношението ми към нея беше най-ясно и изчистено. Осъзнавах, че тя е наистина стойностен човек, когото ще обичам винаги. Независимо от това, ще се срещаме ли повече. Изпитвах естественото желание да правя нещо добро за нея, без да очаквам изблик на топла благодарност.

Въобще това – топла целувка, топла прегръдка, топла благодарност... Топъл чай...

Проточени безкрайно във времето, нещата се разводняват.

XI.

А ноември си беше още отначалото студен. Отврат. Правех се на герой и мислех да изкарам зимата с шлифер, но мръзних постоянно.

Беше привечер. По небето се гонеха, размесваха се и се прескачаха сиво-черни, рошави облаци. Леденият шегаджия, вятърът, правеше с тях каквото си поиска. По едно време откъм една от западните седловини на Витоша надникна залязващото слънце. Цветът му – съчетание на циклама и сребро, мигом обагри облациите и покривите на високите сгради. Златното кубе на катедралата отрази тържествено неестествения му блясък.

Беше ми студено, бях гладен. Но ми беше приятно. Изострените сетива възприемат по-чисто света. Бях осъзнал този ефект случайно, при една продължителна разходка из Художествената галерия. Тогава почувствах още по-силно излъчването на картините. Открих в тях още недовидяни и недоусетени неща. След време четох някъде, че Хемингуей бил напипал преди мен тази хитрина. Може. Родил се е преди мен, усетил го преди мен. Иначе, ние с Хемингуей...

Бях тръгнал към катедралата. При моя светец. Общуването с него ми действаше наистина успокояващо.

Но преди да стигна до светеца, се сблъсках в предверието с набожния хаймана Раб Пепо. Този път той стоеше на поста си само без един крак. Иначе, беше и говорящ, и зрящ.

Опитах се да не го забележа, но номерът не мина. Божият човек подскочи пъргаво и ми пресече пътя. Даде ми знак с очи „почакай“ и извади от един от безбройните си вътрешни джобове някакво листче. Напъха го в ръцете ми и се върна на завет на старото си място.

Влязох в храма. През южните прозорци и мозайки прозираше залезът. Ако възприемах някакви внушения, те бяха повече от съчетанието на цветовете, а не от съдържанието на фреските. Бях чел доста за основните канонични сюжети, но трудно вниквах в тях. Виж израженията, колоритът, правещото магия със залеза си слънце, бяха разбираеми и предизвикващи приятен душевен спазъм.

Светлината в левия кораб на църквата беше доста оскъдна. Но когато се насочих към него, познатите очи ме посрещнаха още отдалеч.

Казах му: „Здравей, човече!“ И ме досмеша. Как мога да пожелаая най-естественото за среща между двама души – добро здраве – на човек,

който е умрял преди хилядолетие? А към светеца да се обърна с „човече“? Въпреки формалната нелогичност изпитах приятното усещане, като при среща с приятел.

Всъщност, когато твой близък живее на другия край на света, по същия начин общуваш със снимката му. Тя те свързва с човека и прави връзката ви еластична и жива. Ако не сте се чували с години, той може да е умрял, а за теб да е жив. Неподлежаща на съмнение реалност.

Не е чак толкова сложно. Хората общуват чрез духовността си. А тя се отнася с търпима ирония към факта за физическото състояние на тялото. Тялото е нещо много важно. Но в същото време, то не е нещо чак толкова съществено...

А може би малко се правя на интересен? Защото обичам тялото си. То така осезаемо ме свързва със света, който ме заобикаля...

Преди около година и половина имах едно изживяване, при което си мислех, че става въпрос само за тялото.

Бях се измъкнал от казармата с облекчение. Макар че минавах за достатъчно непотопяем, пребиваването в нея беше изморило душата ми. През следващите месеци навлязох в новата си кожа на студент, но вътре в мен все още откънтяваше, като след удар на камбана, състоянието на добре прикрита неувереност.

Нещото, което ме измъкваше на повърхността, беше очакването на другия живот, свързан с небето. За тези, които не са усетили неговото привличане, това вероятно звучи преувеличено и малко сладниково. Но навлезе ли в теб, небето те прави свой... – поданик. Или приятел? Или – не знам какъв – пак ми липсва точната дума или фраза.

Но и по пътя на това доброволно подчинение имаше сериозен проблем. Още при първите скокове, преди години, бях попаднал в доста завързано положение, с което успях да се справя. За неизбежния в такива случаи данък страх не говоря. След като осмислих на бистра глава как бях действал, знаех, че нямам основание да недоволствам от себе си. Наистина, имаше моя грешка, но от липса на опит. А направих почти невъзможното и успях да се измъкна.

Въпреки това бях изгонен. Някой трябваше да бъде отстрелян. За да може да се отчете, че ето, възникнала е неприятност, но приносителят на заразата е отстранен.

Двегодишната пауза, прекарана в армията, ми помогна случаят да премине в раздел анонимен спомен за един неудачник.

Върнах се и продължих.

Но тези, от които зависеше по-нататъшното ми развитие, можеха да

направят във всеки момент връзката. И просто да ме спрат, като потенциално опасен. Имах вече произнесена присъда, по която, в тази начална фаза, трудно би било допуснато обжалване.

Освен това се правеше непрекъснат подбор. На всеки следващ етап от десет оставаше един. От десетките, в които се включвах, все още съумявах да бъда единия. Но вероятността да бъда разкрит ставаше все по-реална. И черното петно от миналото, в съчетание с други, неизбежно натрупващи се усложнения, можеха да ме оставят на земята.

... Просто не го усетих как започна да израства вътре в мен. Някакъв душевен бурен... На двайсетина години човек е в състояние да приеме идеята за раздяла с живота и поради някакъв своеобразен идеализъм. Животът не върви така, както аз искам, и затова губи смисъл. Следователно, може да се наложи да се разделя с него!

Жестоката логика! Но често срещана на тази възраст. Трябваше да минат доста години, за да започна да проумявам една друга група противоречиви истини. Че животът не е непоправимо свързан само с формалните параметри – професия, реализация на честолюбиви мечти, материални придобивки. Но за времето, за което ви говоря, става въпрос за хлапе, все още недостатъчно добре разбиращо и света, и себе си. Хлапе, което инстинктивно усещаше, че поради младостта си има право на грешки.

И беше на път да направи една от тях.

Започнах да свиквам с мисълта, че ето този скок може да бъде последен. Не поради невъзможността да се справя с възникнало усложнение, а поради желанието да се измъкна от честите неудачи.

Вариантът, въпреки капитулантския си подход, имаше и една силна страна. Така отнемах възможността на някого си да се възползва от своята власт и да ме посочи с пръст.

Външно бях железен, но нещо отвътре ме прояждаше.

Отначало мисълта да изфуча като камък към земята ме плашеше. Инстинктите си казваха думата. Първия път, втория, десетия... А после постепенно започнах да свиквам. Какво толкова? Двадесетина секунди свободен полет, последван от жестока болка, но за част от секундата. Човек все някога умира... Поне може да го направи красиво. През ума ми минаваше сравнението с орел, който, уцелен от случаен изстрел, прибира криле и... Сравнението лъхаше на сантиментална литература, но представата беше съвсем картинна и истинска.

Постепенно приемах смъртта. Постепенно бях приел смъртта като нелош вариант.

А малко по-късно за пръв път попаднах при моя светец.

Идеята за преминаване в отвъдното не е свързана само със страха. В нея има и някаква своеобразна привлекателност. Явно съм бил навлязъл доста надълбоко в отвъдната територия.

Краката ми, случаят или промисъл някакъв ме бяха завели в катедралата. В ранния летен следобед стоях под огромния купол и се оглеждах. Миришеше на пот, тамян и свещи.

Безцелно се разхождах и се мъчех да подтисна вътрешната си неувереност, която вече бе успяла да придобие формата на мъжка решителност.

Наближавах финалната права. През другата седмица трябваше да изживея вече неизбежното. Бях почти смачкал инстинкта си за самосъхранение.

Тогава застанах пред изображението му. Той ме спря с поглед. И някак си влезе в мен. Усетих доверие в него и се опитах да намеря думите, с които да обоснова решението си.

Опитах се, но не ги намирах. Колкото повече ги търсех, толкова по-не ги намирах. Уж безспорно тежачи аргументи плуваха във въздуха като напълнени с водород балони.

Постепенно стигах до прости, но по-плътни истини.

Човек все някога стига до смъртта. Но преди това трябва да усвои едно умение: трябва да съумее да направи от смъртта свой приятел и съюзник, а не свой враг.

Осъзнах – вече бях станал част от система на човешки връзки. Бях се класирал до възможността да търся и губя пътища. Да търся, да опитомявам и да губя приятели. Да обичам и да бъда обичан.

Да се блъскам в един тежък, но с възможности за търсене на смисъл живот. Този живот явно нямаше да бъде живот на удачник. Бях разбрал, че ми липсва късмет за доста неща. Че всичко трябва да си отвоювам, за всичко трябва да се преборя. Че нищо няма да ми падне ей така, отгоре.

Но в мен течеше, блъскаше се и пулсираше напориста кръв. Можех ли да си позволя да я размажа като петно върху тревата?

Стойки пред земното лице на човека от отвъдния свят, осъзнах и още нещо.

Човек има и едно почти задължително предопределение. Да изживее живота си така, че да стане мост към следващи поколения.

Наистина трябва да направя от смъртта свой приятел. Приятел, който идва навреме, когато трябва.

В самата екзистенциална идея за бягство от отговорност и жизнени неудачи наистина има нещо наркотизиращо, завладяващо. Човек обича да импровизира на тема живот и смърт. Независимо от нивото на интелигентност той инстинктивно усеща връзката между двете. Даже в самия страх от смъртта има някаква сива привлекателност. През време на самия живот в душата му много често нещо умира – поради загуба на приятел, поради липса на вяра, поради срив на идея, в която се е кълнял.

Именно поради загубите поклъва и по-скоро интуитивната надежда. Щом в този живот нещо се отправя към другия свят, би трябвало там да бъде намерено. Там би трябвало да бъдат близките ни хора, корените на вярата да бъдат по-жилави и устойчиви, а идеите да се реализират.

Осъзнавам ранимостта на тази философия. Особено ако бъде атакувана с мощните аргументи на материализма. Но духът живее свой живот, който частично, ограничено, е свързан с тялото.

Какво е точно естеството на тази връзка, никой досега не е успял достатъчно убедително да обясни. И това е хубаво.

Нормално е, добре е, материалният живот да бъде подреден. И Малкият принц се грижи за розата и кратерите на вулканите си. Но е опасно, болестно е да се прилагат мерки за казармено подреждане на живота на духа.

Духът има право на самостоятелен живот. Духът има право да избира буцата глина, на което да вдъхне живот.

Промяната на посоката на мислене не беше просветление. А процес, продължил с години. Но началото му беше тогава, в храма. Пред очите на човека, напуснал този свят преди хилядолетие.

Добре е да имаш своя светец...

Иначе, земята гъмжи от хора с претенции за святост. На излизане от храма се сетих, че не съм прочел посланието на Раб Пепо. Човек с неговата настройка обикновено се изживява в собствените си очи като безлязан от Всевишния.

Кое ли го кара да се лепи за мен? Вероятно инстинктът му на манипулатор, намерил в мое лице склонна към податливост жертва. Не, не е това! Или поне не е само това. Може би?... Има хиляда варианта, започващи с може би...

Когато излязох в предверието, нарочно забавих крачка. Хайманата събуждаше в мен любопитство. Държах се като котарак, който не може да устои на изкушението да провери какво стърже там, в ъгъла?...

Откъм потъмняващото петно на ъгъла изхрипя гласът на Раба:

– Прочете ли го, брате?

– Не си нося очилата. Но ще се запозная внимателно с него. И ще получиш отговор, брате!

Щом хапнах в мензата, извадих листчето.

„Бог е над всичко и над всички!“ – Така е, това всички го знаят. – „... Бог е и над теб, бедни ми брате. Той се грижи за твоята непорочност, за твоята святост.“ – Стоп! Грешка! Бог просто наблюдава човека. Със спортен интерес, предполагам. Как го прави едновременно с милиарди, това е трик, който само той си знае. Но в никакъв случай не се грижи да бъдем непорочни и свети. Просто регистрира, че разликата между хората е в грешките, които правят. В греховете, които трупат. Да видим нататък! – „Ти имаш безусловното право на Божествената грижа!“ По-скоро, иска ми се да я имам. Но чак да имам безусловно право?!... Едва ли?... – „Но преди Бог да се погрижи за теб, ти трябва сам да помислиш за себе си!“ – Правилно! Съгласен без уговорки. Бог, я помислил, я не?... – „За душевната си чистота, трябва да помислиш, братко мой. Дали правиш това, което нашият свят Отец изисква от теб? Споделяш ли топлината на душата си с ближния си? Даваш ли му ризата си?“ – Ей, страшен е Раб Пепо... Готов апостол и то с тезиси на свое учение. В Библията се препоръчва да дадеш втората си риза, но Раб Пепо не спира на половината път. Той е готов да смъкне и единствената от гърба ти. В името на една подобна, хубава идея, в продължение на много години бяха смъкнати доста ризи. Често пъти заедно с кожата под тях... Кой да се сети, че Раб Пепо бил болшевик, ама набожен? Сега ще спомене нещо и за парите, които са от арсенала на дявола. – „Споделяш ли монетите и жалката банкнота в джоба си с твой събрат по вяра, който вечно бди в предверието на храма Господен?!“ – Дойдохме си на думата! Хитър е Раб Пепо! Браво!... Ако поиска много пари, няма да получи нищо. Но виж, когато намекне за монети, най-много за дребна банкнота, развълнуваният вярващ по-лесно ще бръкне в джоба си. Направо си има маркетингова дарба този човек. При други условия вероятно би направил милиони... – „Защото твойт брат по вяра ще те дари с най-ценното – Божествена благодат. Ще те дари с благослов, излизаш от душата Божия!“ – Това е! Раб Пепо е ни повече ни по-малко, директен представител на Бога на земята! Дистрибутор на божествени идеи и благодат, които също трябва да бъдат осребрявани, както всички рационални идеи! Така че, не се ослушвайте, а освободете джобовете си от монетите, творение на дявола, и ги предайте в протегнатите ръце на вашия брат... И не навлизайте в подробности! Например за какво мисли да ги

използва...

Посланието беше тиражирано. Вероятно имаше втори вариант, но с друго обръщение: – „Сестро моя...“ И жените не трябва да бъдат пропускани. Нещо повече – те по-често влизат в храма и са по-податливи на внушения.

Извадих лист от чантата си и написах отговора.

„Господи! Казват, че човекът бил твое творение. Вярно ли е? И този ли, смрадливият, който по цял ден клечи пред храма ти – и той ли е твое творение? Този, който ту е с един крак, ту с два. Ту е зрящ, ту слепец. Който ту чува, ту не чува.

Единственото постоянно нещо в този човек е миризмата на гроздова.

И този човек ли е сътворен от теб?!

А ако не от теб, от кого е сътворен? – Може би просто от баща си?...

Прости ми, Господи, че не разбирам достатъчно добре посланията ти! Затова питам. Кой човек е сътворен от теб? Само Адам ли? А след това чак Христос?

Ако е така, това е явно недостатъчно. По-често трябва да се намесваш в делата на рода човешки, Господи! Иначе племето ни бързо се изражда.

А после потоп, нали?! Ще ни давиш като котета! Без да си ни помогнал чрез лична съпричастност да се спасим поне от част от възможните грехове...

Прости дързостта на укора ми, Господи, но държанието на твоя посредник пред храма ме прави малко атеист. Искаме или не, в душата на всеки от нас вирее частица от душата на Тома. Дай на нас, грешните, убедителни основания за вяра! И ние не ще се отречем от теб!

Ако племето човешко е изпълнено с правници на Тома неверни, няма това е основание да ни изпратиш отново Потопа?

Все пак искаме да вярваме в Теб! Дай ни основания за вяра!

Амин!“

На гърба на листчето добавих с едри букви: „От бедния студент няма да видиш пукнат грош. Не само поради библейската му сиромашия, а и по принципни съображения. Досети се какви?!“

За да позасиля още драматизма на постановката, добавих: „PS Промених решението си. Всеки път, когато протегнеш ръка към мен, ще получаваши! По една стотинка. Може би дребната паричка ще успее да те накара да се замислиш още по-дълбоко над проблема, повдигнат по-

горе?!

Ако ти звучи жестоко или пък цинично, ще дарувам успокоение на душата ти с напомнянето на една банална истина – животът е и жесток, и циничен. Но може да бъде и още някакъв...“

Прибрах листа в чантата си. Не ми се ставаше. Тук беше топло и уютно. А трябваше да отивам на гарата. Тази нощ щях да разговарвам въглища.

Над рампата жълтееше с немощна светлина една единствена лампа. Студеният вятър я блъскаше и тя проскърцваше тягостно и жалостиво. Поради студа, искам или не, работех непрекъснато. Мургавите ме гледаха със смесица от превъзходство и насмешка, защото възприемаха принудителното ми трудолюбие за обикновен будаловизъм. По някое време дойде дежурният диспечер и ни нареди да отидем при друг вагон и да разговарваме хидратна вар.

Вятърът подхващаше финните й частици и ги напъхваше в очите. Циганите възроптаха и отидоха да се карат с диспечера. Той започна да се оправдава с нареждане отгоре. Циганите си взеха шапките и се изнесоха.

Тръгнах си и аз.

Когато стигнах до общежитието, приближих тихо стъклената клетка на портиерната. Не можеш да се разминеш с късмета си – дежурна беше, разбира се, дъщерята на руския император. Заобиколих блока. Хвърлях камъчета по три прозореца, но никой не се отвори. На риск се изкачих по стената до терасата на петия етаж. Там мръзнах поне половин час, докато в коридора се появи колежка по нещо, подобно на кимонно. Нери, химичка. Когато се срещнем, си кимвахме бегло. В повечето случаи тя просто ме подминаваше, без да ме забележи.

Почуках умолително, тя се поколеба, но все пак дойде и ми откряна. Когато ме видя на светло, очите й се разшириха. Докато й се усмихна успокоително, тя успя да хлътне обратно в стаята си. Чух звука от превъртането на ключа.

Защо ли се стресна? Вероятно не ме позна...

Когато заставах срещу огледалото в предверието, разбрах защо. Фини частици въглища, фини частици вар. Насреща си видях нещо, което би могло да бъде артистичният образ на Джек изкормвача в постановката на черноглед режисьор.

Не знам защо, но се засмях. И усетих как чернилката, натрупана в тази отвратителна вечер, започва да се отмива. А когато минах през банята, водата доизчисти останалата мръсотия не само от тялото, но и от

душата ми. Легнах си и веднага заспах.

Сънят има основна задача – да заглажда острите ръбове на живота и да го прави поносим.

XII.

Понякога след лошото наистина идва и хубаво. Купуването на машината разстрои трайно финансите ми. Жалките пари, които заработвах на гарата, се стопяваха за запълване на дупките по пътя към бъдещия ми професионален възход. Не ми беше ясно как точно ще възходя, но се надявах. Когато си затънал с двата крака, или се надяваш, или потъваш още повече в калта.

Глътка въздух дойде оттам, откъдето най-много хора се надяват. От вариант, в който практически никога не съм вярвал.

Една вечер стоях пред мензата и чаках приятел, с когото да хапнем заедно. Понеже уговореното време мина и отмина, започнах да се оглеждам на кого да продам купона. Към мен се приближи черно братче, което познавах отнякъде.

– Продава купон?

– Продава.

– Само че аз няма пари купува.

Огледах го. Усмивва ми се, виждали сме се... Да бе, този с извадената ръка, който падна от автобуса.

– Значи не искаш да купиш купона, а да ти го подаря?

След няколко минути щяха да престанат да пускат и зелената хартийка така или иначе изгаряше. Обмислях варианта как да му го дам, без да изглеждам наивник. Но черното братче извади от джоба си фиш и ми го подаде. Огледах го.

– Нали не е от миналогодишен тираж?

– Ново фиш. Ти уцели с него милион долар.

– Чак милион... Тук нито се падат печалби от милион, нито се плащат в долари.

Взех фиша. Вечерях. Забравих за фиша. След десетина дни извадих произмачканата хартийка от вътрешния си джоб. Защо пък да не я проверя? Ако е от мой късмет, никога няма да уцеля и тройка. Но мога да проверя късмета на черното братче.

Стотарка! Леле, мамо!

Още на другия ден си купих нова канадка с разкошна кожена подплата. Светът беше вече малко по-различен. И много по-топъл.

Спах сладък следобеден сън, когато вратата безцеремонно се

отвори.

– Тоя пак хърка – поясни на някого Нено. И ме сбута. – Айде ставай, вода ти клиентка.

– Бъди човек. Остави ближния си да поспи! И не клевети, въобще не хъркам... – опитах се да се завия презглава с одеялото.

– Ближният ще спи после, а сега ще стане и ще започне да пише. Щото съм ти пазарил петарка.

– Чакай, нали говорихме за тройка... – Познах я по гласа, преди да отворя очи. Нери. Моята спасителка от измръзване на балкона.

– Не бъди стисната! Как така тройка? Вдигаш човека от сън... – изръмжа страшно, ама много страшно Нено.

Нямаше разминаване. Станах, отидох до мивката в преддверието и си измих очите. Върнах се, седнах до масата и се обърнах към Нери.

– За какво става въпрос!

– Есе. Есе по цитат. Имаме си една смахната по философия. Химик да ти пише есета... Ама няма накъде. Само че есето трябва да бъде наистина хубаво, за да се освободя от изпита.

– При мен лошо няма! Казвай цитата!

– „Светът е потоп на възникване и създаване“ – кой знае защо въздъхна Нери. Кой знае защо?... Не й се дават пари. Ама аз ще оставя Нено да се пазари по екзистенциалната тема – тройка или петарка. И без това ще отидем после заедно на картопки с бира в „Куцото куче“.

– От кого е цитатът?

– Откъде да знам. Не е от мен – пак така измъчено се усмихна Нери. Ако стана случайно художник и ми дотрябва модел за неподправено страдание, ще повикам Нери да ми позира. Великолепна е... Направо Мадона Пиета едно към едно. Липсва й само Синът Божи в ръцете. Имам усещането, че постоянно я боли зъб.

– Изчезвайте и двамата – наредих с твърд тон от висотата на положението си. – Ела довечера след осем да си получиш литературната индулгенция!

– Добре... – този път Нери изобрази на физиономията си нещо като истинска усмивка.

Сложих лист на ваялка. Приятно. Минута за размисъл. Не знам каква е „сбърканата“ на Нери, но не може да иска кой знае какво от един химик. Ако я затрупам с точни цитати и фактология, ще я накарам да се усъмни дали Нери е авторката. Трябва да бъде нещо леко и излято, но малко наивитетно. Значи – плътна импровизация. Започваме!

„СВЕТЪТ Е ПОТОП НА ВЪЗНИКВАНЕ И СЪЗДАВАНЕ

Първо се опитвам да си възпроизведа нещо за Потопа. И за отношението на хората към Потопа. Даже си спомням за думите на един от френските крале, Людовик с индекс XV, ако не се лъжа. «След мен – потоп!»

Но..., май че трябва да започна с Ной? Ако повярваме на легендата за него, значи можем да разделим човешката история на два периода – «донойски» и «следнойски».

Творецът създал първите двама човеци без да знае каква беля си взема на главата. Явно е имал идея те да бъдат това, което другите животни не са. В замяна на пълния комплект райски благини на аванта, които им били предоставени, да бъдат едни такива, заплеснати... По цял ден да пеят химни в чест на своя Създател. Категорично им забранил да ядат ябълки, защото от тях се поумнявало по особен начин.

Но... Ева била жена, значи любопитна. Една лоша змия я изкушила и тя яла от ябълката. И на свой ред изкушила непорочния Адам, който, след като хапнал от ябълката, престанал да бъде непорочен. И престанал да пее химни в чест на своя Създател. Защото бил вече зает с друго нещо. Другото се правело съвместно с Ева. В резултат на «другото нещо» се появили Каин и Авел. Оттам нататък, по същата технология, вероятно са се появили и женски твари. А от съчетанието на мъжкото и женското начало се нароил родът човешки.

Заради изядените ябълки първата двойка била изгонена от рая. До там била и авантата с благините. Доста ядосан, Създателят ги обрекъл на мъки – Адам да оре и все да не змогва да си изхрани децата, а Ева да ражда бъдещите непрокопсаници в мъки.

Как да повярвам на лекарите, че яденето на плодове е полезно?...

Вероятно Творецът се бил простил с идеята хората да му пеят благодарствени химни. Вероятно е стигнал до простото отчаяние, като е видял какви ги вършат тия, планираните за непорочни. И толкова се ядосал, че решил да ги изподави като котета. Но явно в последния момент му е дожалило, та наредил на единствения праведник Ной да натъпче в един голям сандък фамилията си и по една двойка от тварите, обитаващи грешната земя.

После отворил небесните шлюзове и изподавил всичко живо. Покрай грешниците хора го отнесли безгрешните животинки, но... стават грешки.

Отчайващото е, че в «следнойския период» нещата се повтори по сценария от «донойския». Трябва да Му се признае – Творецът направил още един опит. Оторизирал земна жена да му роди по «непорочна технология» син, който да опита да се разбере с хората. Резултатът го знаете – разпънали Сина Божи на кръст.

Вероятно тогава Творецът е вдигнал ръце. Как се отнася към нас с днешна дата, не знам. Не знам дали все още ни обича, както твърдят хората от Ренесанса.

Но знам, че въпросният Людовик си е гледал живота по абсолютно егоцентричен начин, а малко преди да умре от сифилис, е позволил: «След мен /ако ще и/ потоп!» Като че ли хората са мечтаели точно за тази радост...

Това е песимистичният вариант. Но има и оптимистичен. Нека го наречем «хидрооптимистичен».

Животът се заражда във водата. Водата е началото и стабилността на живота. Без вода няма живот. Даже и на сушата. Сушата и водата – аналогия с мъжкото и женското начало. Куриозът е само привиден. Даже погледнато под друг ъгъл, един Потоп може да се окаже полезен за последваща селекция на по-високо и по-качествено ниво. Отново аналогия – потопадът е просто рязко агресивно поведение на оплождащото начало.

Тогава можем ли да приемем, че потопадът ни е изпратен само поради безсилна злоба на Бога?

Една световна война също е вид потоп. Но дава начало на нова, макар и противоречива цивилизация. Поредният потоп ражда поредната цивилизация. Дали водата, макар и в огромни количества, е нещо толкова страшно?

За мен не са опасни думите на Людовик: «След мен потоп!» Това е лична позиция без фатални последствия за целия човешки род.

За мен е опасна сходната формула. Ако цялото човечество каже: «След нас потоп!» Тогава наистина ни е спукана работата. Това, което Бог не може да ни направи, можем да си го направим сами...

... В последния момент, преди да пуснем мехурчета, ще си спомним за Божествената шегичка с първия Потоп, който ни е позволил да станем цивилизация. Шанс, който ние твърдоглаво сме пропуснали!“

Когато прочетох написаното, нещо подразни съзнанието ми. Някъде се повтарях. Да, в писмото си до Раб Пепо пак бях употребил постановката за Потопа и изрази за удавените котета. Да се надявам, че смахнатата и Раб Пепо не са роднини...

Нери цъфна в стаята още в седем. Носеше чиния с някакви сладки. Докато аз си хапвах, тя извади листовете от плика и внимателно ги огледа. Кимна доволна:

– Добре. Чисто е написано, без повтарянния на буквите. Моята, смахнатата, много държи точно на това. – И за да не се възгордявам, намери и повод за бележка: – Ама шрифта на машината ти е малко ситен.

– Няма ли да го прочетеш?

– От какъв зор... Колко ти дължа?

– По въпроса с парите се обърни към мениджъра ми Нено.

– Не можем ли да се разберем с теб, директно? – просветна нещо в очите ѝ.

– Можем – признах си аз. – Само че, ако тръгнем да се разбираме, ще трябва да заключа вратата. А после няма да има как да ти взема пари.

– И това е вариант – опита се да покаже, че размишлява Нери.

– Вариант е, ама е глупав за мен – съгласих се наполовина с нея. – Един път ще съм си напругал акъла, за да напиша есето, после ще изразходвам физическа енергия, а накрая ще остана без стотинка в джоба.

– А кавалерското отношение? – не се отказа от идеята си Нери.

– Говорим първо за елементарна целесъобразност. Ти печелиш директно резултатите от два вида моя дейност. С бонуса, че ще изживееш и креватна тръпка. А аз, казано на прост език, само се подминавам.

Опитвах се да се покажа изпечен рационалист. Но сам много-много не си вярвах. Ако не беше страхът от подигравките на Нено, току-виж заключех вратата. Но ангелът-хранител, който трябва да ми виси над главата и който доста често отсъстваше, този път взе мерки – Нено наистина се появи. Направиха с Нери един пазарлък, достоен за Капаль чарши, за да стигнат до средното аритметично между тройка и петарка. После все пак доизядохме сладките на Нери, като великодушно констатирахме, че който се ожени за нея, ще бъде щастлив и сладко нахранен.

След два дни тя се появи в стаята ми понамушена. И обясни:

– Оная, моята, смахнатата, уж се смя, докато го чете, ама после започна да мърмори. Било написано като от разпопен поп. А изложението било базирано не върху рационализма на авторитети, които ние признаваме, а върху Библията. И нямало цитати.

– Няма угода – съгласих се с Нери. – Ако го прочете отец Тодор, той пък няма да го хареса, защото ще му звучи прекалено атеистично. Всеки разчита на собственото си водещо начало. Един на яйцето, друг на кокошката...

– А според теб кое е по-напред – яйцето или кокошката? – реши да се направи на интересна Нери.

– Нито яйцето, нито кокошката. В началото е Демиургът, Творецът, или Бог, както искаш го наречи. Той е създал петела и кокошката. И понеже е организиран умно нещата, е оставил оттам нататък петелът да подсигурява яйцата, от което да се излюпват бъдещите кокошки. Само че това са по-отвлечени теми. Ти не ми каза все пак какъв е резултатът от есето?

– Освобождавам се от изпита – засмя се Нери. – Само че не с отличен, а с много добър.

Оказа се, че Нери има и хубава усмивка, когато реши. Защо ли ходи с тази зъбоболна мимика?

Секретарката на „Сателит“ ме погледна с явна антипатия. Не знам дали по някакъв начин бях заслужил подобно отношение или тя така си гледаше всички, но...

– Кажете?

– Бях оставил при вас един материал...

– Заглавие? – Разговаряше с мен като унтерофицер с новобранец.

– „Вие може би знаете...“

– Какво аз знам, си е моя работа. Попитах те за заглавието на материала.

– Това е заглавието.

– Ама па заглавие... За какво се отнася? – изстреля следващия въпрос женският унтерофицер.

– Малко философия, малко космическа физика. По-точно, за приложимостта на...

След пет минути все пак бях седнал срещу редактора на отдела. Той извади протритата зелена папка и започна да търси в нея. Намери статията ми, зачете я за опресняване, а после се вторачи в листчето,

прикрепено с кламер към нея. Огледа ме изпитателно:

– Странен материал. Интересен, но странен. Друга дума не намирам.

– Радвам се, че го оценявате позитивно като интересен. А не може ли да заменим думичката „странен“ примерно с „оригинален“? – пробвах почвата аз.

– Не, не може.

– Но можем да поговорим по същество?

– Разбира се. Започваме да речем с... „добро“ и „зло“. Това са философско-етични категории и не са приложими към астрофизиката. Там можем да говорим за енергии със знак плюс или знак минус. Това – първо...

За разлика от секретарката редакторът не демонстрираше непримиримост. Просто си имаше критерии.

– Понеже не вярвате на мен, защо не повярвате на Айнщайн? – предложих сговорчиво. – Той е приложил тия категории към космическата енергетика. В смисъл, че енергетичната диференциация, базираща се именно на определянето на енергиите като „добри“ и „зли“, поддържа гравитационното равновесие. В абсолютно логична връзка с постановката на Айнщайн, Хабъл дефинира закона за „червеното преместване“, който...

– Вие не бяхте ли историк? – кой знае защо промени насоката на разговора редакторът.

– Не бях. Ще бъда! След като си взема дипломата. Това има ли някакво отношение към темата, по която разговаряме?

– Има – погледна ме внимателно той и добави: – За да пуснем статията в професионалния ви обхват – история, малко се поколебахме. Ние си имаме критерии, които придават стабилност на изданието. Един от тези критерии е задължителното наличие на университетска диплома за авторите. По съответната специалност. За вас направихме изключение, защото статията беше добре раздвижена и се четеше...

– Значи един изкукал селски даскал с диплома, който е забравил две трети от наученото някога, е с предимство пред мен. Макар че моята глава гъмжи като кошер, а него най-вероятно постоянно го избива на дрямка. И още... За да пусна статия по астрофизика, трябва ли да имам диплом за астрофизик?

– Достатъчно е да сте и само физик. Не казвам, че това е универсално защитена позиция, но старите къщи са такива – консервативни.

– Последен въпрос. Ако ви направя паралел между прозренията на

египетски жрец и постановките на Хабъл и Айнщайн – как ще ми отбие-те топката? Паралел в исторически план. Както знаете, има и история на науката.

Редакторът се почеса по носа. Щом се замислят, повечето мъже се почесват по носа. Защо ли? Ами, сигурно защото стърчи над физиономията и е най-лесен за намиране. Ето тема за статия за психосоматичните рефлексии и... Но дали пък за нея няма да ми поискат диплом за лекар?

– Бързо се ориентирате... – за пръв път ме погледна в очите редакторът и се усмихна сдържано. – Може би ще видите отново името си в нашето авторитетно издание.

Вървах по заледената улица и ми се искаше да ухапя някого. Възпроизвеждах си разговора и ми беше криво. Не бяхме говорили по същество за постановките, застъпени в материала, а си дърдорихме приказки от общ характер. А човекът не беше нито глупав, нито лош. Просто си пазеше хляба. И мен ли ме чака такава бъдеще? Да мисля с ума на други, за да се закрепя на някаква позиция. Посредствеността може да няма развит ум, но има лакти и хищни пръсти. За да може да избута и изкубне всичко, което ѝ се противопоставя...

Парадокс: умното, доброто също трябва да има юмруци.

Ами, ако трябва – ще има!...

Само трябва добре да усещам кога се вселява в мен именно доброто. Защото то не стои постоянно при никого. И мен ме прихващат братята и тогава хич не съм цвете за мирисане.

Вървах и си говорех сам. Надя е стояла на спирката и понеже не беше завейана като мен, ме беше засякла още отдалеч. В един момент някой ми подложи крак. Залитнах. Е, сега ако се овъргаям в калния сняг...

– Очаквах да паднеш...

Тъкмо се бях подготвил да връхлетя на този нахалник, който... и видях развеселените ѝ очи. Очилата наистина ѝ отиваха. Исках да ѝ се озъбя, но не се получи. Просто не мога да се зъбя на усмихнат човек. Вместо това се чух, че ѝ правя комплимент:

– Това пък как успя да го направиш?

– Тренирам по малко джудо?

– И на това ли ви учат трениорите – да спъвате хората, както си вървят по улиците?

– Учат ни на доста неща. С квалификацията, която съм придобила ми е нищо да спъна един заплес – Явно беше готова да ми отговаря така,

добронамерено, колкото и морализаторски въпроси да й зададах.

По тротоара край нас минаваха хора. От обувките им прехвъркваше снежно-кална вода. А ние стояхме и се гледахме. И се усмихвахме един на друг.

След малко бяхме в кафето. Бърборихме обичайните студентски клюки – професори, доценти, тарикатлъци по изпити...

По едно време Надя ме погледна по-продължително и подхвърли:

– Преди време един разговор остана недовършен...

– Не си спомням точно... – направих се на заваян аз. Макар че добре разбирах накъде вървят нещата. Защо ли Бог ми е зачислил такъв слабохарактерен ангел-хранител? А и въпросът май не опира до никакъв ангел, а до обикновена податливост към жените...

– Беше ми обещал да си поговорим за неприлични мъжки желания – подсети ме тя.

– Защо ми се струва, че вече изчерпахме темата?

– Да сме я изчерпали? – учуди се Надя. И допълни: – Тъкмо започна да става интересно и ти побягна като заек. Винаги ли правиш така?

– Винаги не, но често – признах. Играта започваше да ме хваща. А май не трябваше да й подавам. Не трябва, ама... Явно не съм създаден да бъда верен само на една жена, макар че имам доброто желание.

Поне понякога.

А Надя ме усещаше. Гледаше ме в очите и се смееше. Обичам да ме гледат така, това май вече го казах...

След малко си тръгнахме. Уж всеки по пътя си. Но в полутъмния проход до университетската печатница леко се докоснахме. Толкова ни е и трябвало. В следващия момент се усетихме впити един в друг.

Не, определено не ми се отразяваше добре въздържанието. Попаднах в познатото състояние на раздвоение, когато не можеш да спреш, но няма как да продължиш.

Ранната зима беше проскубала зеленината на декоративните храсти на парка. Свирахме се из тях, изтръпнали, търсеци още и още един от друг. Измъчени от вятъра, студа и неудачата си на котки-любовници.

Когато наистина се стъмни, вече се бяхме изчерпали. Изморени, поразтоварени, с изпразнени погледи. Едновременно благодарни един на друг и доста поразочаровани.

Изпратих Надя до спирката, целунахме се без да се погледнем и се разделихме.

Когато се прибрах в стаята си в общежитието, съблякох само канадката. Топлината приятно ме отпуснаше. Унасях се и осъзнавах, че вече

наистина ми е хубаво. Без да ми е измъчено...

Към два през нощта се събудих. Направих лек крос, няколко обиколки на близкия стадион, а после отидох в читалнята.

В единия ъгъл две колежки тихичко се кикотеха. Доказателство за добрите им намерения бяха разтворените на коленете учебници. На другата редица самотен двуметров виецvietnamec мърдваше над тетрадка със записки. За ръста му вероятно имаше заслуга баща американец, подвизавал се като освободител в далечни земи. Сред сънародниците си, Хо стърчеше като Гъливер над лилипутите.

Отворих папката пред себе си и без да се бавя, взех химикалката:

„Барбара, здравей!

Бих могъл да започна с някое облагородено от мен чуждо остроумие. Бих могъл да измърдвам и собствено. Мога да започна с деликатен и сантиментален намек за това, как човек, вървейки по житейския си път, изведнъж среща...

Бих могъл да наговоря още много думи. Все ценни и умно подредени. Но няма да го направя. Защото се опасявам, че зад тази добра подредба ще се загубят две, но истински:

Обичам те!

Следващата фраза е банална, но няма да я избягна. Обичам те така, както не съм обичал досега.

Защо? Не знам... Наистина не знам!

Преди часове направих нещо, което... Може би се насочвам в погрешна посока, но... не е така! Нещото, което направих преди часове, ми отвори очите и ме накара да ти напиша тези редове.

Сега е доста след полунощ.

Знаеш ли какви хубави писма умея да пиша? А това е объркано. Но някакъв вътрешен глас ми заповядва да не сядам утре, за да ти подреда хубаво и обмислено послание, а да ти изпратя това, разхвърляното...

Ще го послушам.

Имаш право да реагираш на този лист хартия като на откровение. Или като на една малко нескопосана шега. Но аз съм доволен, че не отложих написването на тези редове за утре...

Наистина! Както е истина и това, което ти писах..."

Прибрах се в стаята, без да паля лампата. Напипах в тъмното масата. Писмото остана върху папката заедно с листчето с адреса.

Легнах си и се събудих чак по обяд.

Папката си стоеше на мястото, но писмото липсваше. Липсваше и листът с адреса. Докато умувах къде са изчезнали, Нено се прибра.

– Да си виждал?...

– Ето ти адреса. Писмото го изпратих!

– За къде си се разбързал?

– Аз за никъде. Но понеже се опасявах, че ти можеш да се забавиш, а после да се откажеш, взех мерки.

Гледаше ме спокойно. Прав беше. Както винаги – прав. Какво е човек без приятелите си?

Но аз понякога трудно правя завоя. И се държа сервилно с лошотията си. За да не изглеждам податлив на внушения, измърморих:

– Когато Всевишният ти прибере душата, и на него ще напиша писмо. Да те канонизира за светия!

– И добре ще направиш – съгласи се Нено. – Заслужавам го! Макар че не Господ раздава привилегиите за святост, а поповете – от негово име.

– Светът е пълен с тарикати, които в името Господне добре си подреждат живота.

– Онзи, дето се прави на сакат и виси по цял ден пред „Александър Невски“ ли имаш предвид? – с умерено любопитство ме подпита Нено.

– И него, и милиони като него...

– Ами то, откак свят светува, хората основно с това се и занимават. Надлъгват се един друг. Даже някои правят от това професия, юристите например. За други си остава хоби. Ти да не би да не лъго тиш?

– Ако кажа, че не лъжа, ще излъжа. Ако кажа, че лъжа – какъв лъжец ще съм, щом казвам истината?

– Сигурно и мадамите така ги забаламосваш с омотани силогизми? – захили се Нено.

– Не знам – признах си аз. – Наистина не знам дали аз тях лъжа или те мен? Не знам кога лъжа и кога казвам истината? Пък и нещата въобще не стоят толкова просто. Понякога се лъже с убеждението, че така се служи на по-висша истина. Друг път се стремиш да достигнеш чистата истина и в многото приказки минаваш през купчина лъжи. Понякога с лъжата правиш добро, а с истината предизвикваш проблеми. Друг път липсата на стремеж към истината става много сериозен проблем. За да съм по-убедителен, колко са се омотали истината и лъжата една в друга, ще ти цитирам Чърчил: „Истината е толкова скъпоценна, че трябва да я придружава екскурт от лъжи.“

– Механичен пример? – попита бързо Нено.

– Механичен пример? – повторих, за да спечеля време. – Приемаме за пример въпросния Чърчил. Той е символът истина. Истината винаги има враг, който се стреми да я унищожи. За да се опази въпросната истина, се прави трикът с екскурта от лъжи – няколко коли от една марка, с еднакви номера. Врагът трябва да бъде праметнат! Той знае, че в някоя от колите пътува старецът. Но благодарение на подредбата на еднаквите коли – лъжите – скъпоценната истина Чърчил опазва кожата.

Ако искаш, схематизирай го по методиката на символната логика. И когато стигнеш до един ясен краен извод, посвети и бедния си брат. Той ще ти свали шапка.

– Да си блъскам толкова главата само защото обещавах да си свалиш шапката? Айде бе... Пак се опитваш да ме излъжеш – продължи да се смее Нено.

Поиграхме си още малко с думите като с топки от кегелбан. Всеки се опитваше да разбута повече от бутилките, т.е. постановките на опонента си. Накрая стигнахме до извод, по който нямахме противоречия. Много прост и категоричен. А именно:

По отношение на лъжата хората трябва се делят на две групи. Но не на лъжещи и нелъжещи. А на казващи истината, че често лъжат, и на лъжещи, че казват винаги истината.

XIII.

Започнах да затъвам по-надълбоко в ученето. Бях попаднал в историята като специалност почти случайно. Отначало изкарвах хубави оценки – един Господ знае защо?... Може би поради някаква изострена усетливост, схващайки насоката на мислене на екзaminаторите?... А може би тази незаинтересованост ми даваше спокойствие, което ме правеше по-ефективен? Ала историята си оставаше остров, на който бях попаднал заради размесването на разни ветрове.

Но без да усетя как, започна да ми става интересна.

Винаги съм мислил, че историята води началото си от простата любов към клюките и пикантериите. От обикновеното човешко любопитство. Първите хронисти са държали забелязаното от тях да остане за любопитните от следващите поколения точно по този начин и в тази форма, в която те са го видели и оценили. Разбира се, впоследствие са приложени облагородяващите методи на систематизирането на натрупаните клюки, любопитни епизоди и материални останки от миналото. Появила се е историята като наука. За да стане даже класика като образование.

За успокоение на опонентите на клюкарско-генезисната си теория ще напомня, че и другите науки – без изключение – са се появили първоначално като резултат от любопитство, но с други насочености: например – как да се описва и разделя земята, защо това вещество е именно такава, а не друго...? И въобще, науката си е чиста проба любопитство. И то – не винаги благородно или поне полезно.

Накратко, в мен се събуди здравословно човешко и професионално любопитство. И историята започна да ми става интересна. Постепенно си разработвах усет за същината на времето, към което се насочвах. Стрелях се не толкова да запомням дати и сюжети, а да навлизам в мислите и менталитета на хората, обитавали други реалности.

Бях забелязал една особеност, валидна за всички поколения, включително и за моето. Включително и за мен самия. Поради знаенето на повече формули и възможността да правят чрез машини неща, които предшествениците ни не са имали възможност да знаят и правят, съвременниците ми, вероятно като всички предишни съвременници, си изработват подсъзнателно, особено самочувствие. Нещо като леко аристократично пренебрежение към живелите преди. Те, горките, толкова неща не са знаели и не са правели. Някой да смее да отрече, че ние сме нещо

повече от тях?...

Да, ние знаем много повече формули. Да, ние бихме могли да бъдем по-добри пророци за отминали събития от живелите преди нас.

Да, ние имаме по-изострен усет към съизмеримостта на отминалите събития. Но само ние ли сме зрящите?

Беше ми наистина интересно да вниквам в логиката на съжденията на хората, които не са знаели още поредната формула. Не съм сигурен, че Нютон е удрял по главата от ябълка, но определянето на същината на гравитацията по негово време е било вече нещо като глад. Глад за изясняване на кръг от проблеми. После гладът достига най-нетърпимата си форма – жаждата. Чак тогава необходимата ябълка може би е паднала върху белязаната глава.

В човешкия род, като количество, винаги са преобладавали посредствените. Тези, които служат като основа на другите, виждащи по-нависоко и по-надалеч. И посредствените, и надарените със способността да виждат нещата в противоречивата им същност вървят по една пътека-схема на живота.

Но посредственият човек тъпче на едно място. Той се различава от баща си само по възраст. Затова цели поколения могат да затъват в безверие.

Интересни ми бяха другите. Тия, чиито глави бяха раждали идеи и бяха прозирали събития и явления, свързващи миналото с бъдещето. Жадните.

Не се мъчех да запомням цифри и стандартни изводи. Стремях се да разчиствам пластове около значимите събития. И колкото по-ясна ставаше една картина, толкова по-релефно прозираше изводът – антитеза на подсъзнателното високо самочувствие.

Само животът на духа е имал, има и ще има съществено значение за развитието и на личността, и на обществата!

Достиженията на приложните науки и техниката имат преходен характер.

Духът не е притежание или приоритет само на едно поколение, на една епоха. Кватроченто¹¹ е като събуждане след пророчески сън, но кръгът на значимите – художници, поети, учени – групирани около Медичите, е предшестван от години на натрупване на енергия. Те просто освобождават тази енергия в едно пространство, което вече е

11. Кватроченто /ит. Quattro cento „четиристотин“/ – етап от XV в., свързан с бурно развитие на културата в Италия. Б.а.

подготвено да я възприеме и трансформира в една значима духовност.

Духът живее свой живот. Но се изявява чрез човека. Това е основата на появата на хуманизма като виждане с универсално звучене.

Духът се изявява чрез човека.

Но не винаги в името на човека. И не винаги за благо на човека. Но в това има някаква, надчовешка справедливост.

След Кватрочентото идва оглупяващият хората седемнадесети век, когато човечеството демонстрира едно типично свое качество – липсата на памет. На мястото на светлите идеи идват тъмните инстинкти, реализирани в безкрайни войни.

...А после пак възниква необходимостта от ново пробуждане...

Защо родът човешки иска да помни миналото си? Светлите примери в него са поизмислени, а тъмните петна всъщност са още по-тъмни... Всеки скепсис, всяка резерва към свещената човешка същност има реално основание!

Въпреки логичността на тази безспорно истина инстинктът поставя в основата на смисленото съществуване точно вярата в човека.

Трябва ли да се доверяваме на инстинкта?!

Няколко дни след като писмото тръгна за Барбара, се прибрах към общежитието. Духаше студен западен вятър и затова разстоянието от автобусната спирка до блоковете се взимаше от всички на бегом. Влизайки в предверието, си помислих, че мога да поглеждам вече за отговор.

На рафта на номера на стаята ми имаше син плик. Върху него беше записано името ми.

Сметнах бързо наум. Вероятно и тя беше поддала на първи импулс, веднага след прочитането на среднощното ми откровение? А това беше добре. Вероятно е приела на сериозно думите ми? Вероятно...

Имаше и втори вариант. Да се е отръскала от мен и да използва повода, за да поостроумничи над хлътването ми.

Пликът беше облепен с няколко марки, репродукции на картини. И имаше особен аромат, който не се беше загубил по време на пътуването, при преминаването през многото ръце. Между листата имаше и някаква картичка.

Какво се тормозя? Жените са сантиментални. Даже такова объркано обяснение в любов, каквото беше моето, вероятно е трогнало Барбара?...

Уж не бързах да отворя писмото. Погледнах си часовника и реших

да надникна в него точно след един час. После реших, че и половин час стига. Постарало се е момичето. И думите сигурно са хубави?

... След петнадесетина минути не издържах. Разпечатах внимателно плика. Картичката беше направена по някаква особена, релефна, вероятно ръчна техника. Момче и момиче в полски национални носии. Танцуват и се гледат лукаво в очите.

„Здравей, скъпи!

Само не искам да ми се смееш! Защото писмото ти ме разплака. Не знаех, че съм била ревлива...

Всъщност досещах се. Може би досега ми е липсвал само поводът. Ето, той се появи и аз се разплаках.

Благодаря ти, че ми даде възможност да открия, че и аз съм като другите глупачки. От това не ми стана по-лошо. Открих колко е приятно да си поплачеш...

Малко се плаша да не лиша думите от смисъл. Затова ще ти го казвам само по веднъж, но накрая на всяко писмо:

ОБИЧАМ ТЕ!

И понеже го казах, свършвам с писането.

А има толкова много неща, които искам да ти кажа. Има и други, които искам да чуя от теб.

Пак ми се дорева...

Целувам те, а мисля и за още нещо...

Барбара“

Прочетох писмото и отидох до прозореца. Отворих го. И като риба на сухо, поех няколко големи глътки въздух. Има някои неща, които жените могат да правят, но са недопустими за мъжете.

В онези минути на хлапето наистина му се е искало да се държи като мъж. Защо ли си е мислело, че облекчението на сълзите е позволено само на жените? От благородна глупост вероятно... Още по-вероятно – от обикновена глупост.

Но, благородна или не, глупостта си е глупост...

А може би другото име на тази глупост е човещина?

Няколко години по-рано, на някаква ученическа бригада, бях получил първото си любовно писмо. То започваше така: „Обичам те!“ Продължаваше на две страници с: „Обичам те! Обичам те! Обичам те!“ И завършваше с въпрос: „Разбра ли, ненаситнико? – Обичам те!!!“

Признавам си най-малко две неща. Първото – възгордях се.

Толкова много ме обичат... Но имаше и второ – когато не могат да ти кажат нищо друго, освен че те обичат... Тук може би става въпрос просто и само за действието на жлези и хормони? А не за тази възвишена духовна и материална хармония, наречена любов. Дулцинеята изглеждаше в ред – и външно, където си беше направо добре, и иначе – една такава отракана. Ами ако е обикновена откачалка?

Казано по-простичко, толкова много „Обичам те!“ почти ме изплаши. Но нямаше как да изкръшкам. И затова написах единствения, логично звучащ ми отговор: „Поласкан съм. Добре. Разбрах, де! Извинявай – спасявам се...“

Видяхме се след повече от година. Явно в нея е имало акумулирана много любов към мъжете. Толкова много, че не бе издържала на напъня й. Беше станала фифи. И се чувстваше добре разположена в стандартния женски занаят.

Поговорихме си. Беше запомнила отговора ми заради краткостта му. Не знам как му беше реагирала в първия момент, но когато се срещнахме, вече го одобряваше. И се чудеше на собствения си ум:

– Леле, как ми е била блокирала ръката?... И колко много ми се е искало да те излъжа така, че да се зарадваш...

Докато препрочитах писмото на Барбара, неволно си спомних за схванатата ръка. И за благородния мотив на хубавата лъжа.

Добре де, разбрахме се. Светът по своята същност е лъжовен. Само че от едни лъжи ти става лошо, а от други – хубаво.

В този момент Барбара просто ми липсваше. Като водата. Бях жаден за нея.

Започвах да осъзнавам двете страни на любовта. Едната – удоволствието от насищането и даже приятното пресищане, което близкият човек може да ти даде. И втората – осъзнаването на жаждата. Магията на очакването, което една истинска жажда може да събуди в теб.

Можеш ли да се насладиш истински на водата, ако преди това не си бил жаден?!

XIV.

Свободата – това е възможността да се движиш във всички посоки. На разстояния, които ти искаш.

Затова има граници на физическата свобода. Границите на ума се простират доста по-надалеч от физическите. А духът просто няма граници. Макар че неговите прозрения могат да носят не само радост...

Бях получил бутилка селска ракия с автентичен цвят на уиски. Кое от студентския стол, кое от запазени за такива хубави случаи запаси – на масата имаше каквото трябва. Пийвахме си кротко от великолепната сливова ракия и си говорехме. Няма да възпроизвеждам целия разговор, а само части от него.

Бяхме стигнали до момента, когато Яни дремеше, два колежки си говореха за унисекса във философски план като възможен вариант за развитието на човечеството, а Нено ме водеше за носа с някаква термодинамична теория за възникването на раковите образувания. Вече не мога да си спомня същността на тази теория, но тогава ми беше много интересно. И ми звучеше съвсем убедително.

По едно време в стаята влезе колега, студент по биология. От няколкото бегли засичания знаех какво има в главата си и в какви форми го вади оттам. Не ми беше интересен, защото от устата му излизаха само думи, които вече бях чел и чувал.

Никой не се зарадва особено на появата му. Но и никой не му изръмжа. Беше удобна мишена за остроумия даже и на посредствен заядливец. Първото нещо, което щеше да направи – да откаже ракията. Защото, алкохолът...

Така и стана.

Все пак човекът приседна и си наля някакъв сок. Скромно отказа да си вземе кюфте. И с това предизвика първата реплика на Нено. Той обясни, че понякога нямал нищо против скромните. Особено когато кюфтетата са малко.

Кюфтетата въобще не бяха малко, Нено не беше стиснат и това си беше чиста проба заяждане.

За да дам насока на разговора, подхвърлих, че Нено не е прав. Доста нависоко в ценностната скала стои споделеният с ближния хляб. Защо да не поставим там и споделеното кюфте?

Ася, една от колежките спря за момент сладката приказка с приятелката си и ни погледна с онзи типичен поглед на жена, която гледа на мъжете край себе си като пораснали деца.

– Момчета, не бъркате ли процеса на хранене с тематика от философията. Погледнете на въпроса по-прагматично. Ако има някакъв проблем, той е чисто технологичен. Казаха са го хората, че човек е това, с което се храни. И с това се изчерпва цялата сложност на темата.

Нено веднага се съгласи показно с нея:

– Така е. Права е госпожицата. Ако ядеш краставици, ставаш на краставица. Ако ядеш пъпеша – ставаш пъпеш. Ако гризках телешко – ставаш теле и така нататък.

Яни излезе за момент от дрямката си с реплика:

– Щом е така, ставам канибал. Ще ям само хуманисти и интелектуалци... – и отново задрям.

Ася махна с ръка. Жестът можеше да бъде изтълкуван най-общо като: „Абе, трошете си главите, като не разбирате какво ви се говори!“

Биологът изтърпя думите, чрез които се отичаше дребнотемията на въпроса. Явно се интересуваше от темата в по-философски план. Оцени подадената ръка и се съгласи с мен, като приравни и по някаква своя си скала комата и кюфтето. Не се усети, че това е пас, подаден не към него.

Нено попита разсеяно:

– По коя класификация оценявате така високо тия обикновени продукти, предназначени за гладния търбух?

Биологът го погледна с чувство за превъзходство.

– По една по същество общовалидна класификация на стойностите. Която отчита и материалната, и нематериална същност на нещата.

Нено хвана с два пръста, нежно, едно кюфте, хапна си от него и подхвърли:

– Няма абсолютна класификация на стойностите.

Биологът все още не можеше да се отърве от чувството си за превъзходство.

– Човешката цивилизация е съумяла да си изработи елементарните ориентири.

– Ъхъ... – съгласи се Нено и сладко се облиза. – Така е. Ама според коя отправна точка именно човешката цивилизация е основата на света? Тази цивилизация се напъва да осмисля сама себе си и си прави вътрешна подредба. Но тази подредба не е абсолютната подредба на космоса. Човекът бил любимец Божи, негово съвършено творение... Вие насила ще ме направите атеист, бе! Може ли дядо Боже да е толкова глупав, та

да вземе да се възхищава точно на тая вредна твар – човека?

С чувствително по-малка увереност в правотата си биологът се опита да излезе от положението.

– Нали обектите могат да бъдат съпоставени и остойностени по обективни показатели? Кого можем да поставим на върха? Живата материя, разбира се. А в нея на кого да дадем първото място? На маймуните ли? Те все пак са по-низш стадий на една развита цивилизация – човешката цивилизация...

И аз си взех кюфте. И предположих, че в конкурса могат да участват и прасетата. Доказано е, че имат доста висок коефициент на интелигентност. На моменти толкова висок, че се доближава до резултатите на посредствения човек. А има хора, които като се напият, биват сравнявани директно с прасетата. Кое то не е справедливо по отношение на тези наистина интелигентни животни – в този момент човекът и прасето просто си разменят позициите в класацията.

Но това е частен случай. Другият вариант е да се приеме като отпавна точка космическата хармония. Ама е опасно. Защото човешката цивилизация, откакто я има като такава, непрекъснато влиза в противоречие с природата, т.е. – с въпросната космическа хармония. И непрекъснато се налага силово над заобикалящия я свят.

Затова светът, разбирай природата, никога не я възприема като своя същностна част, а като раково образувание. От което, за свое съжаление, не успява да се отърве. Но срещу което винаги противодейства. Чрез предпазния клапан на пандемиите например.

Колегата явно не беше очаквал такова обръщане на добре намазаната си с аргументи филия. Затова набра кураж и ни обясни, че ние сме антихуманисти, а следователно – фашисти.

Нено постави срещу светлината чашата си и каза с възхищение:

– Колко хубаво!

– Кое е толкова хубаво? – попита учудено и недоверчиво колегата. В този момент той явно очакваше яростно противодействие – Как така антихуманисти? Как така фашисти?

– Питието, кое друго... Ти да не искаш да поставя човека над питието? Може да се говори също и за питието в човека. Но човек с питие в корема пада още по-надолу в класацията. Макар че иначе си му е приятно, та приятно...

– Добре де... – предложих сговорчиво на биолога. – Щом ни определяш като фашисти, дай поне едно твое определение за фашизъм. Защото даже моите многоучени професори по нова история не могат да се

обединят около една дефиниция.

– Сигурно... демокрация със знак минус. Или нещо такова... Ти защо не дадеш твое определение, щом толкова много знаеш? Нали си уж историк – върна на заден ход опонентът ми.

Веселото беше, че и аз не бях поставял за себе си въпроса. Затова започнах опипом:

– Поставянето на цяло общество под общия знаменател само на една истина вероятно е вече фашизъм?

Нено ме погледна предупредително:

– А де, а де?! Нашето общество също е под общия знаменател на една общоприета истина. Ние да не сме?...

– Ами ако сме?... Макар че някои телета ще ти кажат, че сме с два крака в демократична система.

Колегата беше лабилен. И не разчиташе особено на собствената си глава. Досега само Нено се беше заяждал явно с него. Сега пък аз го нарекох теле. Затова каза, вече пообидено:

– Майтапете си се, майтапете се! Но аз все пак твърдо поставям човешкото начало в основата на света. Човек е най-съвършеният биологичен вид и има право на...

– Попът разсъждава като поп, биологът – като биолог. Сега можеш да цитираш и дядо си Мичурин – посъветва го Нено. – Че човек не трябва да очаква милости от природата, а да си граби от нея каквото и колкото си поиска. Само че от това грабене се достига до дисбалансиране на средата, в която той, глупакът, живее. До нарушаване на равновесието, което е задължително условие за евентуално по-нататъшно развитие на глупака. Поне на биологично ниво. Или поне оцеляване под някаква форма. На човека и на живинките покрай него.

Колегата прояви още малко характер.

– Природата, така или иначе, ражда плодовете си. С идеята те да бъдат изядени.

– Разбира се. В това, че човекът си пълни търбухчето, няма нищо опасно. Опасността идва от факта, че в него е развита патологична лакомия за всичко. Лъвът изпазва газелата и за някакво време газелите не го интересуват. А газелите, поне за малко, са доволни от живота. Понеже лъвът е подвластен на инстинкта си, газелите никога няма да свършат по негова вина. За разлика от него човекът няма насищане – иска още и още, и още. Не спира. И нарушава подредбата на Божия свят, както би се изразил този завечан хуманист – кимна към мен Нено.

Пуснах край ушите си заяждането. И продължих мисълта му:

– Не съм заваян хуманист. Ще го кажа по друг начин. Човек нарушава сбалансираните параметри на средата, която обитава. При този подход родът човешки упражнява натуралистичен фашизъм. И понеже всички разновидности на фашизмите са усетливи, същият този човешки прайд се опитва да направи завоя. Осъзнаването на кръга от проблеми, обозначени като екология, индикира опита да смени посоката. Но засега резултатите са възскромни... Защото венецът на природата, както благоволява да се самовъзвеличава хомо сапиенсът, се тутка, но все още не е взел завоя...

– И какво ще правим тогава? – неочаквано сговорчиво попита колегата. – Да се самоунищожим, та да не пречим на природното равновесие?

Този глупчо наистина нямаше усет към подмяната на тезисите и кълвеше като шаран. Затова, Нено великодушно го успокои:

– Разбира се, че няма да се самоунищожаваме. – Замисли се и уточни: – Поне по предварително решение. – И продължи в неговия си стил: – Щото, ако тръгнем да го правим, ще се гърмим с ядрени взривове, от което на природата няма да й стане по-хубаво... – Погледна малко по-продължително колегата в очите и добави: – Човек трябва да бъде дърпан непрекъснато за ухото! Нали знаеш в кои случаи се прилага тази елегантна педагогическа мярка? Или може би просто трябва да бъде воден за ухото? Което, така или иначе, вече става, но венецът на божественото съвършенство не се усеща. И се чуди защо го болят ушите?!

В този момент Яни отново даде признаци на разбуждане. И съобщи:

– Знаеш ли, донякъде съм съгласен с тебе? Ама до някъде. Защото си знам, че правя гаф след гаф. И като живинка от човешкия прайд, и като личност. Ама не ме болят ушите! – Почеса се самодоволно по корема. – Като говорехте за фашизъм, та да ви светна за една подробност. Фашизъм не е тогава, когато някой заповядва на някого. И все още не е, когато някой се мъчи да подчини някого на собствената си ограничена истина по насилствен път. Това е фелдфебелска хватка и все още не е опасна. Фашизъм е когато стане факт лозунгът: „Мисъл, мир-но!“ Успеш ли да разкараш тия, дето си мислят с главите, а се обградиш с безхарактерни умници, които се чудят как да ти угодят, си си построил много сладък фашизъм. Овластяваш ги, те четат желанията и капризите в очите ти и благодарение на непомерно развития си инстинкт за сервилност пред висшестоящия обществото се обзавежда със съвършен диктатор. В смелите си мечти аз се виждам точно такъв. Не ме гледайте, че съм

дебел добродушко. Ох, какъв диктатор бих станал само... Налей от това, хубавото, кехлибареното. А на този, мършавия, сипи от боядисаната вода.

– Като станеш диктатор, ще ни уредиш ли с Нено в екипа си? Него ще направиш Велик инквизитор, а пък аз ще ти завеждам идеологията...

Яни смукна огромна глътка. Замисли се и каза твърдо:

– Вас първи ще утепам! При един диктатор няма място за Велик инквизитор, защото самият той трябва да бъде такъв. Затова Нено е аут! А ти си податлив – обърна се към мен, – ще ти се разциври някоя бабичка и ти ще тръгнеш да ме агитираш да хуманизираме системата. Затова и ти си аут! Ще си взема само мършавия. Той ще ми свърши работа – там, където се прилагат биологични хуманитарни подходи, все ще се намери място и за една пожизнена диктатурка. – Обърна блажено очи и реши, че трябва да се ориентира към финализиране на мечтите си: – Мършавият ще го уреди и по още едно съображение: глава, която налива в себе си само гола вода, ражда само постни мисли. А всяка диктатура, включително и най-съвършената – фашизмът – се строи върху здравата основа на обществената сервилност и постната мисъл. Разбирате ли защо все повече си харесвам мършавия? Ще си алкохолизирам поданиците, а ще оставя един головодко да ги учи на ум и разум. Лозунгите ще бъдат в насоката: Чрез постоянното напompване с питието към стабилизиране на битието! Питието, питието определя съзнанието! Даже и Марк беше казал нещо подобно...

Яни изказа мисъл, достойна за бъдните поколения, чак до Второто пришествие.

Какво, че Марк говори за битието, а не за питието? И питието е част от битието. И също така определя състоянието на съзнанието.

XV.

В края на ноември времето неочаквано се подобри. Утрините бяха ледени, но после се показваше истинско, топло слънце. А щом времето се оправи, започна да ме пролазва познатата тръпка. Отначало се опитвах да не ѝ обръщам внимание. Но тя си знаеше своето и не преставаше да ме зарежда с адреналин щом само повдигнех поглед нагоре. През студените сезони небето променя цвета си и добива характерния си, светлосин отенък. Така го рисуват в илюстрациите на детските книжки. Затова обичам картините от севера на Рокуел Кент. Но малцина вдигат глави, за да видят, че то наистина е такава.

Зимни скокове се организираха по изключение. Но започнах да се отслушвам дали няма да стане някакво малко чудо.

Големи чудеса се случват рядко. Но малките ме навестват понякога.

Прибирах се в общежитието. На рафта на стаята си намерих третото поред писмо от Барбара. И бележка: „Ела довечера в аероклуба. Планират за утре скокове на Витоша. Щели да ни съзерцават някакви величия. Емо“

В този момент бях добре настроен към величиата. Макар че, по принцип, ми намирисваха на мухъл и одеколон. А и не знаех за кои величия точно става въпрос. Можеха да бъдат от столичен мащаб. А можеха да бъдат и от национален, какво щастие...

Скоковете на стадиони, малки площадчета и горски поляни бяха обикновено доста сложни. Ако не построиш правилно глисадата и не уцелиш площадката, можеш да се видиш я на покрив, я върху капака на паркирана наблизко кола. И къде ли не още... Чисто адреналиново предизвикателство първо към собствената персона. А също така и възможност да дадеш началото на мит, който ще се разказва и след години от наблюдаващите отдолу.

При тези скокове се срещаме с величиата, които съпреживяваха радостите на любимия си народ. Може да се каже, че величиата обичаха да се размесват с простосмъртните. Така демонстрираха единството на партия и нация. Още от време оно всепризнати майстори на партийно-националното шоу са всеизвестните Адолф и Йосиф. По силата на константна случайност, където се появи величие, се появяват също и униформени, и цивилни със сиви шапки. Но те в никакъв случай не пречат

на осъществяването на живия контакт между народ и партия.

Определено величията бяха солта на програмата. Без тях всичко би било постно и скучно. Казано в стила на китайски хунвейбин: Да живее партията и нейният водач – разбирай буцата сол – другарят Мао!

Утре лекциите губеха по точки.

На другата сутрин пътувах към летището, но не с автобус. Този ден осмината посочени от пръста на провидението бяха VIP персони. Караха ги с три черни „Волги“ с правителствени номера.

Поляната, хангарите, олющените бараки... Всичко си беше на мястото. Не бях се мяркал тук само около месец, а вече изпитах хубавата радост, предхождаща тръпката.

Сланата току-що се беше разтопила, но още стоеше върху тревата като капчици блестящо сребро. Доскоро сочните туфи зеленина бяха залинели и изтънели. Край корените им прозираше черната земя. От приказният декор на растящото и пълзящото бяха останали жалки стръкчета. Знаех, че това не е трагедия, а цикъл, но човек е податлив на възприетото чрез очите.

Влязох в залата и с наслада вдъхнах характерната миризма на парашутен плат и изпотени крака. Пардон за второто, но всяка парашутна зала мирише точно по този неповторим начин. Извадих от шкафа основния парашут и го поставих на масата за скатаване. Приятно ми беше да го докосвам. Пръстите ми го познаваха и се ориентираха безпогрешно в привидно разбърканата купчина от различни материи и метални халки. След петнадесетина минути, стегнат в раницата си, парашутът беше готов за скок.

Следваше предварителната подготовка.

... Запознаване със схемата на мястото за приземяване. Характерни ориентири. Възможни препятствия. Височина на дърветата. Ето, тук преминава електропровод. Ще има червени димки за посоката на вятъра. В случай на отваряне на запасен парашут възможни места за приземяване...

В случай на отваряне на запасен парашут се приземяваш там, където дядо Боже реши. Запасният парашут е неуправляем. Хубаво би било да не ти се случва да стигаш до тази радост. Но ако се случи, трябва да се справиш по някакъв начин.

Инструкциите са мъдри книги. Те са подчинени на идеята за осмисляне на всички възможни неприятности, които могат да ти се случат. И са готови да те посъветват как да се справиш в тази или онази завързана история.

Номерът е, че доста хора, след като попаднат в такава история, често забравят какво точно пишеше за този или онзи случай в мъдрите книги. Обикновено първата, най-елементарна завързана история завършва с обливане със студена пот, приятелски потупвания и пиене по бира вечерта след изживяването. Понякога, макар и рядко, завършва и с гробища.

Вече бях достигнал до ниво, когато справянето с възможните стандартни неприятности не ми беше проблем. Но човек не може да избяга от късмета си. Хвъркатото, изпратено от Всевишния да ми виси над главата, явно имаше доста ироничен, а често – въззлюбен характер. И от време на време ми пробутваше задачи с повишена трудност. Обикновено – непредвидени в мъдрите книги.

Всъщност най-универсалната постановка не е и не може да бъде предвидена в никоя инструкция. Най-универсалната постановка е: в каквото и положение да изпаднеш, трябва да намериш начин да се справиш! Ако не се справиш, си е за твоя сметка!

Толкова!

– Слагайте парашутите!

– За проверка!

– Тръгвайте!

Излетяхме.

Зад борда беше доста студено, но през илюминатора проникваха, нежни и топлеци, лъчите на слънцето.

Около планината, като пръстен от пух, бяха полепнали малки, ефирни вълма от облачета. Пастелна гледка, изчистена от ненужни детайли.

... Погледната от поляната на летището, Витоша е малко по-висока от селски рид. Но когато полетиш над нея, виждаш, че си е сериозна планина – с вълнообразни хълмове, поляни, пътища, хижи. С видимо присъствие на човека.

Ето на онази поляна трябва да се приземяваме.

Виждаше се белият платнен кръст, разпънат на двадесетина метра пред някаква набързо скована трибуна. Попитах Емо, знае ли кои ще бъдат на трибуната. Според най-прясната последна клюка Първият нямаше да присъства. Но от трибуната все пак щеше да лъчи сияние – сиянието на Втория. Или на Третия... Те всички сияеха!

Вероятно щеше да ни сполети и щастието да стиснем ръката – на

Втория или Третия – който ни е осенил с присъствието си... Въпреки привидната грубост в парашутизма има и нещо аристократично.

На осемстотин метра над поляната хвърлихме хартиената лента за уточняване на разчета. Докато я чакахме да падне, попивах района. Едно е да ти обясняват на земята, ползвайки някакво кроки¹², друго е да гледаш на живо оживялата карта под себе си. Пък и си беше приятно да стоиш така, на вратата и просто да съзерцаваш видимото за очите и душата.

Слънцето тънеше в утринната мътилка на изток от нас. Червенееше, малко сънено, но вече усмихващо се. Въздухът още не беше се избистрил, затова релефът на планината под нас губеше от жизнеността си и изглеждаше някак стилизиран, като безкраен макет от папие маше.

Долу в ниското градът също се плакнеше в мъгла, но мъгла-тиня. Фабричните комини стърчаха с големината на моливи, а димът, който отделяха, оставаше тежък и неподвижен, впит в сивотата на небето.

Погледнат отгоре и отстрани, този град не раждаше хубаво чувство, а по-скоро досада. Наистина ли живеем на дъното на това бласто?

Отделянето трябваше да стане над покрива на някаква сграда, на около километър от поляната.

Каската, очилата. Пръстите преминаха контролните точки за проверка. Всичко беше в ред.

Самолетът навлезе в курс. Лека корекция, последно оглеждане. Седналите до левия борд също заничаха през най-близките илюминатори. Малко преди покрива-ориентир Емо се отдели. Две-три секунди след него изхвърчах и аз. Погледнах над себе си.

... Видимият ефект при отделянето е на пръв поглед странен. Имаш нормалното усещане, че падаш надолу, а в същото време, че самолетът се изстрелва рязко нагоре, в небето. Всеки път е така. Интересна за възприемане, осъзната измама на сетивата. Приятна игра.

Няколко секунди по-късно след нас полетя Пламен, а после и Панто.

Струята постепенно започна да се уплътнява. Емо махна с ръка – отварям! Почти едновременно дръпнахме ръчките. Куполът ми направи два оборота, преди да се напълни. Привичен поглед. Всичко беше както трябва. На петдесетина метра над мен с нежен пукот се отвори и парашутът на Пламен. Цъфна и четвъртият купол.

До около триста метра над поляната, всичко вървеше нормално. И

12. Кроки /от фр. Croquis/ – грубо нахвърлян план на местност. Б.а.

щеше да продължи така, ако...

Ако не ме беше яхнал дяволът.

... Има такъв ефект. Натягаш едната команда на парашута и той започва да се върти, преминавайки не над главата ти, а встрани и под ъгъл. Интересно се получава. За несвикналото око на гледащия отдолу нагоре изглежда като че се премяташ през купола.

Леко ти се завива свят и земята тръгва чувствително по-бързо към теб. Нервите са поопънати, както става винаги, когато правиш трик с възможен двоен изход. Поляната, шосето, долчинката, съседният връх. Поляната, но вече по-голяма, шосето, но по-наблизо, долчинката, но доста по-встрани, върхът, но вече доста над мен... Поляната...

Дали да направя още един оборот? Височината ще стигне. Но оставам без аванс?! Правя!

Стоп! Няма време за пълно развъртане! Още от 270 градуса трябва да започна завоя за преминаване по мислената линия: от самотното дърво, над трибуната до платницата на белия кръст, където трябва да се приземя.

Когато преминах над дола, куполът рязко се смъкна надолу. Можех да предвия вероятността за низходящо течение, но една глава за всичко... Ако продължех да действам по начертаната преди секунди схема, щях да се блъсна във върха на трибуната.

Конструкцията ѝ бе паянтова и най-вероятно щях да прекърша задната плоскост. Таранният удар щеше да захлупи почетните гости. Под тънките дъски, шперплат и летви щяха да останат хора с костюми и ордени. Начело с Втория или Третия...

Пази Боже! Изключено! В някои случаи с Величието трябва да се постъпва като с жена при полов акт. Трябва да бъде щадено!... Ако искаш да си икономисаш главоболията...

Каквото и да станеше оттук-нататък, вече бях автор на христоматийен гаф. Ако излезех от положението, се раждаше виц. И щях да потвърдя реномето си на експериментатор, който никога не се дави... Е, чакаше ме служебно наказание, но кожата оставаше здрава. Ако се осакатях, нямаше наказание, но ставах за смях и на кокошките. И което е още по-лошо – адресат на съжаление. Като калпав неудачник...

Без тия!

... Възможни варианти, които ми остават? Топола вляво или топола вдясно от трибуната? Избор – дясно! Короната ѝ е по-голяма и по-плътна. Леко, леко – трябва да се насоча към най-гъстата част. Ето, тук...

Скоростта, с която летя срещу клоните, е доста голяма. Инстинктът

настоява да се отклоня, но въобще не трябва да му поддавам! Защото сблъсъкът с короната е най-добрият от оставащите ми варианти.

Меко потънах в пъстрата зеленина и без особено усилие се закрепих върху някакъв клон. Под мен падна облак от късни есенни листа.

... Един от способите да формираш характер: създаваш си проблеми, а след това ги преодоляваш.

Двадесетина минути сваляхме купола.

Под дървото се събра тълпа доброжелатели, която ни напътстваше с ценни съвети. Получавах се съдържателни диалози между тия, лезещи по високото, и ония, даващи напътствия от ниското.

После стиснах ръката на Втория. Или на Третия?... Даже бях потупан по рамото от височайшата десница. На висок глас беше направено и обобщението: „Парашутизмът не е за всеки. Но нашите парашутисти още веднъж показаха, че за тях невъзможни положения няма! Така де...“

Така си е...

После и Юлия не пропусна да ми каже нещо. Не толкова патетично и ласкаво. В смисъл – щяха да ти се случат някои случки... Ама извади късмет. А за експериментите ти – пак ще си говорим, но тоя път сериозно!

Сто и първо китайско предпоследно предупреждение. Изразът беше неин, но мина през моята глава.

Успях да си задържа устата затворена и не цитирах на Юлия собствените й думи. Мълчаливостта ми приятно я изненада. Осъзнавах, че напомнянето на афористичната й мисъл в никакъв случай не би я направило щастлива.

А пък и... Перефразираща на популярна сентенция, очевидна по практичността си: няма смисъл да се припомнят истории за удавници на излезлия сух от водата! Точно в такива случаи той е коравоглав и невъзприемчив към очевидното.

Нямаше трагедия, имаше атракция с неподправен риск и оптимистичен край.

После, докато слизахме към града, в автобуса научих новина от днешния ден. Не от раздела вицове и атракции.

Беше загинал един поляк от клуба на Барбара. Как се нарича? Владимир Комар.

Другият Владимир беше изтеглил лошо билетче.

Не познавах Комар. И уж не приех новината като нещо особено

впечатляващо. Хората постоянно умират. При рисковите дейности, въпреки по-изострения инстинкт за самозащита – даже повече. Но вестта явно ми беше подействала. Отнякъде ми просветна отдавнашна случка. От хлапешките години.

... В махалата доживяваше последните си дни старица. Вече не помнех нито лицето, нито походката ѝ.

Дълбоко в мен се бе утаило едно изживяване, свързано с нея. Толкова силно, че едва ли ще се разделя някога с него.

Бабката живееше в масивна едноетажна каменна къща с покрив от сиви плочи, покрити с мъх.

Неин съсед и мой приятел беше дочул от възрастните нещо потреващо. На тавана на къщата, всред парцали и боклуци, се намирала страхотна ценност. Истински стар грамофон. От тия с огромните фунии, като във филмите на Чаплин.

Някога, преди много години, мъжът на бабката работил в митичната Америка. Прибрал се с грамофон и долари. Постъпил мъдро – с доларите купил ниви и построил къща. А грамофонът?... Грамофонът утвърждавал собственика си, бивш обикновен селянин, в друга, по-висша категория – на тия, които разбират от модерното в живота!

Вероятно в част от хубавите си години човекът е бил доволен от себе си?...

Дядото отдавна си беше отишъл. Но грамофонът беше някъде там, горе... Таванът излъчваше сияние, което ни пощури.

Не знам защо тази машинка така развинти въображението ни? Още повече, че си нямахме идея какво бихме могли да правим с нея? И как бихме обяснили на родителите си откъде я имаме?

Но знаехме, бяхме убедени, че трябва да бъде наша!

Договорихме се с Иван. Петнадесет минути преди полунощ трябваше да се срещнем.

Защо чак в полунощ? Вероятно по това време съм започнал да чета първите криминалета.

Слях в отделно крило на къщата. Когато исках да се измъкна през нощта, показно си лягах вечерта още в осем. И заключвах вратата на коридора. Родителите ми бяха доволни, че синът им, поне на моменти, може да бъде така кротък и приятно разсъдителен.

До единия от прозорците на стаята, откъм улицата, растеше черница. А аз се катерех по дърветата почти с ловкостта на маймуна...

И тази вечер си легнах рано. Дали от жегата на лятната нощ, дали от нещо друго, но очите ми не искаха да се затворят. Стрелките на

будилника се бяха слепнали и едва мърдаха. По едно време все пак се унесох. Събудих се отведнъж, стреснат, и погледнах циферблата. Време беше!

Нощ, осветена от пълна луна. Вървах тихо по смълчаните улици. От време на време зад някоя от дворните врати чувах предупредително изръмжаване. Всички кучета в селото ме познаваха, но среднощната ми разходка ги безпокоеше. През деня същите тези животинки, с типична кучешка безхарактерност, ми въртяха опашка. Но сега бе нощ. Време, през което се събуждат инстинктите от времената на благородните кучешки прадеди. Изръмжаването беше послание – хубаво, разхождай си се, но си върви по пътя и не спирай пред къщата ми!

Иван изникна бързо, като изпод земята.

От тук нататък разговаряхме само с очи.

Естествено, няхахме никакъв предварителен план. След кратко колебание прескочихме уличния зид. Хубавото бе, че в този двор нямаше куче. Ти-и-хо, тихичко, отворихме входната врата на къщата. Малък коридор, мирис на дом, лишен от присъствието на енергични стопани. В дъното дървена стълба, подпряна на капака към тавана. Където се намираше...

Блъснах се в някакъв медник, който не можеше да бъде видян в тъмното. Звукът от удара беше за нас като оръдеен изстрел. Замръзнахме. И прекарахме дълги минути така, като статуи. Всеки застинал в позата, в която мигът го е обездвижил.

Откъм стаята на бабката не се чу и звук.

Вни-ма-телно запълзяхме по стълбата. Все пак не сме били лишени от елементарна съобразителност. Носехме си малка парафинова свещ.

Драсването на кибритената клечка – вторият оръдеен изстрел – изтрещя в тишината на нощта. И в този момент доловихме ясно, че долу...

... Старицата се размърда върху скърцащото желязно легло. Чу се как се опитва с пъшкане да седне, а после вероятно се канеше да стане.

Знаете ли на какви чудеса са способни понякога кльошавите детски крака?

Излетяхме от къщата и се спотаихме всред бурените в дъното на двора. Не смеехме да въздъхнем по-дълбоко, а сърцата ни ехтяха като камбаната на селската църква. Очаквахме старицата всеки момент да се появи на вратата. Като архангел на справедливото възмездие.

Кой да ти знае, че няма женски архангели?...

Чак тогава осъзнахме величината на прегрешението си. Бяхме се намъкнали в забраненото с идеята да извършим смъртен грях. Бяхме

тръгнали да крадем! И то най-ценното, което старичката притежаваше...

Ето, тя излезе с бавни, несигурни стъпки. Застана пред къщата и се огледа.

Ясен спомен, картина – почти снимка!

Бели коси, огрени от жълтеещата като тиква луна. Беше особено това среднощно смесване на цветовете – бялото на косите и златножълтото на луната. Старицата стоеше и се слушваше.

В този момент го осъзнах. Или го почувствах по някакъв надсети-вен начин. Всъщност тя надали е търсела някакви пакостници?... По това време в селото беше събитие да изчезне кокошка или кутия кибрит.

Бабката се слушваше за нещо друго.

Тя беше вече на границата между двата свята – този и отвъдния. В тези минути тя вероятно бе излязла да провери дали не е дошла очакваната гостенка.

За нея светът е имал вече други измерения. Месеците, дните и часовете са се били слели в едно безкрайно очакване на облекчението.

Ние, глупавите малки хлапета, се бяхме напъхали там, където не ни е мястото. В този коридор – между изтляващия живот и смъртта.

След около месец старицата почина. Наследниците ѝ побързаха да бутнат каменната къща. Един ден, минавайки край купчината боклуци, останали от бутането, видях охлузена дървена кутия, която някога е била с позлатени кантове. До нея смачкана, затисната от камъни и мазилка, се показваше и фунията.

Възрастните са наистина груби хора!

Стоях, гледах останките от грамофона и ми беше тъжно. Наистина тъжно. В този момент вероятно съм се разделял с нещо. От мен се е изскубвало – какво?... – Част от детството, може би?...

Захаросана идея на толкова родители романтици. Че детството е времето на безметежните дни и красивите мечти.

Детството наистина е времето, през което човек се научава да мечтае. Но и времето на уроците и шамарите. Много често корави, предупредителни уроци-шамари!

Друг спомен. Още по-ранен.

... Мария беше някак по-различна. Не си спомням да се е засмяла, да е подкачала, да е крещяла. Като нас, дивите и здравите.

Загрижените възрастни с тайнствено изражение ни посвещаваха на ухо в една голяма, общоизвестна тайна. Че Мария е болна. И добавяха – много болна. Допълваха: толкова болна, че...

В това „че“ се беше спотаила някаква заплаха. Това „че“ беше

бомба, която всеки момент щеше да избухне.

Една сутрин ни съобщиха, че Мария е умряла.

Странна новина...

Бабите и дядовците ни водеха на погребения на баби и дядовци. Бабите и дядовците умираха и това бе в реда на нещата. Но смъртта на малък човек разместваше пластове в главите ни.

Мама ми даде едно цвете и ме заведе, като възпитано и добро дете, да се простя с Мария.

До този момент надали си бях казал и две думи с нея. Но ние принадлежахме към едно племе. Към една масонска ложа. Или – ако щете – към една от най-многочислените общности – общността на децата.

И – естествено – трябваше да се простим!

Чувствах се донякъде горд. И се опитвах да се държа сериозно, като възрастен. Макар че новите обувки ужасно ми убиваха.

Когато влязох в стаята с ковчега, не бях тъжен, а любопитен. Мария лежеше сред много, много цветя. Вероятно смъртта ѝ е била през пролетта или в началото на лятото.

Отстрани се суетяха баби и лели. Нещо оправяха, за нещо много важно тихо се съвещаваха.

До ковчега бе приседнала майка ѝ. Хлипаше тихичко, отчаяна толкова, колкото може да бъде отчаян човек. И невярваща, че очакваното все пак е станало.

В този миг ме изпълни усещането за уважение към смъртта. Тя беше нещо наистина сериозно. Тя не отиваше само при старците и бабите. Можеше да отиде при всеки.

Можеше да дойде и при мен!

В този момент осъзнах, че съм смъртен. Откритие, което не донесе радостта на новото познание.

Урок от тия, коравите.

Не, детството не е само сезонът на мечтите! То е също така и времето на уроците извън училище!

Все пак тогава, в тази ухаеща на тамян стая, не стана лошата магия. Не се прекърших! Уважението към смъртта не прерасна до преклонение пред нея.

Просто я приех.

Новината за смъртта на Владимир Комар беше поредното предупреждение, че смъртта е навсякъде покрай нас.

За пореден път я приех.

Но... без преклонение! Изводът, макар и детски, си оставаше. И до днес си стои в мен. Непроменен.

XVI.

Заради скъпернически отпуснатите няколко хубави дни зимата си взе данък с лихва.

Духаше непрекъснато. Влажен, студен западен вятър, който влачеше със себе си безнадеждни, сиво-черни облаци. От време на време прихвърчаха снежинки, но все още не се стигаше до успокоението на първия сняг.

Писмата на Барбара пристигаха през седем или осем дни. Изчаках стаите да затихнат, отивах в читалнята и се отдавах на епистоляристиката като на алкохолизъм. Сюжет като в руски сантиментален роман. Понякога, когато ме сгазеше вдъхновението, сътворявах цели послания, които правеха пощенския плик дебел като баничка. Никога не пращах картички или някакви други глезотии. Но с удоволствие отварях писмата от Полша. В тях винаги имаше по нещо – снимка, илюстрация от картина. Барбара просто имаше усет да прави живота край себе си красив. Това се изявяваше и чрез писмата ѝ. Даже нотките на меланхолия, които прозвучаваха понякога в написаното от нея, бяха някак светли и иронични.

„... Три дни ме боля глава. Бях настинала жестоко, сринах се отведнъж. Отидох при лекарката и тя ми предписа хапчета. С обещанието, че след половин час още първото хапче ще ме излекува. Наистина, болката се позагуби. Но главата ми си остана замаяна.

Знаех много добре какво би ме излекувало. Но то се намира на две хиляди километра от мен. И се възприема цялостно, а не само чрез устата.

Извинявай, че те приравних към хапче, но когато човек е болен... Успокой се, въобще не се каня да те глътна. Наистина не съм крокодил, а едно глупаво, малко тъжно, влюбено момиче...“

И на мен понякога ми ставаше криво. Поради сивотата на сезона. Поради разяждащата раздяла. Барбара ми липсваше болезнено. Ето, щом стана въпрос за това състояние, пак налетях на стандартно съчетание от думи. Но любовта наистина съдържа в себе си болка. Особено когато разстоянието предизвиква безвремие.

От друга страна, по някакво негласно споразумение, ние не допускахме в писмата си плачлива нежност. Барбара непрекъснато ми повтаряше, че някакъв вътрешен глас ѝ говорел: очакват ни още много наши,

съвместни дни.

Никога не съм имал самочувствието на човек, който умее да занича в бъдещето.

А Барбара се доверяваше на някакъв вътрешен глас, който ѝ обещаваше разни работи. Ако се приеме теорията за провидението, Барбара или не е разбирала какво ѝ се загатва, или провидението е било много тактично.

В едно от поредните писма тя ми цитира редове от стихотворение:

„Жди меня и я вернусь.
Только – очен жди!
Жди когда наводят грусть
жесткие дожди...“¹³

И ми признаваше: „Чувала съм го, чела съм го, а не мога да си спомня от кого беше? Но така пасва на моментното ми настроение...“

Стихотворението беше от съветски писател – Константин Симонов, основно пишещ проза. И е било написано по време на войната между Хитлерова Германия и Сталинска Русия. В следващото писмо ѝ написах цялото стихотворение и с няколко думи, историята около него.

Още в първия ден на появяването си стихотворението става куриер за връзка между фронт и тил; между тил и фронт. Това е писмо-надежда: чакай ме и ще се върна. Само че, наистина, много ме чакай! Нека не те отчайват тъжните есенни дъждове. Чакай ме. Твоето очакване ми дава сили да преживея безчовечността на войната...

Това стихотворение винаги ме е вълнувало с топлия си, човешки оптимизъм. Винаги ми е звучало не като вопъл на отчаяние, а като химн на надежда.

Животът ни – моят и на Барбара, протичаше в друго време. Съсипващата душата война беше вече на поколения дистанция. Но раздялата правеше реално изпитанието и пред нас.

До срещата си с Барбара бях имал някакъв опит с жените. Но тази хубава, плътна любов, която постепенно изграждахме помежду си, ни отваряше очите за някакво ново и светло възприемане и на тъмната страна на живота.

Никога не съм бил идеалист докрай. Вярвах, но не в някаква поизмислена магия на любовта, а в несъмнената необходимост от магнетизма на взаимното привличане. Вярвах, че можеш да преживееш смислено

13. „Чакай ме“ /рус./ – стихотворение от руския поет Константин Симонов /1915-1979 г./

дните си с една жена. Която заедно с теб ще губи постепенно, малко по малко, хубавата си външност, стегнатата си фигура, гладкостта на лицето си.

Но това беше вяра на теория. Барбара ми помогна тази вяра да добие реалното си измерение. Още преди да е започнала разсипията, предписана от природата.

Вървах по пътя си и просто узрявах.

Дали съм бил щастлив от това съзряване? – Сега бих дал отговор „да“. Тогава – едва ли?...

Просто си вървах по пътя.

XVII.

Имах среща с приятел. Не знам защо не споменах за него досега. През ония години това беше може би най-необходимият за мен човек. Бяхме достатъчно различни и достатъчно уважаващи различията си. Често прекарвахме хубави вечери в евтими кръчми и все не можехме да изприказваме всичко, което ни се е насъбирало.

Чаках Панто в една студентска кръчма с характерно име „Куцото куче“. Никога не съм се занимавал с кръчмарска статистика, но имам усещането, че броят на кръчмите, носещи това име, е поне равен на кучите кучета, скитосвали в покрайнините на големите градове.

Бях предупреден за възможно закъснение. Поръчах си малък коняк, но ми беше непривично да пия сам, а и нямаше свободна самостоятелна маса. Отидох при някакъв брадат в ъгъла, до прозореца.

– Може ли?

– Разбира се. Сядай!

Не обичам фамилиарниченето в аванс. Ама това е... Раб Пепо?... Или някой, който много прилича на него?

Да бе! Той е! В поредното си превъплъщение. На нормален, двукрак, двуок, зрящ и говорещ, седнал нормално до масата човек. Беше облечен в почти приличен тъмнокафяв костюм. Формата на тъмните очила се връзваше с излъчването му. В същото време, ясно се долавяше мирисът на некъпано тяло.

Гледаше ме иронично и явно му беше забавно да проследява как мозъчният ми реотан започва постепенно да подтопля.

Нямаше смисъл да се правя на интересен.

– Здравсти, тарикат – поздравих го свойски аз.

– Не е ли прекалено интимно това обръщение като за първа среща на маса? – осведоми се любопитно Раб Пепо.

– Първа среща на маса – да! – внесох яснота аз. – Но не и първа среща въобще. А и, предполагам, нямаш съмнение в точността на определението?

– Май че не – съгласи се Раб Пепо. – Пък и какво лошо има в това да те нарекат тарикат. Лошо би било, ако ти залепят определението-антипод. Будада!

Нямах особено желание да се впускам в продължителен разговор. Но не вървеше и да мълча.

– Прекарваш с часове на течение пред входа на храма. Наистина ли имаш самочувствието на тарикат?

– И при тарикатите, както и при другите биологични видове, има разделение. Има големи тарикати, тарикати и малки тарикати. Прав си, но донякъде. Аз просто принадлежа към разреда дребни тарикати. Но ако бях оператор в АЕЦ, нямаше да съм даже дребен тарикат, а будала...

– Физик ли си?

– Недовършил инженер.

– А защо недовършил?

– Защото, ако бях довършил, щях да съм инженер. И оператор в АЕЦ. Напомпан с най-различни деликатесни облъчвания.

Започна да ми става леко интересно. Затова подхвърлих:

– Нали пишат, че радиационният фон в района на ядрените електроцентрали не бил висок?

– А ти какво искаш да пишат? – осведоми се Раб Пепо. – Като е толкова нисък, защо приемат за работа там с изисквания като преди запопване?

– Нещо не мога да вдяна?

– Преди да станеш поп, трябва да си женен. Преди да заработиш в АЕЦ, трябва не само да си женен, но и да си си направил децата. Това е! – търпеливо ми обясни Раб Пепо. И допълни: – После децата ти растат едри като нитратни краставици. А като счупят крак или ръка, счупеното не може да калцира по сума ти време. И са пъргави като динозаври – едва се влачат... Това, естествено, няма нищо общо с радиационния фон, нали?

Разбрах го. Но не докрай. Затова запитах, уточняващо:

– Клечането пред храма ли е алтернативата?

Раб Пепо се почеса замислено по отдавна небръснатата физиономия и чистосърдечно призна:

– Знам ли? Когато се отказвах от ученето, в къщи естествено стана скандал. Баща ми е генерал. Човек дисциплиниран, с виждания, които изключват обрати в мисленето. Как така? Бъдещ инженер от перспективна специалност и изведнъж – не, та не! Просто не можа да схване нюанса с облъчването. Резюмира го с „Не може да бъде!“

Тогава и аз демонстрирах характер. И се изнесох от къщи с това, което ми беше на гърба. Първите няколко дни при един приятел. После при друг. После при трети... Докато дверите приятелски започнаха да се затварят една подир друга. В къщи ме очакваше баща ми с идеята да се

покая, да му целуна ръка, да получи опрощение. И смирено да се върна в института, за да си взема и последните изпити. Те, военните, не се отличават с особено гъвкаво мислене... – някак съчувствено обясни Раб Пепо. И добави: – Ама и аз съм достатъчно дървен. Бях се зарекъл да не се връщам в къщи. И досега, седем години вече, не съм стъпил в дома бащин. Майтапа е, че даже паспортът ми остана там...

– А ако те застъпят народните милиционери? – запитах го аз. – Тогава какви ще ги дъвчеш?

– Застъпваха ме вече – информира ме Раб Пепо. – Така стана даже по-добре. Благодарение на двамата отци – небесният и земният.

– Вярващ ли си?

– Разбира се! – отговори полуубедено Раб Пепо и допълни: – Вероятно съм вярващ...

– Това, вероятно вярващ, ми звучи еквивалентно на лафа за полубременната девица – не се съдържах да не го ухапя аз.

– Ние сме особен народ – каза замислено Раб Пепо. – Народ от полувярващи. Невярващи на официална държавна политика. Но искащи да вярват по вътрешен импулс. Народ от полуубедени. Официално убедени в стойността на социализма, като универсална рецепта. Но дълбоко невярващи не само в него, а и в каквото и да е. Нихилисти по вътрешно убеждение. Полуоптимисти – официално възприемащи светлите перспективи на казионните ценности. И не виждащи читав работен вариант за нормално бъдеще, пак по вътрешно убеждение. Трагедията ни е – направи крайния извод Раб Пепо – че сме полу-. Народ от полувярващи, полуубедени, полуоптимисти.

– Полународ? – подсетих го аз.

– Май така излиза – съгласи се Раб Пепо.

– Откога се опря на Бога?

Раб Пепо присмехулно изду бузи.

– От кога?... Откакто загубих вяра в човека, естествено. Нали ти казах, че след като се изнесох от къщи, тръгнах по приятели.

Всъщност, макар че никога не съм се разбирал с баща си, трябваше да призная общата закономерност. Всяко хлапе се влияе от баща си. И приема по нещо от него. В случая аз бях попил някаква романтика. Баща ми е бил на младини партизанин. И е разчитал, за да оживее, на съобщници по идеал. Разчитал е на ятаци.

Та и аз като него. След като се изнесох от къщи, тръгнах да досаждам на приятели. Отначало ме приемаха общо взето безпроблемно. Родителите им се правеа, че не знаят за какво става въпрос. Идеята е била

проста. Блудният син ще поскита, ще поскита, па ще се прибере да целуне ръка на баща си. Вече осъзнат! А бащата на отговорна позиция ще бъде благодарен и на приятелите, които са му помогнали в трудния момент да се справи с вироглавия си наследник.

Само че аз знаех нещо, което другите не можеха да знаят. Че не мога да се върна в къщи. Не защото не ми се връща, а защото после пак ще избягам. С баща ми вече не можехме да живеем заедно. При това положение връщането просто губеше смисъл.

Вероятно в очите на приятелите и на родителите им постепенно съм ставал безнадеждно опасен. Неспасяем. Досаден. Чумав! Хапвах си, без да се притеснявам, от чуждия хляб. Спях в чуждото легло. Нищо не правех, а само се излеждах по цял ден. Не показвах признаци на поумняване и не се канех да се захвана с каквото и да е.

По цели дни обмислях един вариант. Да стана монах. Винаги съм обичал полутъмното на църквата и мириса на свещи и тамян. За мен това са приятни дразнителни – като аромата на море за рибаря. Или като мириса на бензин за автомобилиста. Разбира се, нищо не направих. Домързя ме...

При това положение, както вече ти споменах, вратите започнаха да се затварят пред големия ми нос. Една, втора, трета. Всичките... Така стигнах до... до вечерта на избора.

Вече нямаше къде да отида да пренощувам!

Нали разбираш? – Или в къщи, или?... Или къде?! Липсваше втората част на алтернативата.

Беше два дни преди Рождество. Хората се настройваха да преживеят наново една от най-оптимистичните легенди, а аз се чудех какво да правя?

Помогах се. Студено! Тогава ми мина през ума идеята за моста. Нали разбираш – цоп във водата и проблемът се решава. В такива случаи виждаш, че за това не ти е необходим даже някакъв особен кураж. Достатъчна е и бутилка гроздова... Но в тази загубена столица няма и една река, в която да се удавиш прилично и безвъзвратно.

Трагедията беше само привидна. Просто си намерих един огромен кашон, залостих се в някакъв вход и там преспях. Не беше лошо.

А на другата сутрин, гладен, отидох пред една от църквите и си изпросих от бабите стотинки. Имаше и някакъв помен, та срещу едно „Бог да прости“ получих няколко шепи жито с пудра захар, сладкиши и бонбони. Когато огладнях отново, си купих със стотинките от благодетелките си банички и боза. Хапнах и установих, че светът не е чак толкова

лош. И че винаги можеш да намираш начин да оживяваш.

Ако щеш вярвай, но в този ден за пръв път се почувствах наистина свободен. Никога не съм се отличавал с трудолюбие, бях експерт по шиклавене. Дотогава все пак трябваше да се съобразявам с изискванията на средата, в която живеех. Не знам как ще го разбереш? Отнасях се към персоната си с разбиране. Нито се гордеех със себе си, нито се възмущавах. А ми се налагаше да се правя на някакъв друг, какъвто никога не съм бил. След приспиването в кашона вече можех да бъда това, което съм.

Не че не вярвах на Раб Пепо. Но го запитах доуточняващо:

– Не ме ли будалкаш? Две нощи в един вход и ще довтасат рицари-те от народната милиция. И няма да те оставят на мира, докато...

– Така е – съгласи се Раб Пепо. – Довтасаха, прибраха ме. Но се осведомиха на кого съм син. Баща ми дотърча освирепял! За диалога с него няма да ти разказвам, даже ченгетата се ококориха. А това са хора, видели какво ли не...

Въпросът получи естествено развитие.

Поясниха ми, че ще ме окошарят, ако не вляза в пътя. Не искам да уча – не искам! Добре. Но трябва да работя. Да имам постоянен адрес на местоживеене. Да бъда човек като другите.

Обясних им добросъвестно, че не съм човек като другите. По-точно, че съм невероятно мързелив и безхаберен. Но шапкарите, противно на формираното за тях мнение като за зли педанти, се оказаха душички. И ме успокоиха, че не само аз съм такъв. Казаха ми: ако си траеш и не се правиш на интересен, ще се споразумеем. Действително се споразумяхме. И паспорт ми извадиха. Там пък беше отделна сага. Трябваше да се плати някаква такса при получаването му. Стотинки. Аз, верен на себе си и на философията си, им казвам: „Нямам пари!“ Началникът на отдела пуснал докладна до шефа на Районното управление. Като я получил на бюрото си, полковникът я скъсал, извадил пари от портмонето и наредил проблемите ми да се решават без усложнения. Добър човек! Така укрепи авторитета ми пред подчинените си...

Сега се водя не знам какъв-си, в някакъв картонажен цех. Мяркам се само веднъж в месеца, на петнайсетото число, за да взема заплата. Майтап...

Горките картонени шефове... Скърцат със зъби, правят ми какви ли не номера, но няма как – все по нещо ми пускат. Защото са инструктирани да го правят. А го правят, защото аз съм син на баща си. И защото така им е наредено. Сега си имам и постоянен адрес – в някакви скапани

общезития. Понякога преспивам там, понякога – абе, както се случи...

А иначе пъпът си ми е хвърлен в храма Господен. – Когато заговори за Бога, Раб Пепо се изразяваше с друг, особен глас. – Както знаеш, там съм почти постоянно. От момента на отварянето му. Отделям се от него само когато отида до писоара срещу Ректората, за да пусна една вода.

– Не те ли гонят поповете? – полюбопитствах аз.

– Поповете си мълчат и пикаят под шумка – самодоволно се ухили Раб Пепо. – Защото и те са информирани, че освен чадо Божие съм и още някакъв. Пък и без такива паразити като мен не може – разсъдъчно каза рошавият. – Ние сме като бълхите по кучето. Неотменима част от кучешката му същност. Какво би бил един храм без просяците си?

– На библейски теми ли си говорите?

Беше Панто, приятелят ми. Подаде ми ръка, подаде ръка на Раб Пепо и седна на свободния стол. Досмеша ме.

– Има ли някой в този град, който да не те познава?

– Може и да има, но аз не го познавам – спокойно реагира брадатият. – А това приятелче ми е направо симпатично – посочи той с поглед Панто. – Макар че принадлежи към породата на будаловистите. Която аз определено не уважавам.

– Този човек май знае опасно много за теб – обърнах се към Панто.

– Знае – кратко се съгласи приятелят ми.

– Мога ли да проявя нездраво любопитство – откъде?

Въпросът ми беше безадресен и увисна във въздуха, защото и двамата си замълчаха. После се спогледаха и се засмяха.

– Да му кажа ли? – попита Раб Пепо.

– Каж ми, щом толкова иска да знае – съгласи се Панто.

– Ще започна отзад-напред – изкашля се брадатият. Защо ми е симпатичен? Ами, защото ми върна едни пари, които можеше да не ми върне. По същата причина ненавиждам породата му – по житейско-философски съображения...

– Свикнал си само да взимаш... – подпомогнах го аз.

– Точно така – съгласи се Раб Пепо. – Аз съм, ако мога така да се изразя, професионален взимател...

– Не авантаджия... – помогнах му пак аз.

– Авантаджия звучи грубо и променя същността на занаята ми – без грам притеснение обясни Раб Пепо. – Една дейност може да загуби от престижа си дори само от неблагозвучното си наименование. Наречи го просяк или навлек и той ще буди у хората в най-добрия случай

съжаление. Измисли му взимател, в скобки бирник Божи, и бабичките го поставят под крилце...

– Хайде сега, за симпатичния будала Панто. Казвай! – подсетих го аз.

– Бях започнал, но ти ме изместваш постоянно от темата. Значи, стоя си аз на традиционната позиция и се оглеждам. Мои хора сте, ще ви кажа нещо, което бих помолил да си остане тук и между нас. Отвреме-навреме сътруднича на едни служби – с изкашляне и повдигане на палец нагоре Раб Пепо показва важността на думата „служби“. – В някои отношения съм незаменим за тях, защото принадлежа към естествения декор на храма, смърдя автентично и имам, пак автентично, маниер на просяк. Поради това не будя в никого никакво съмнение.

В този ден трябваше да регистрирам ще се срещнат ли двама души. И при възможност да набутам незабелязано покрай тях някаква джаджичка, другарите от службите я наричат бръмбар. Показаха ми снимките на въпросните субекти. Единият от тях доста приличаше на този приятел – Раб Пепо тупна свойски Панто по рамото. – Появява се момчето, но не само, а с мацка. Хватка е, мисля си. Ще се появи другият, после мацката ще се загледа в някоя картинка и ще ги остави да си поговорят. Влизат те, зяпат любознателно шареното по таваните, а момичето нещо му обяснява...

– Тя ще става изкуствовед – поясни кратко Панто.

– А ти тъп инженер. Пардон, формулировчик – клъвнах го аз.

– Всички науки работят с формули – без да се обиди, поясни Панто.

– Но някои използват синтетични, а други разтягат ластика със словесни. Като историята например...

– Няма да е тъп инженер – колегиално го защити и Раб Пепо. – Защото мацката му разказа много работи, а момчето възприема и вече много знае – Раб Пепо явно харесваше Панто. – Постепенно ги приближавам и се мотая покрай тях. Гася свещи, нещо оправям... А те си гукат. Те си гукат, а аз чакам да се появи другият. По едно време гледам – ха! Двама други, единият от които много прилича на приятелчето, вече си говорят, но в противоположния край на храма. Получил се е дубъл на подобни физиономии. Докато се накая да тръгна към ония, те се разделяха. А тия, гълъбчетата, си гледат часовниците и се канят да излизат. Тя го пита: „В теб ли са билетите?“ Той я гледа умно: „А не бяха ли в теб?“. После срамежливо се подпитват: „Ти колко пари имаш?“ – „Четиридесет стотинки, но утре ще ни дават стипендиите...“ „Значи няма да ходим на опера?...“

– Ти и опера? – въпросът изскочи от устата ми преди да успея да го спра.

– Ами да! – важно отговори Панто.

– Остава да ми кажеш и какво си гледал...

– Май беше „Аида“? Или може би „Риголето“? Това, арията с наздравицата откъде беше? – изпадна в творчески съмнения Панто. Но поясни компетентно: – Във всеки случай, беше нещо от Верди. – И добави: – Нямахме пари да си вземем програма, а ми беше неудобно да подпитвам какво гледаме...

– Дожаля ми за тях – почти с умиление си спомни Раб Пепо. – Макар че, както вече казах, екземплярите от раздел „будали“ по правило не са ми симпатични. Убий ме, сам не разбрах защо, но ги приближих и ги питам учтиво: „Ще приемете ли от мен необходимите средства, за да не пропускате представлението?“ Забележи – не мангизи, не и просто пари, а – средства... Мацката започва да се усуква и колебае, но приятелчето се съгласи така бързо, че когато се усетих, вече не можех да върна назад. Толкова бързо, че се наложи да уточня: давам ги като заем, а не ей така. Те изхвърчаха навън, а мен като ме налегнаха едни съмнения... Кой ще е този глупчо, дето ще върне парите?! А той се оказа вярно будала и ги върна още на другия ден, след като си взел стипендията – върши с хепиенд Раб Пепо.

– А другарите от службите как реагираха, като разбраха, че не си успял да боднеш бръмбарчето? – полюбопитствах аз.

– Нормално. Все пак бях регистрирал срещата, а това беше по-важното.

– Тия услуги как ги вършиш? Срещу парички или по патриотични съображения? – На моменти вярно съм много любопитен. Но Раб Пепо умееше да бъде и многословен, и лаконичен.

– По патриотични съображения, естествено. Срещу парички! – каза той. По начин, който подсказваше, че няма желание да разговаря в тази насока.

Постепенно започвах да го разбирам. Раб Пепо беше всичко това, което аз не бях.

Аз не можех да се накарам да сътруднича на службите. Не можех да стоя на едно място. Не можех да си почина като хората от страх да не пропусна нещо. Не можех да спра. Все се оглеждах и слуствах. Не икономисвах разхода на енергия. И вероятно подсъзнателно имах добро самочувствие именно поради енергичността си.

В този момент Раб Пепо ме накара да се замисля. Ако се използва

алегорията за гората на живота и животинките в нея, аз търчах като ловджийска хрътка. Вечно търсех някакви дири, постоянно си пъхах носа къде ли не. Раб Пепо, като мързелив котарак, лежеше в сянката на някакъв клон. И получаваше от същия този живот почти същото, което получавах и аз.

Може би зад мързела се криеше някаква по-друга рационалност? Защото по своему и дон Пепо не страдаше от липса на характер.

Опростено казано, в природата има място и за кучета, и за котки. Беше безсмислено да се опитвам да се променя – кучето не може да стане котка.

XVIII.

Наближаващата сесия ме вкара в централната библиотека. Притежавах нормална, здравословна студентска мързеливост, но когато нямаше накъде, сядах и четях.

Отивах до заведението в приземието, за да си взема кафе. Сградата беше добре отоплена, часовете, прекарани в ровене из литературата, ме бяха изморили и одрямали. Предвкусах удоволствието от горещата напитка. Когато се наредих на опашката, видях познати очи. Редакторът от „Сателит“.

– Взехте ли си вчерашния брой? – посрещна ме с въпрос той, подавайки ми ръка.

– А трябвало ли е да го взема?

– Вероятно. Макар че, може и да... не се почувствате напълно удовлетворен.

– Материалът е излязъл?

– С известни съкращения. Но в същината си е запазен. Излезе като редакционен анонс на блок с дискусийна тематика. Всъщност, ако искате, в чантата ми горе в гардероба имам екземпляр.

– Много ли е пипано по него?

– Намален е като обем, попристегнат е – поясни редакторът. – Някои прекалено спорни постановки са омекотени до приемливи хипотези...

– Материалът беше обзор на хипотези. И беше подпрян с имена-патерици на авторитети. Когато го пишех, знаех, че икономисвам истини. Ако и вие сте го доомекотили, вероятно се е получило или народна приказка, или размит сапун?... Или – най-вероятно – размита народна приказка... – С мъка удържах, разочарованието да не звучи прекалено ясно в гласа ми.

– Истината също подлежи на редактиране, защото...

– ... няма абсолютна истина. Предлагате ми да се занимаваме със словесна еквилибристика? Но знаете ли аз как бих сортирал поне в две категории истините? Чисто прагматично. По сексуален признак!

Човекът се засмя и употреби очакваната дума:

– Интересно... Сигурно някакъв фройдизъм?

– Нищо интересно. И никакъв фройдизъм. Има оплождащи истини. Които провокират мисленето. И движат в края на краищата родът

човешки напред. Има и импотентни истини. Съвършено изшлайфани, но невършещи никаква работа.

Знаете ли кога научих за първия пилотиран полет до Луната? Две години след провеждането му. Преди това от време на време чувах слухове, започващи с „Американците май че...“ Интересувам се от тази тематика. А по време на полета бях в армията и служех във Военно-въздушните сили.

Не изплува нищо! Нищичко... Вероятно, по някакви стратегически съображения?

Когато излязох оттам, дочух нещо, но ми трябваша два месеца, докато намеря съобщението от три реда, напъхано в страница, която никой не чете.

Има два наистина впечатляващи факта, определящи рамките на века и даващи ново начало. Полетът на Гагарин и експедицията на Армстронг, Олдрин и Колинз. Човечеството излиза физически от капсулирането си – чрез Гагарин. И реално прохода в космоса чрез тримата американци.

За Гагарин се говори и пише и той го заслужава! За тримата американци се мълчи. Защото страната им не принадлежи към нашата система. Но преди да има такава или онакава система, има човечество! Цивилизацията стои над обществено-политическите системи...

Усещах, че повишавам глас. Хората на опашката край нас ни гледаха с любопитство. Един колега, някъде около моите години, попита:

– Ама вярно ли американците са летели до Луната?

– Ама вярно са летели... – изръмжах му аз.

– И кога?

– 16 юли 1969 г.

– Има нещо такова, но какво точно – не знам! – авторитетно се намеси друг.

– Ти па откъде си сигурен? – вмести се още някой.

– Слушал е „Дойче веле“ или „Гласът на Америка“. Откъде може да знае? Да не е търчал след ония до месечината? – чу се друг подигравателен глас.

Това, което стана тогава, на опашката в библиотеката, сега може би звучи малко странно.

Хората поддаваха на дресурата. Усвояваха основно официалните истини. Но слухтяха и за премълчаното. Съмняваха се и в казаното, и в недоизказаното, и в премълчаното. Някои се плашеха. Други преодоляваха страха си. На трети не им пукаше, защото нищо не търсеха и от

нищо не се терзаеха.

Но всички бяха повече или по-малко дресирани.

Имаше и една категория, която, сега си мисля, е била наистина ценна. Интелигентни хора, които просто си вършеха работата и приемаха истината и времето си такива, каквито са.

Тогава редакторът взе две кафета и тръгна към една от масите. Покани ме с жест да седна срещу него. Без да бърза, отпи глътка. Погледна ме в очите.

– Дразните ли се от цензурата?

– Че кой може да ѝ се радва?

– Посредствените – подсказа ми той. И добави: – Цензура винаги е имало и ще има. Има я и там, където се създава усещането, че я няма. И тя е може би по-опасният сорт. При нас просто си знаем, че сме под капак. И ставаме изобретателни в естествения си стремеж да се доберем до истината. А там, където има видимост за пълна свобода на думите, винаги съществува рискът да бъдеш манипулиран. Именно защото вярваш, че няма нищо скрито-покрито.

– Остава да ми обясните защо не смеем да говорим даже за прозрения, до които умни хора са достигнали преди години. Само защото не минават през някакъв калъп.

– Ами, това въобще не е сериозен проблем. Прекарваме ги през калъпа и ги пускаме. Но истината е здрава и еластична. Тя възстановява формата си дори когато е минала през калъпа.

– Успокоявате ли ме?

Редакторът отпи глътка кафе, замисли се.

– Въобще не ви успокоявам – да не съм мама или пък детска учителка? Винаги са правени опити за прикриване на факти и осмислянето им. Резултатът, категорично, е временен. Няма и не може да има непробиваема цензура! За всичко си има Видовден!

Ще ви предложа да направите един обзорен материал, в който да споменете и съветските, и американските резултати в едър план до момента. Без прогнози. Без паралел. Прогнозите, ако не съвпадат с очакванията, дразнят. А паралелите предизвикват у по-примитивно мислещите хорица подсъзнателно противопоставяне.

Говори за фактите, като за нещо отдавна известно – премина на „ти“ редакторът. – За баланс можеш да споменеш и за перипетиите около „Аполо“¹³¹⁴.

– И ти ли слушаш „Свободна Европа“?

– Всички нещо слушат. Какво толкова?... – с равен глас отговори

редакторът. – Ела горе да ти дам вестника.

Материалът беше доста свит откъм обем. Във вид на обзор все пак беше казано, каквото имаше да се каже. Понеже беше излязло като редакционен анонс, липсваше името ми.

Суетен съм бил, защото това малко ме позасегна.

А иначе редакторът беше прав. За еластичността и за възстановяването на формата на истината.

14. „Аполо 13“ – американски сериен космически полет с предвидено кацане на Луната. Неуспешен. След перипетии, екипажът успява да се върне на земята /11-17 април 1970 г./ Б.а.

XIX.

Наистина са неведоми пътищата Господни!

А може би има телефонна или някаква друга връзка с щаба там, горе?... Където е пълно с архангели, ангели, ангелчета-адютанти, ангелчета-чиновници и кой-знае още какви полезни хвъркати същества... Благодарение на тази, вероятно съвършена организация, на Божието бюро може да се появи например записка, започваща с: „В качество то си на ангел-експерт считам за свой дълг да предложа да се удовлетвори желанието на ...“ Благодарение на резолюцията „Да“ в горния ляв ъгъл нещата могат да се развият благоприятно за някого. Така се поражда приятната увереност и у последния земен грешник, че светът е устроен наистина добре. Или поне поносимо.

Предопределението... Ако го има? Колко грижи може да снесе от нас?... Колко му е? На човек понякога му трябва толкова малко...

На спирката се засякохме с примерния сержант Коко. След традиционните реплики за това, кой е по-блестящ таблиер – думичка, заместваща простоватото ориенталско табладжия – отидохме да прием по едно кафе в заведението до студентския стол. Без да го споменаваме, се знаеше, че кафето ще бъде с коняк.

Малко след като седнахме до една от масите при прозореца, от другата страна на стъклото застана Надя. Потропваше с крака от студ. Чакаше някого. След като ѝ се любува около минута, Коко сподели:

– Страшно ми харесва тази, с очилата. На няколко пъти се хващам, че се зазяпвам по нея като първи пубер. Не мога да отлепя очи...

– А тя? – проявих разсеяно любопитство.

– Подсмива се...

– А ти? – продължих да го мъча с нелепо подредени въпроси.

– А аз?... Действа ми. Измислям разни тъпи номера за да я заговоря, но щом реша да използвам някой от тях, устата ми пресъхва – призра си примерният, нещастно влюбен сержант.

Беше ми стъпил на килимчето. Можех да го поразиграя, а след това да му помогна.

– Вярваш ли в единосъщния наш Бог и в неограничените му възможности да твори добро на хората? – го попитах с интонация на поп от амвона.

– Как го каза? – напрегна се Коко. – Единосъщният? Че то има ли

многосъщности?

– Има, разбира се! – поучих го аз. – Всички сме многосъщности, многозяпащи и многожелаещи и поради това – безкрайно разпилени. Само Господ Бог наш е съвършен и монолитен във всичко, за което можеш да си помислиш. Затова е и единосъщностен.

– Сигурно е така – със силно съмнение в гласа се съгласи Коко. И въздъхна: – Но на мен по служба не ми се полага да вярвам в Бога. Длъжен съм да бъда атеист.

– А ти все пак помисли – започнах приятната игра на тормоз на ближния. – Дали да служиш чак толкова стриктно и всеотдайно на конюктурата на една власт, или да направиш кръстния знак? Той ще те свърже с по-дълбоки и по-трайни във времето истини.

– А кауш де, а кауш!¹⁵ – опита се да бъде строг Коко. Но се отказа. И замислено предложи: – Ако ми докажеш, че с едното кръстене, ще станем близки с тази мацка например...

– Дали ще станете близки, е въпрос на развитие. Но ако се пречупиш и се прекръстиш, първата крачка, запознанството, ти е в кърпа вързана...

Коко се огледа внимателно и бързо и срамежливо се прекръсти. Беше ми в ръцете. Затова казах бавно и възискателно:

– Не така! Направи го като истински вярващ. Бавно, широко, открито. Господ не обича неуверените. Удовлетворява желанията само на тях, които не крият и не се срамуват от вярата си!

Без да се оглежда, Коко се прекръсти съвсем според каприза на изискванията ми, но изръмжа заканително:

– Имай късмет да не докараш мацето на масата. И то – усмихнато. Ще те окошаря още сега! Пък после ще измисля защо...

– Измислено е! – успокоих го аз. – За религиозна пропаганда. Никой не би повярвал на моите твърдения, че ти си се кръстил. Ще повярват на теб!

– Хубаво, че го знаеш – промърмори Коко.

Драснах по стъклото. Надя погледна, но в късния следобед лампите на заведението още не бяха запалени, ние стояхме на тъмното и тя не ме позна.

– Ти повярва! Сега ще стане чудото. Пийни две глътки кафе, та да не ти засъхват устата... – посъветвах го и станах.

Излязох навън и още от няколко крачки предупредих:

15. Кауш /тур./ – арест, затвор. Б.а.

– Сега да не хукнеш да ме прегръщаш и целуваш! Идвам като любовен емисар. Един добър човек е хлътнал до уши по теб.

Надя спази указанията и ми подаде само ръка. Но се осведоми:

– Завързаяк някой сигурно?...

– Не бих казал. И е наистина добър човек. Малко нещо милиционер, но това е занаят, а не диагноза...

– Има и занаяти с диагноза – коригира ме тя. – Май се сещам кой е?... Един такъв симпатяга с мустаци. Прави се на страшен, а преглъща като риба на сухо. От два месеца се кани да ме заговори, а все не набира кураж. Не обичам схванатите – малко капризно завърши тя.

– Ти се запознай с човека, омай го, накарай го да те гледа с големи очи, пък тогава преценявай докъде ще стигаш и колко ще се заиграваш с него – добронамерено я посъветвах аз.

– А ако не съм се отказала от идеята за един друг човек? – погледна ме Надя.

– Моментално ти разработвам сценарий. Уплиташ връзката с примерния сержант на сериозно, а каниш другия човек за кум. Според хубавите виждания на някой жизнени племена и народи кумът се нагърбва и с функцията на сексуален експерт – пръв дегустира булката – отново добронамерено я посъветвах аз.

– Как ми се иска да ти заشيا един шамар! – сподели Надя. И добави: – Но ако нещата се развият според пъкления ти сценарий, не забравяй поетия ангажимент с експертизата. Защото аз няма да го забравя...

– Имаш го! – уверих я ентусиазирано аз. – А ти все пак провери човека. Наистина е свестен. И по мое дълбоко, вътрешно убеждение – подобър практически вариант за теб от оня, другия. Него вятър го вее на бял кон...

Казах го искрено. Надя ме изгледа пак, продължително и каза замислено:

– Да влизаме. Може и да се окажеш прав?...

Харесвам усетливите жени. В този късен следобед Надя се прояви точно по този начин. Взе акъла на добрия сержант Коко. И вероятно си го сложи в чантата...

Когато по някое време им подхвърлих, че трябва да си тръгвам, и двамата реагираха машинално: „Ами добре!“ и „Чао!“

Сержантът Коко вече се беше отпуснал и развихрил. Беше като току-що отворена бутилка шампанско. Надя се смееше отривисто на думите, съчетанията от думи, нюансите, казващи толкова много...

Обичах ги и се радвах за тях. По едно време си помислих, че Надя

никога не се е смяла така на мои думи. Нищо чудно – Коко наистина умееше да бъде сам себе си.

Прибрах се в стаята си в общежитието с усещането за някаква празнота. Не, на двайсетина години е грехота да бъдеш самотен! Необходимостта от човек до теб не е каприз. А липсата му си е чиста проба болест.

Знаех, че това е моментно неразположение.

Знаех, че мога да изляза когато си искам от него.

Знаех... Много неща знаех... Но Барбара ми липсваше.

В последното писмо получих снимката на две кучета. Огромни, с дълга козина. Гледаха внимателно в обектива и сякаш се мъчеха да проумеят нещо.

„Това са Белка и Стрелка. По имената на двете руски кучетакосмонавти. /Кучетата имат ли националност?/ Много ги обичам! И те ме обичат. Голяма любов пада... Но ме карат да се чувствам виновна пред тях. Защото добре усещат настроението ми.

Много се проточи тази зима...

Осъзнавам, че очакването, ако не прескочи някакви граници, е даже полезно. Но започвам да проумявам и още нещо. Че жената не е създадена за подвига на продължителната вяръност. Пенелопа е по-скоро фиксидея, отколкото възможна реалност.

Човек е добродетелен най-често по принуда.

Снощи бях на кино с бивш съученик от гимназията – Вешек. Даваха някаква бразилска суперлюбовна драма. По едно време Вешек много внимателно погали дланта ми. А тя, глупавата, даже изтръпна. Беше й хубаво.

Все пак я отместих. Все още съм изтъкана от добродетелност и вяръност.

Когато се прибрах в къщи, отидох да потичам с Белка и Стрелка. След края на улицата ни започва борова гора с хубави поляни. Тичах, докато премалях от умора и паднах в снега. От дърветата ме поръсиха милион снежни кристалчета. Уж се смеех, а по-едно време се хванах, че плача. Прегърнах Белка и се наревах. А тя стоеше в прегръдките ми и от време на време ме близваше с език.

Не знам как ще го разбереш?... Ръката, която погали дланта ми, беше на Вешек. Но дланта ми си въобразяваше, че това е

твоята ръка. Познай кого прегръщаш, докато се ровех в кучешката козина...

За съжаление се оказах права. Не мога да се отлепя от един спомен, който ме изтощава...

Съжалявам, че не съм вече малка. За да се разплача и да изисквам да бъда погалена! От когото трябва. Така в мен би се възстановила една топяща се увереност...

Ти намери една много точна дума.

Жадна съм. Жадна съм за теб!

Много продължи тази зима...

Прости ми, че се опитвам да ти прехвърля бацила на лошото си настроение. Досега, както виждаш, се удържах. Изглежда, оптимизмът на пролетта се предхожда от последната чернилка на бялата зима?...

Вече малко ме поумори тази обич. Край мен има толкова хубави момчета с галещи погледи...

Но ти не слушай женските ми бръщолевения...

Обичам те! Наистина! Не се отказвай да ми вярваш...

Барбара“

„P.S. Вече съм друг човек, а усмивката ми стига до ушите. Току-що ми се обадиха по телефона. Предлагат ми да отида от пролетта в Кросно. Там е базата на националния ни център по парашутизъм. Преминавам в екипа на аристократите в спорта. Ако знаеш колко съм щастлива?... Ама че дума... Казвала ли съм ти я досега?“

Това писмо ме накара да се замисля. Не за това, че някой може да погали Барбара и на нея – о ужас! – да ѝ стане хубаво. Не и за това, че може да ѝ се случи с някого нещо повече от погалване на ръчичка. Самият аз минавах през кратки, инцидентни връзки, които не ме привързваха.

По-неприятното беше, че няхахме идея как ще продължим? Любов с писма, целувка през стъкло... и какво беше още?...

Такъв романс изкарва с усилие сезон, два... И завяхва естествено. Като безкрайно тъжен есенен лист.

Барбара не искаше да напуска Полша. Аз не виждах смисъл да се махам от София. Всеки от нас беше натрупал по цяла купчина сериозни доводи в полза на виждането си. А имаше и още едно, направо основно съображение, за което никога нищо не споменавахте, но и двамата знаехме за него.

Събираме се – при нея или при мен... Менделсон и последващ щастлив семеен живот.

Ами ако не излезе чак толкова щастлив?! Тогава накъде? На изходни позиции. Тя си тръгва за Полша или аз се връщам от Полша. Красивото изживяване се превръща в безсмислено пилеене на години.

Липсваше ни времето за напасване един към друг, за делничната проверка на качеството на връзката ни.

Имаше и още нещо. Бях осмислил един прост житейски факт. За да можеш да се занимаваш сериозно с някаква екстремна работа, задължително трябва да си изработиш характер и то доста по-корав от среднотатистическия. А едно от неизбежните последствия за притежателя на такъв характер е засиленият егоцентризъм.

Брак между двама егоцентрици?! Два остри камъка брашно не мелят...

Когато Бог иска да благослови една връзка, праща на ината мъж мека и добра, задължително отстъпчива жена.

За това, че съм инат, няхах никакви съмнения. А каква беше Барбара?

Ако като характер беше мой огледален образ, връзката беше обречена.

След не особено дълбоко осмисляне излизаше, че ние просто не сме един за друг!

Хайде бе!

Няма такова нещо! Напук на всички обстоятелства, които ни отгласват, трябва да продължим да си вярваме! Не може да не намерим трайни пътеки един към друг!

Започнах да се замислям над варианта аз да отида в Полша. Ако се окаже, че аргументите на Барбара тежат повече от моите. Е, ще се наложи да взема някои приравнителни изпити, но това не е нерешим проблем!

Университетски подготовки от две различни системи – повече изразходвано време, но и по-добро познаване на две школи. Може би трябва да прошнуровам варианта за научна работа?

Няма да е лесно... Вместо следване покрай скоковете ще се наложи да крада часове, за да мога да виждам земята от два километра височина. И то отвреме-навреме. Вместо разхвърлян живот на скорост – наднормено тегло, очила, академична скука, сладострастно броене на издадени статии, студии и книги.

Кой наивник е казал, че любовта предизвиква приятна лекота?

Тази перспектива направо ми режеше крилето! Самоиронизирах се: Какви криле? Крайниците ми са оформени във вид на ръце и крака. И никаква перушина...

Небето е нещо временно. Все някога ще се наложи да остана на земята.

Усещах вътрешен студ само при мисълта, че ще дойде ден, в който вече няма да се ражда в мен тръпката на очаквания полет.

Странна е тази любов към небето... Непрекъснато трябва да се преодоляваш. Понякога минаваш през състояния, които за пореден път ти подсказват колко са полезни блокировките на инстинктите. Човек е програмиран с естествения, предупредителен страх от огън, дълбока вода и височина. И трябва винаги да се отнася уважително към блокировките си.

Но престава да бъде подчинен на суката на чиновника или занаятчията именно когато тръгне срещу тези полезни инстинкти.

Тогава вижда света доста по-различен. Вече я няма привичната гледка, която един прозорец може да даде. Преодоляването на страха разкрива друг свят, в който небето е по-синьо, водата по-бистра, вятърът по-свеж...

Преборването със себе си разкрива хоризонти.

Из мъглата на сивото ежедневие изплува красотата, за която сме родени и в която сме вписани. Обитавайки една материално осигурена цивилизация, ние се разболяваме от някаква разновидност на кокошата слепота и постепенно губим зрение за тази красота.

Странна е тази любов към небето. Странна е... Но е истинна!

XX.

Неща, които си спомням от последните месеци на тази зима:

Не си позволих да отида нито веднъж неподготвен на упражненията при Денди попа. Отвреме-навреме той ме опипваше с внезапни въпроси, за да провери дали точно днес не съм се успал. Усещах, че губи търпение. Малко преди да свърши спецкурса, той съобщи с усмивка:

– Колеги, колоквиумът ще бъде проведен *comme il faut*¹⁶. И никой да не се надява, че инцидентно демонстрираните през семестъра знания ще му позволят да излезе сух от водата.

Доцентът обичаше да демонстрира добро владение на френския чрез използване на характерни думи и изрази. Считаше го за шик. А посланието, адресирано до колегите, всъщност беше насочено към един конкретен колега. Знаех и името му.

Не мислех да се давам без бой, но носех нормална глава на раменете си. В даден момент, по даден акцент, можеше и да не изплува необходимата информация. Пък и въпросът можеше да бъде формулиран помъгляво, а после да се направи предварително приетия извод за „някои колеги“.

Но когато Господ помага, помага... В случая той може би си беше спомнил за ренегатството на Денди попа?

Два дни преди насрочената дата за колоквиума Денди се разболя от бронхопневмония. Двойна! Искрено му пожелах да си боледува на спокойствие и да не бърза да оздравява.

Самоотверженият капитан от историческия фронт поиска изместване на датата, но генералът-академик, шеф на катедра, взе друго решение. Че няма какво да се размотаваме. На датата изпрати друг асистент. Бях зубрил цял семестър и накрая блестях сред колегите си като Венера в ранна утрин – другите звездички просто се губеха.

Стигна се до патологията Любо, асистентът, да изкаже полувъпрос, полуконстатация:

– Колегата сигурно има амбиции за научна работа в областта на византологията?

Обясних съвсем простъсърдечно, че само съм имал идеята да се оправя с колоквиума, но асистентът, разбира се, не ми повярва:

– Де и ние да сме били студенти... И да помним по колко сме се

16. Както трябва /фр./ Б.а.

готвили за някакъв си колоквиум...

След два дни се засякохме пред библиотеката, заговорихме се и аз му разправих как стоят нещата. Много се смя. Доколкото усещах, бяха конкуренция с Денди, затова обеща да го тровне с възторжена рецензия за „колегата, който ме смая със знания“.

Друг спомен от това време. Нено също се разболя. Също от двойна бронхопневмония. Отслабна и кашляше така, като че ще си изхрани дробовите. Прибраха го в университетската клиника, в отделение, в което бе забранен външен достъп. Не ми беше проблем да се намъкна при него един следобед в бял халат, с маска-намордник. Беше така отслабнал, че кожата му жълтееше и бледнееше.

– Здравей, кекав аристократ! – поздравих го подобавашо оптимистично.

Въпреки че беше се сбръчкал от изтощение, Нено прихна, а после се закашля. Опита се да каже нещо, но продължи да кашля. Все пак по някое време успя да надвие спазмите и отговори в тон:

– Здравей, биче от аристократична порода.

Направих се на обиден:

– Аз те причислих към човешката знат, а ти ме прашаш от благодарност при кравите...

– Важното е да си аристократ! А дали ще си при хората като граф, или при кравите като бик, не е толкова съществено – успокои ме милостиво той. – Същественото е да си преживееш живота нахъсено като аристократ. Да имаш духа и самочувствието на аристократ. Останалото е елементарна, социализирана биология.

– И е така, и не е така – продължих да се съпротивлявам. – Друго си е да си от корен и сой на рода човечески.

– Ами, друго... И прадедите на аристократите са газили тор. Защо, мислиш, са измислени всички тези титли и звания – графове, лордове, баронети? Инстинкт, брат ми, инстинкт. За да се предпазва човек от Адамовия си комплекс, че произхожда от глината. Дали си аристократ или не, се определя не от титлата, а от способността да гледаш живота малко по-кораво в очите.

– А ти можеш ли? – погледнах го, но този път сериозно.

– Засега мога! Макар че в момента никакъв ме няма. Нататък ще видим... – опита се да бъде безгрижен Нено. После отново се закашля. Кашля толкова продължително, че накрая ми махна с ръка – „Тръгвай си!“

Тръгнах си. Паркът около клиниката беше покрит с равен, още недокоснат от градската мръсотия сняг. Бял, та чак синеещ. Може би Дега, а може би някой друг от импресионистите, напипал един професионален трик. Към бялото на картините си добавял малко синьо, за да стане бялото още по-бяло.

Бяхме си бърборили с Нено разни оптимистични глупотевини и сега трябваше да ми е добре, след като съм си заредил акумулатора от срещата с него. Знаех, че приятелят ми е достатъчно еластичен и инат и няма да се даде на някаква си болест, но когато отивах към спирката, усещах спазъм в гърлото.

Ние, аристократите...

Какви аристократи сме, щом обувките ни текат и се храним в студентската менза?

Аристократи сме! Именно защото можем да гледаме кораво на живота въпреки скъсаните си обувки...

Докога ще продължава тази зима? Бялата, красива зима на аристократите...

Втора банална констатация, породена от една и съща болест: Господ с едната ръка дава, с другата взима. Защо беше дал на Нено свята душа и остър ум, а му беше натресъл този детски паралич? Сега пък, като капак, го вкара в болница и му изцежда душата с пневмония... И то двойна!

Ето как се пръкват атеистите... Това са всъщност хора не толкова смели и рационални, колкото ядосани и засегнати.

Може пък да е била от озъбения февруарски вятър?... Тази влага в очите ми.

Все пак Нено беше жилив. Бавно и мъчително, но се измъкна от белите полета на болестта. Мъчително, но и с облекчение, като змия от старата си кожа.

Може би така, периодично и с болка, човек трябва да се измъква от старата си кожа?

Надя и Коко си паснаха учудващо добре. Вероятно всеки беше извървял свой път на търсене и сега, след като се намериха, залепнаха един за друг без никакво колебание. Всеки беше това, което е – Коко продължаваше да мърмори, а Надя гледаше над главата му и си караше както си знае. След месец те се държаха като отдавна сработила се двойка. Във всеки от тях настъпи успокоението, което сигурната връзка дава. Засичахме се често, бърборехме си. По едно време Надя се пресели в

дома на добрия сержант. Преди да стане официалната свежа кръв на къщата, започна традиционната война между снаха и свекърва. Новата й майка се беше опитала да внуши на сина си, че не е уцелил в избора си, но Коко я беше срязал:

– Искаше снаха, ето ти снаха! – А после беше допълнил с формулировка от професионалния си лексикон: – И без повече да ми се обясняваш!

Тия шопи, определено не страдат от липса на характер...

В началото на март им отидох на гости. Надя се беше обживяла в къщата. Чувстваше се онова женско присъствие, което прави от къщата дом. По едно време надойдоха още някакви приятели от селото и стана весело. Когато настъпи фазата на разговорите на всеки с всеки, подхвърлих на Надя:

– Ще говорим ли пак за дегустацията на бъдещата булка?

Надя знаеше, че това е провокация, но камъкът, който прехвърча през оградата, не можеше да остане в градината й.

– Нали споделих веднъж с теб, че ми се иска да ти ударя шамар? И сега го искам! Само че се смени мотивацията. По-рано беше, защото не искахе да направиш нещо. Сега, защото ми го напомняш... – Извъртя очи уж уплашена и ме предупреди: – Не си го и помисляй! Нали знаеш, че шопът носи патлак?... А си ми посегнал, а сме излезли на първа страница на вестниците като жертви на любовна трагедия...

Това извъртане на очите и показно сериозният страх от великия сержант ме разсмяха. Надя определено имаше дарба на мимик. Точно в това време Коко влизаше в стаята с поредната кана вино. Вторачи се в нас:

– Ей, вие там, аудиторията... Какво се хилите?

– Пита дали може да ти постави рога? – осведоми го добросъвестно Надя.

– Може! Ако му стиска да остане без копита!

После си поговорихме с Надя. Очертаващият се брак наистина я устрейваше. Пред перспективата да се забие като млад безпомощен лекар някъде по периферията на родината, вариантът със селото, предградие на столицата, направо искреше.

А имаше и нещо друго... Надя подхождаше по женски грамотно. Постепенно почистваше излишните напластявания в многострадалната сержантска душа и даваше възможност на Коко да добива уравновесено мъжко самочувствие.

Направо сюжет за оптимистичен разказ...

За да не ви прозвучи този сюжет като прекалено захаросана история, ще добавя и неизбежния тъмен шрих.

Когато Коко седна до мен, сподели нещата, които го тормозеха.

– Старата ще клекне, няма къде да ходи. Но в главата на моето уси...

– Чакай, чакай! Още ти е рано за употреба на такива епитети!

– Бъдещият брак не трябва да се гради на бъдещи илюзии – убедено каза Коко. – Всяка жена е усойница! Само че някои го демонстрират, а други умеят да се преструват на божи кравички. Моята пък е от трета разновидност – не прави демонстрации, ама си кара както си знае и няма сила, която да я отклони от избрана посока и взето решение. Та моята уси си е навила на пръста да ме накара да довърша следването. То вярно, че инженер-лейтенант звучи по-добре от сержант. Да не говорим за инженер-полковник... Ама главата ми е отвикнала от учене, пък и...

– Няма пък, няма и! – застанах на страната на Надя аз. – Погледни въпроса откъм полезната му страна. Ще ти вдигнат заплатата, ще елиминираш лейтенантите, които сега ти тровят живота. Ще отидеш на позиция ти да тровиш няколко сержанти... Струва си да се напънеш!

– Ще елиминирам лейтенантите, но ще се появят капитаните и майорите. А ще се приближат и полковниците, които на този етап са абстракция за мен – уточни Коко. – Но по принцип си прав. Човек трябва да се движи в някаква посока.

– Ти си бил направо философ бе, полицай! – погъделичках го с възторжен комплимент.

– Не съм полицай-философ, а сержант-милиционер! – не се остави да бъде подведен Коко. – На това отгоре ми предстои да се женя, а си ме е направо шубе...

– Ама това е естествено за един стар ерген бе, сержант-милиционер!

– Ти пък откъде знаеш, след като още не си се женил?

– Имам развистена фантазия и си представям не само случки, но и изживявания.

– Имаш вятър между ушите! – изсумтя присмехулно Коко. И добави: – Има и още едно усложнение. Надя държи да минем и през църквата, а шефовете, ако научат, ще ме изритат от службата като мърляво коте. При нас професионалната расова чистота се определя от политическата благонадеждност. Трябва да си вярващ, но в светлото комунистическо утре, а не в някакъв си господ или в сина му!

– Този проблем не е проблем! – успокоих го аз. – На деня минават

и регистрирате граждански брак. Малко по-късно, като банда съзаклятници, отиваме в един манастир. С игумена му сме приятели. Той ще ви помърмори и ще се регистрирате и пред Бога!

Коко ме погледна с одобрение:

– Усетлив си... Що не вземеш да станеш милиционер? Ще тръгнеш направо с лейтенантски пагон.

– Един приятел ми предложи да съм сменял кардинално насоката и да съм се захванел със сериозни, точни науки. Сега се очертава евентуален вариант да сменям страна заради жена. Ти пък ме ковеш да се захвамя с нещо, за което не съм и помислял. Изглежда, създавам впечатление на слабохарактерник, който може да бъде лашкан във всички посоки?...

– Сигурно има нещо, щом и този, и онзи се опитват да те работят – отказа ми съчувствието си Коко. – Но имам идея: дай с помощта на тази кана да опитаме да установим има ли някаква, па макар и относително устойчива истина? И дали тя е вярно, точно във виното?

Последният ми спомен от онази хубава вечер беше, че се захванахме със сериозен анализ. От което на другия ден ми беше малко замаяно.

XXI.

Все някога трябваше да се срещнем с Елизабет. И това стана някъде в края на март. Засякохме се на булеварда с кестените, до университета. Дърветата още чернееха, но пролетта вече избиваше през пъпките на клоните, през прозиращото между облаците синьо небе без дъно. Видях познатата фигура в последния момент. Тя, предполагам, ме беше засякла доста по-отдалеч. И като опитна котка-ловец беше изчакала мишката сама да ѝ дойде пред лапичките.

Не че имах нещо против да се видим. Но паяжината на неопределеността, която остана между нас от есента, подсъзнателно предизвикваше у мен някакво глупаво чувство на вина. Въобще не бях се замислял как да реагирам на първата среща от тогава? С какви думи?

С какви? С нормални, разбира се!

– Здравей, принцесо!

– Здравей, мой бивши принце! – клъвна ме тя.

Така е. Принц съм си, макар и не по рождение. Нали Нено ме ошасливи с титлата аристократ. Наистина, липсваше процедурата на инаугурацията с меч върху главата, но да не се забиваме в детайлите от пейзажа. Въпреки това мога да демонстрирам показна скромност. За привкус на разговора.

– Благодаря за титлата. Но, опасявам се, селското твърде силно прозира през мен, за да я приема насериозно...

– И моите корени са от Карнобат, но не демонстрирам показна скромност. И ми е приятно да ме титулуват принцеса...

Когато излезеше извън предупредителната си студенина, Бети умеше да топли душите на хората край себе си. Усмивката ѝ ме накара да почувствам лека болестка. Осъзнах, че съм загубил жена, каквато не всеки ден минава по този булевард. Но знаех, че би било безкрайно глупаво да го ударя на разкаяние. А имах и достатъчно проклетия на характера, за да поддам точно на моментния сантимент.

Гледах я, радвах ѝ се и тя приемаше това като нещо нормално.

Всъщност... нещата лягаха, всяко на мястото си. Има хубави, но краткотрайни връзки. Даже краткотрайността обикновено прави връзката по-вълнуваща. И по... сочна – ако употреба пак гастрономическо сравнение.

– Ако искаш, погледай ме още така – предложи полунасмешливо

Бети.

– Как?

– Като слънчице. Жените обичат да ги гледат по този начин...

– Знаеш, че правиш впечатление на възстудена и напудрена госпожица?

– Знам! Това е много удобна позиция. Икономисва размножаването на навлеци покрай мен. Но в някои случаи и аз нямам нищо против да се протегна на слънце...

– Представи си, че тук присъстваше и добрият човек Чавдар. Би ли ми се усмихвала пак така? – опитах се да я объркам.

– Разбира се! Но за кратко. Ако запазя добротата си само за него, ще го разглезя. В мъжа отвреме-навреме трябва да се инжектира и серум с бацила на ревността. За да бъде във форма имунната му система. И да не се зазяпва настрани.

– Точно така! – съгласих се аз. – Само дето не мога да допроумея аз ли бях профилактичната инжекция?

– Може би?... – бавно отговори Бети. – Знам ли? И от теб понаучих нещо добро...

– Ще удовлетвориш ли нездравата ми суета? Ще ми поговориш ли за коя точно доброта става въпрос? Може би за креватната?

– Искаш да сведа срамежливо поглед при думата креват? Не забравяй, че съм медик... Пък и ти не си феноменален любовник. По-скоро си трудолюбив и зареден. Но ти липсва усетливостта на родения да се занимава само с жени.

– Нищо на тоя свят не е свършено, казаха лисицата...¹⁷

– Не е – съгласи се Бети. И добави: – А може би така е даже по-добре...

– Дописваме картината на света и се вместиваме според капризите си в нея? – подпитах я аз.

Пролетното слънце ни топлеше. Разговорът не беше съществен с думите си. По-скоро чрез тях ние си казвахме една обикновена, но неформулирана, проста истина: „Обичам те и се радвам, че те срещнах в живота си!“

– Как е полякинята? – зададе неизбежния въпрос Бети.

– Както и аз – признах. – След няколко месеца пауза времето започва да тежи. В писмата ѝ вече прозира нетърпението на жадния...

– И ти ли си жаден?

17. А. Дьо Сент Екзюпери, „Малкият пренц“. Б.а.

– Ще ти прозвучи ли странно, ако ти кажа „да“?

– Доколкото те познавам, нямаш навик да подминаваш много изворчета, за да пиеш вода само от едно... – подсмихна се Бети.

– Права си. Това не ми е във възможностите. Но се оказва, че имам нужда от водата на точно това изворче. Ако продължа да ползвам хидрометафори за изясняване на положението...

– Знаеш ли, че даже малко злорадствам? – каза замислено Елизабет.
– Отначало ми изглеждаше един такъв... Тарикат, който умее да се налага над другите. А се оказва, че и ти си бил уязвим...

– Всички сме уязвими. Само че едни си го признават, а други не. А за налагането?... Даже не знаех, че предизвиквам такова впечатление. Но наистина не обичам да ми мачкат феса на главата!

– Признаваш, че си турчин?

– Чист българин съм. Но ако турчин означава човек с характер, нямам нищо против малко турска кръв в жилите си...

– Ама ти май вярно много я обичаш – съчувствено ме погледна Бети.

Странна порода са това жените. Уж се будалкахме на психоаналитични теми, а тя пак връщаше нещата към Барбара. Изглежда, нещо като ревност все пак се е утаило и в нея. Както и в мен всъщност... И аз не бях чист откъм любопитство. Какъв ли е завоевателят на сърцето на Елизабет? Нарочно употребих тази надута дума, когато я попитах:

– А ти обичаш ли го? Този, завоевателя...

– Умееш да провокираш – погледна ме насмешливо Бети. – Много добре знаеш, че ние с теб сме от една порода. И не търпим точно завоеватели! – Погледна ме, поколеба се, но го каза: – Чавдар ми създава самочувствие! И умее да предизвиква уважение към персоната си. Ама е малко сухар. Наистина имам нужда от него, но... Не успява да уплътни докрай света край мен.

– И затова се появи луфтът, в който се вместих? – предположих аз.

– Сигурно така е станало... – след кратко замисляне се съгласи Елизабет.

– Ако имаше как да си направиш един мъжки харем?...

– Е, чак цял харем... Освен това жените, поради показна добродетелност, обикновено не си признават, че им харесва.

– Не изнасяме истината за женската добродетелност на площада. Говорим си интимно – смигнах гаменски. – Та... колко мъже биха ти свършили работа?

– Точно двама.

– Не можеш ли да ме назначиш на половин щат? Защото аз все пак си държа на един женски човек...

– Тъкмо да се възгордеем колко умно осмисляме света и стигнахме пак до простата схема на любовничеството – засмя се сипкаво Бети. И без никакъв преход добави твърдо: – Явно, всеки от нас трябва си върви по пътя, ако искаме нещата да не се размият!

Въздъхна насмешливо, но реши да бъде разбрана ясно докрай. И повтори:

– Върви си по пътя! Принц ли беше, турчин ли?! И не си мисли някои неща, защото ще те ухапя!

Не можех да я оставя тя да тегли чертата. Затова я тровнах за последно:

– Май не си вярваш достатъчно, щом си толкова категорична в препоръките си?...

– Именно, защото не си вярвам достатъчно, съм си изработила превантивния подход към хората край себе си. И ти много добре го знаеш...

Целунахме се на прощаване. Бегло, по бузите.

Не издържах и я хапнах леко по меката част на ухото. Тя несъзнателно се хвана за ухапаното място, но се усети и се засмя.

Хората трябва да се разделят с усмивка, нали?!

Случай след няколко години.

Пътувах в тролей и четях книга. На един завой почувствах, че уско-рението е по-силно от рефлекторно очакваното. Направих безуспешен опит да се добера до дръжката над главата си. Залитнах назад и усетих, че тръгвам да сядам в нечий skut. Ей сега някоя баба ще извряка и ще започне да прави обобщения на тема добро възпитание.

Не стана така... Внимателни ръце ме прихванаха през кръста, седнах в женски skut, но не чух ръмжене. Разбира се, веднага тръгнах да ставам и започнах да се извинявам още през рамо. Когато се обърнах, видях познатите, насмешливи очи. Елизабет! Няколко минути си беше мълчала, докато съм стоял като истукан до нея.

– ... извинете! – довърших по инерция аз.

– За мен беше удоволствие! – Това беше фразата. Но казана по начин, който означаваше само едно: „Здравей, но внимавай! А по-добре – изчезни!“

Което и направих. Кимнах разсеяно „Благодаря Ви!“. Последва протоколното „Моля! Моля.“

Мярнах и Чавдар. Хубав мъж с къдрава, обърната назад коса и очила. Седеше от вътрешната страна на седалката и четеше вестник. Даже не реагира на филантропичния жест на жена си.

Не можеше да се отрече последователността на Елизабет. Беше казала: „Изчезни от пътя ми!“ И държеше на своето...

Сега нямаше как да я ухапя за ухото. Но ѝ затиснах пръстчето върху дръжката на седалката. Не издържа и се засмя. В погледа ѝ се четеше: „Ама си дебелокор!“

Оттогава не съм я виждал. Но все още си я обичам. И когато в главата ми се завърти спомен за нея, не бързам да го гоня.

XXII.

Помня добре тази пролет. Върнах се към скоковете със стръв. Отначало имах обичайните след такова прекъсване вестибуларни смущения, но за ден-два ги преодолях.

От примерен студент се превърнах отново в хаймана. Мярках се отвреме-навреме на лекции и упражнения, трупах отсъствия и не се замислях много как ще ги оправдавам. И дотогава се бях справял, все щях да измисля нещо...

Поддавах на наркозата. Но това не беше зашеметяващо опиянение. Отново ме обземаше все по-стабилно изграждащото се усещане, че каквото и да се случи там горе, съм в състояние да се справя.

Бях вникнал в правилата. А имах и разработен усет за ситуациите, при които не трябва да се подчинявам на ограниченията им. Чувствах се железен.

Когато самолетът излетеше, заставах до илюминатора на вратата и гледах с ненаситно око все по-раззелениящото се поле под нас. Това беше уверена обич към един свят, в който се вписвах без проблеми.

Коко и Надя насрочиха сватбата си за деня на Свети Тодор.

Между селото и летището се намираще малка конна база, на която всяка година на този ден се правеха надбягвания. Разбира се, не можеше да се мине без шареното и на една небесна каскада.

Понеже знаех отдавна за планираните скокове на стадиона, обявих, че сватбата ще мине и без мен. Коко и Надя го приеха като нещо естествено. Още повече, че непрекъснато възникващи проблеми ги дърпаха ту насам, ту натам.

Преди да излетим за скока над базата, отидох при пилота и се разбрахме нещо.

След излитането седнах на дясна пилотска седалка, за да виждам по-добре какво става под нас. Сватбарите тъкмо излизаха от дома на младоженеца и дългата колона се беше проточила по главната улица. Самолетът направи плавен завой без да набира височина, хвана посоката и изтреща над главите на развеселената, подпийнала тайфа. Някои инстинктивно снишиха глави, но повечето се смееха и махаха с ръце. Обадох се по вътрешната разговорна линия:

– Защо не разклати криле за поздрав?

Радиовръзката не беше добра, но отговорът беше по философски разбираем:

– Ако тръгнеш да клатиш криле на такава никаква височина, можеш да се изклатиш до оня свят...

Прав беше човекът.

Слязох в пътническата кабина и започнах да слагам парашута.

По-късно, докато хвърляхме прострелката, се загледах към сградата на кметството. Челната част на колоната току-що беше пристигнала. От осемстотин метра нещата изглеждаха по друг начин. Видях и разпознах малкото бяло петно. Булката. Надя!

Денят беше уцелен. В такъв ден можеха да се случат само хубави неща...

Макар че не липсваше и друга символика... Щом се женят на конски Великден, дали няма да се ритат цял живот? И дали няма да си правят дълги, а понякога и безсмислени надбягвания?

И какво от това? Какво друго е бракът, ако не едно безкрайно ритане и надбягване?...

По едно време даже си представих как една огромна ръка се показва от насрещния облак и прави кръстния знак за благослов. Имам слабост към Салвадор Дали¹⁸. Мислената картина беше изрисувана в негов стил. Само си я представих, но няхах време да доразвия сюжета, защото след секунди първите двама трябваше да се отделят от борда.

Тогава, в последните секунди преди да легна върху струята, ги прекръстих и им дадох подобаващото за такъв тържествен случай безсмислено напътствие:

– Коко, Наде – умната!

В този момент изпитвах съвсем естественото желание да бъда при тях и да ги прегърна.

Писмата на Барбара продължаваха да пристигат на всеки седми или осми ден. Имаше и едно, получено три дни след предишното.

„Смутно ми е. И аз не знам защо... Не, излъгах! Много добре знам. Тук, в Кросно, се обзаведох с много нови приятели. Предупреждавам те – имаш сериозна конкуренция – все здрави и хубави момчета! Не мога да кажа, че в мислите си съм непорочна. Тази пролет ме тресе и си знае своето...

18. Салвадор Дали – испански художник /1904-1989 г./ Б.а.

От друга страна, към мен се отнасят... с поучудена търпимост. Вероятно Марта е успяла да разпространи нещо средно между клюка и полулегенда. За тази, заплеснатата, която си е набила в главата, че освен дивака-българин, друг на света няма.

Затова новите ми приятели ме гледат с интерес и съчувствие. Тук въздържанието май не е на почит...

Препрочетох написаното и малко се поуплаших. Ами ако вземеш и се засегнеш?... Или си помислиш, че ти поставям ултиматуми?

Обичам те! Това е всичко... Но тази обич вече ме изтощава. Нищо – още малко ще издържа!

Често сънувам един и същи сън. Как пристигате на гарата с влака в три през нощта. Обесвам ти се на врата и подсмърчам. За останалата част от съня няма да ти говоря, защото е прието, че това са неприлични сцени... Какво да правя – вече често сънувам и неприлични сънища?... И тайно се надявам да ги сънуваш и ти.

Бях ти обещала, че ще пиша само по веднъж за едно писмо тези думи: «Обичам те!»

Но ти ги каза пак.

Ако пристигнеш тук с ледена физиономия, ще ме пречупиш – чувствам се ужасно уязвима... Но ми минава през ума и нещо друго... В състояние съм да ти изпия кръвта преди да завехна от пречупването!

Не обръщай внимание на глупавите ми думи! Не е вярно, че любовта прави от човека щастливец. Нетърпението е вид треска – като маларичната.

Но за тази треска има лекарство и това си ти!

Чувствам се най-щастливият и най-нещастният човек едновременно... А как става номерът, просто не проумявам?...

Пиших това писмо в кабинета, докато провеждахме предварителната подготовка за скоковете утре. Оказа се, че Лешек, съседът ми по маса, съвсем добросъвестно е четял написаното.

Когато излязохме от залата, ми каза, че описанието на съня за срещата на гарата звучало еротично...

Какво да правя – и на мен така ми звучи.

А на теб?...

Б“

И мен ме тресеше пролетта...

XXIII.

В един от тези следобеди краката отново ме понесоха към храма. Раб Пепо липсваше от предверието. Не се замислих особено къде може да е. Може би беше отишъл до писоара при университета?

Поговорихме си с моя светец. Признах му за поредните си недомислици. Той ги прие с необходимото разбиране и ми даде някои указания, с които нямаше как да не се съглася.

Един път се бях опитал да разкажа на Нено за този механизъм на разтоварване. Той ме изслуша внимателно и търпеливо, накрая се прозина отегчено и ми заяви, че няма защо да се правя на интересен. Това, моето, не било никаква космическа връзка, а обикновена шизофрения. А на шизофрениците мястото им било в санаториумите. Там можели да си фантазират колкото си искат на небесна и поднебесна тематика.

Напомних му, че съм под системен медицински контрол именно за постоянно наличие на добро психическо и физическо здраве, но това не промени позицията му. Обясни ми, че би се подписал с две ръце под констатация, че физически съм здрав като теле. Но самият факт, че се занимавам с такава откачена работа като парашутизма, бил пряко доказателство, че ми хлопа дъската.

Често си водехме подобни разговори... Той беше добра душа и би било наистина глупаво да се впрягам от такива думи.

Разбира се, когато усетех вътрешната потребност, отивах до храма, без да мисля за Неновите коментари. Макар и вярващ по своему, той можеше да бъде вкаран под купола само ако го влачи трактор.

Когато излязох от полутъмнината на църквата, яркото слънце срязва очите ми. Стиснах клепачи. Площадът додрямваше мързеливия си, следобеден сън.

Тогава видях Раб Пепо. Беше прилегнал на една от пейките под дърветата в близкия парк. Когато го наближих, чух тежко, неспокойно хъркане.

Сбутах го с коляно, той отвори едното си око и изхриптя с усилие:

– Изчезвай!

– Какво ти е бе човек?...

– Изчезвай, ти се казва...

Знаех сигурен лек за Раб Пеповото страдание. Отидох до бакалията на съседната улица и му взех бутилка бира.

Звукът от отварянето на капачката го накара да отвори пак само едно око. Взе бутилката от ръката ми и така, полуприлегал, опразни две трети от съдържанието ѝ. Оригна се, изправи се и потупа пейката до себе си:

– Сядай.

Чак сега видях това, което съм можел да забележа и от първо виждане. Физиономията на Раб Пепо бе цялата в синини. Едното му око беше почти затворено от оток. А дрехите му бяха малко по-разпарцаливени от обикновено. Иначе си смърдеше автентично.

Седнах. Гледах лъскавите, позлатени кубета на храма и не бързах да задавам въпроси. Раб Пепо доизпи бирата и каза замислено:

– Човек трябва да си знае мястото и призванието. И да се занимава с това, което Бог му е отредил! – и се прекръсти веднъж. – Иначе... – този път се прекръсти три пъти.

– Иначе?

– Иначе яде бой! Понякога – и по два пъти. А при мен се получи даже свето триединно лобутение. Нямам и грам съмнение, че лобутът ми е предписан от Господ Бог като цяр и очищение... – Последната дума беше произнесена с малко руски акцент и беше съпроводена пак с традиционното прекръстване.

Почака да започна да го разпитвам, но понеже си мълчах, погледна със съжаление празната бутилка и си призна:

– Сам си го заработих...

Не чувствах жал. Затова го сръчках:

– Не ми се прави на велик страдалец, а започвай да приказваш. Нали знаеш, че изповедта облекчава? Даже когато не е пред поп...

– Реших да се направя на такъв, какъвто не съм – започна Раб Пепо. – Нали знаеш, че тук често идват групи от руски туристи? Често се търсят долари. Затова наоколо се навъртат пъргави момчета, които правят чейнч. Съдират кожата на представителите на братския съветски народ – поясни злорадо Раб Пепо. – Понякога, когато видят, че някой е хептен завързан, му правят специален номер...

И понеже не се крият от мен, влязох в час за триковете им. Напоследък се завъртяха някакви пари из ръцете ми и реших да се пробвам и аз като сараф. И то – със специалния номер...

Замълча. Явно считаше, че като чуя за специален номер, ще започна да го разпитвам. Но аз продължих да си държа устата заключена. След някаква пауза, Раб Пепо все пак не издържа и продължи:

– Специалният номер е, че вместо долари пробутваш драхми. Има

няколко начина за проверка дали човекът срещу теб познава латинската азбука. Ако разбереш, че си знае само руския, следва стандартен вариант за обяснение на картинката върху купюрата на драхмата: президентът Линкълн води госпожата си на разходка. Целта е да внушиш доверие, като го заприказваш на отвлечени теми. Ако будалата не се усети на момента, после не смее и да се обади. Никой няма да го пожали. А за валутно престъпление, макар и признато, в бъдеще ще гледа към границата през крив макарон.

Издъних се в тестовата програма. Налетях на двама професионалисти. Вместо те да се вържат, клъвнах аз. Сибиряци някакви, яки като бизони – с отвращение поясни Раб Пепо. – Така ме наблъскаха, че ми затвориха едното прозорче. На това отгоре ми прибраха и драхмите. А единият тръгна и да ме поучава – че драхма и долар били нещо различно. Това и без него си го знам...

– А другите два боя от кого си ги заработи? – все пак проявих снизходително любопитство аз.

– Нали ти казах, че тук се подвизават и юнаци от... съответната институция. Уж на моменти съм техен човек, услуги им правя, ама те явно играят комбина и с тия, от чейнча. Сигурно някое от ченгетата се е навъртало в този момент наоколо. Регистрирало е инцидента, посмяло се е на страданията Пепови, а после, за капак, палнало фитилите и на сарафчетата. Те пък си имат един добитък, точно за такива случаи. Където удари, няма нужда да повтаря – почти с възхищение каза Раб Пепо. – Дойде човекът и разбрано ми обясни, че му е поставена задача. Жал му било, ама нямало как. Той пък ми произведе повечето синини по физиономията. Уж обеща да действа по-внимателно, ама с тия неговите ръчища...

Разбрах внушението. Навлизането в чужди ловни полета е грях.

После дойде един от шефовете му и ми изказа съболезнования. Извини се, че нямали друг човек с по-фини обноски. Но ме успокои – всяко зло за добро! От този инцидент се родила някаква идея, от която съм можел и аз да се пооблажавам. Но да имам търпение, докато идеята се осмисли детайлно и узрее.

Накрая ме привикаха и моите хора от институцията – въздъхна Раб Пепо. – От тях отнесох само два шамара. Нямаше как да ми кажат да не си пъхам носа в делата на партньорите им. Но ми втълпиха, че връзките ни с братския съветски народ и неговите граждани са свещени. А опитът да извличам от тези връзки лични облаги е направо грях.

Заради този грях ми наложиха забрана: един месец нямам право да

влизам в този Храм Господен.

Усетих, че започна да ми дожалява за Раб Пепо. Съчувствието се прокрадна в гласа ми:

– И сега как ще я караш?

– А, светът не е свършил – успокои ме светият човек. – Има и други черкви в София. Има и Централни гробища, има и Малашевски, има ехе – колко още свети места... И всички са пълни с милозливи бабички. Гъчкано е с тях като с мравки. Ще оживея. Но тук съм си свикнал. Уютно ми е. Тук се чувствам най-близо до Бога! – поясни с патос той. И пак се самоуспокои: – Но Бог е навсякъде! Щом ми е изпратил изпитание, няма да ме лиши и от закрилата си! – завърши убедено. И без никакъв преход предложи: – Ходи вземи по още една бира, а... Не, по-добре по две...

Помислих си пак – този човек наистина беше осмислил връзката си с Бога. Но сега бях сигурен в още нещо – не само че не мога да бъда като Раб Пепо. Наистина не исках да бъда като него! Вече усещах под краката си коравото на собствения си път. Добър или лош, но – моя път.

Раб Пепо приемаше с разбиране падането на камъните върху главата си. Не знаех само, дали всички те бяха хвърляни от Божията десница?...

Същото съмнение оставаше и за камъните, които падаха върху моята глава.

XXIV.

След няколко дни имах преживяване, което според средната статистика се случва от време на време.

Скокът беше от две хиляди метра за изпълнение на фигури. Стоях на вратата и съобразявах, че белият облак с тъмни петънца по периферията там долу ще се окаже точно по пътя ми на около хиляда метра. Малко преди отварянето щеше да ми се наложи да го пробивам, а няхах представа колко е дебел?

Колко? – Колкото... Вече бях на разчетната точка и няхах време за продължителни размисли.

Докато правех фигурите, се опитах да плъзна малко встрани, но от това нищо не излезе. Предварителната ми прогноза се оказа точна.

Не ползвах висотомер, разчитах на окомера си. Когато се набих в облака, загубих от поглед земята. Поех влажния, хладен въздух в дробовете си и зачаках облакът да просветне, за да определя височината.

По усет, след секунди, все пак трябваше да дръпна ръчката още в сивата каша, защото усещах, че се смъквам много ниско.

При отварянето ме завъртя. Това ставаше често в първия етап на напълване на купола. Разблокирах бързо управлението и се опитах да контролирам въртенето с командите. Нещо не се получаваше, а мъглата на облака беше толкова гъста, че не можех да видя какво точно не е в ред. Втори, още по-рязък и енергичен опит с командите. Нищо!

В това време излязох от облака.

Бърз поглед нагоре. Ако имах височина, можех да опитам да възстановя купола. Но бях се смъкнал вече доста ниско. Нямаше време за размотаване. Трябваше да отцепя от ключалките основния купол, за да мога да отворя безопасно запасния. Освобождаването направих за секунди – лява двойка колани, после дясна. Елементарна операция. И въпреки това при първо изживяване се случва някой да отцепи само едната двойка. Последващото обикновено си е за негова сметка – сменя земния си адрес с небесен...

Небето, макар и привлекателно, си остава особена, друга губерния...

Основният купол изхвърча над мен, нагоре, към облака...

Сега – запасният!

Всичко стана като по учебник.

После имаше разбор. Всеки ден след скокове се правеше разбор. Но когато имаше по-особен случай, разборът ставаше по-съдържателен. Регистрирана е предпоставка – значи трябва да се търси виновник! Най-лесно беше това да е парашутистът, скатал парашута. Беше безсмислено да се позовавам на статистики за откази. Нямаше да ме чуят. Защото имаше традиция за виновност. Виновен е потърпевшият. Какво от това, че според някакви си статистики е станало нещо, което е нормално да стане.

Бях порицан за проявявана небрежност при скатаване и потупан по рамото за точни действия в екстремална обстановка. И за да бъде още по-ясно открит проблемът със случилото се, беше повторено: **ПРОЯВЯВА-НА СИСТЕМНА НЕБРЕЖНОСТ** и **ПРОЯВЕ-НА** еднократно съобразителност.

Мълчах, докато ме бръснеха на сухо.

Но в първата секунда след приключване на официалните обобщения промърморих под нос, ама така, че всички го чуха:

– Еднократно, ама когато трябва!

Юлия ме погледна почти нежно:

– Знаех, че ще си отвориш устата!

Небето, макар и привлекателно, си остава особена, друга губерния...

Когато получех поредното писмо от Барбара, не бързах да го отворя. Слагях го във вътрешния джоб на якето и в зависимост от търпението, с което бях зареден в момента, го оставях да отлежи там поне половин час. После вадох картичката, разглеждах я и чак тогава се зачитах в текста.

В любовта суетата не е толкова порок, колкото сантиментална тръпка. Елемент от утвърждаването, което получаваш чрез другия човек. Нямах нищо против позицията си на лекар за болната от най-приятното заболяване душа. В същото време разсеяно се оставях на въздействието на думите, според които аз пък бях пациентът.

Разбира се, бих могъл да заменя неприятната дума суета. Например с осъзнато чувство за отговорност. Или с нещо от лексикона на почтено-рицарство.

Но си е било суета. Чиста проба приятна суета...

В писмата си се стараех да бъда съдържан, но нямах нищо против, когато Барбара говореше за тръпката на нетърпението. Писмата ѝ ме

радваха и натъжаваха едновременно. Стремях се да реагирам с чувство на хумор, но също си представях срещата на гарата в три през нощта. Дорисувах си и продължението. Такова, каквото може да се роди в главата на здрав, двадесетгодишен хлапак.

Било е някакъв вид обезумяване. Не, не се надсмивам над тези години. Физически сега съм много по-опитен и обигран като любовник. Но тогава, именно защото се бях отказал от похватите на двойното счетоводство, изживях една красива любов. Такава, каквато човек трябва да изживее поне веднъж. За да не усети в момент на неизбежна равностетка съжалението, че се е разминал с нещо съществено.

XXV.

Пътуването за състезанията в Полша беше насрочено за средата на юни. Затова започнах да изтеглям където мога, изпити още от средата на май. Университетът се гордееше с консервативността си и номерът с изтегления напред изпит не беше от леките. Още повече че явяване в тълпата е много по-лесно, отколкото заковаване очи в очи с преподавателя. А бях натрупал и доста отсъствия, но – това беше положението...

Спомням си драматургията с педагогическата психология. Доцентът, доста посивял човек някъде около четирийсетте, държеше много на присъствията на лекции. И най-редовно правеше проверки. Бях надскочил критичния норматив и затова взех мерки. За някакъв период имах фалшиво медицинско от студентска поликлиника. Не ми беше проблем да подпечатам и документ от летището, че съм бил на състезание. Преди явяването на изпита се колебаех коя хартийка да представя. Все пак реших, че документът от летището по-трудно може да бъде проконтролиран.

Чаках напрегнат пред кабинета, като се мъчех да не допусна при-теснението да се изпише на физиономията ми. Доцентът пристигна с малко закъснение, вкара ме в стаята до огромна дъбова маса в стил шопски сецесион и сподели:

– Ама пък и време... Облечеш се по-тънко – студено. Навлечеш подебела блуза – изпоттиш се. Хайде да видим каква е подготовката на колежата?...

Изтегленият билет не ми създаваше проблеми. Проблемът беше, че човекът сложи очилата и започна да рови в тефтера с отсъствията.

– Така-а-а... Много отсъствия – констатира очевидното. – Някакъв документ за оневиняване?

Заплесът си е заплес. Бях сложил и двете хартийки в един и същи вътрешен джоб на сакото. Бръкнах и извадих наслуки първата, която попадна между пръстите ми. Доцентът я взе и я огледа с лек, изследователски интерес:

– От доктор Маева. Тази, която срещу жален поглед и кутия шоколадови бонбони „Троен лешник“ лесно пуска индулгенции... Нещо друго, по-сериозно?

Последното, което беше логично да направя сега, беше да представя бележката от летището. Но аз послушах все пак вътрешния си глас. И

извадих втората хартийка. Доцентът я огледа със същия изследователски интерес и констатира:

- Ето, за този документ не мога да те засека. Колко скока имаш?
- Малко над хиляда – информирах го с добре прикрита скромност.
- А аз имам само три. И много се гордея с тях – призна си той. –

Хайде колега, говори...

Какъв хубав сюрприз, както се казва във сантименталните романи на братския френски народ...

Имаше реноме на заядливец, но на мен ми се отвори второто дишане след преодоляната бариера с отсъствията. Отговорите се подредиха в главата ми като войничета на сутрешна проверка. На средата на първия отговор чух приятното: „Достатъчно! Премини към следващия!“ Чух тези думи два пъти. А докато говорех по третия въпрос, доцентът вече наблюдаваше през прозореца веселата игра на врабците в листата на дървото пред прозореца.

Когато излязох, ми беше хубаво. И благодарих на Всевишния. Макар че имах съмнението, че му е писнало от студентски пазарлъци. Но проблемът си беше негов. Аз бях длъжен да изкажа благодарността си. Като добре възпитан млад човек...

Не че си вярвах, когато си правех комплимента, за възпитания млад човек. Ама ми беше хубаво...

От друга страна, вече бях провъзгласен от Нено за аристократ. Ни повече, ни по-малко. Макар и при малко... спорни обстоятелства. Аз го провъзгласих за аристократ, той ме провъзгласи за аристократ. За случая има една латинска сентенция: „Azinus asinum fricat“ – „Магаре магаре чеше...“

Вечерта минахме с Панто през „Куцото куче“ и седнахме да пием по бира. И той имаше някакъв повод да се радва. По едно време се появи Емо и блесна с усмивката на златното си зъбче. Взе си голяма халба, отпи с удоволствие и ни съобщи:

- Май се е утрепал още някой от поляците.

Панто го коригира:

- Не бе, това е онзи – Комар!

– Не е Владимир Комар, друг е. Вчера е станало. И май че е била жена...

Докато двамата спореха и доуточняваха, аз неволно си помислих за Барбара. Не е от приятните неща да те напускат хората край тебе. Колкото и да се правиш на спокоен, смъртта, дори и да не те извади из равновесие, те разлюлява.

Гледах постепенно изпъкващите пролетни звезди и си помислих, че от вчера са станали с една повече.

Небето, макар и привлекателно, си остава особена, друга губерния...

Когато се прибрах в общежитието, намерих поредното писмо от Барбара.

Летище, скокове, университет, изпити... Уж бях доволен, че успявам да се оправя. И да паса тези четири заека с тъпан. Но усещах, че ставам нервен и раздразнителен. Тази въртележка не можеше да продължава до безкрай...

Дадох си два дни почивка. Отидохме да венчаем в манастира Надя и Коко.

XXVI.

Около година преди това се бях запознал с отец Сергей.

Влакът скърцаше със спирачките си преди да спре на поредната гара. Току-що бях излязъл в коридора и наблюдавах подготовката за атака на тълпата по перона. Лели с бохчи и огромни чанти, чичовци с куфари, раници и кашони, обвързани с канап. Точно тогава от едно от купетата изхвърча млад мургавел с чанта в ръка. Отвътре се чу неподправено разтревожен глас:

– Ради Бога, дръжте го!

Моментът беше добре премерен. Мургавият секунди по-рано се бил показал и огледал коридора. Празен. Грабнал чантата, но – малшанс. В това време аз бях излязъл от купето си и застанах на пътя му.

– Накъде бе, приятел?

Приятелят моментално се освободи от чантата и успя да се изхлузи покрай мен като невестулка. Е, и аз не бях особено настойчив да го задържа...

Тромаво, като вол, до мен дотърча калугер с очертан като на бремна жена корем. Прегърна любовно чантата си:

– Благодаря, синко!

– За мен беше радост да помогна на ближния си, отче! – отговорих му в тон.

Бях поканен в купето му и въпреки срамежливия ми отказ отецът прояви деликатна настойчивост. Почерпихме се. Не бях закусвал и първакът, едновременно приятно и болезнено, преряза стомаха ми. Замезихме със стипчива туршия. После се появи и някаква луканка. Толкова вкусна, че и сега, като си спомня за нея, започвам да преглъщам. Отец Сергей щедро, едно след друго, вадеше поредните радости за корема я от чантата, я от торбата. Или пък от дървеното сандъче в краката си. Съвсем успешно олицетворяваше изобилието на Божията благодат за нас, двамата праведници.

От праведност главата ми приятно се замая. За малко да пропусна гарата си.

На два пъти му ходих на гости в планината. Малкият манастир, правен някога с любов, беше вече занемарен. Обитаваше се от добре охранения отец и от дръглив, проскубан и безкрайно мързелив пес.

Църквичката, погледната отвън, беше доста невзрачна. Но

вътрешността ѝ беше нещо наистина запомнящо се. Иконописецът, освен ръка, явно бе имал и сърце. Макар и нереставрирани, в картините личеше първичната свежест на направеното някога. Майсторът е притежавал свой, наивитетен стил, който ми напомняше Нико Пиросмани¹⁹.

Светците гледаха одухотворено, а чупката на китката на Божията майка загатваше за пластична ръка и чувствено тяло. Но най-интересен ми беше Сатанаил. Изражението му бе на хитър и малко виновен, лукав евреин. Показната виновност разкриваше доста по-сложна душевност, лишена от демонстративната честност и отнесеност, така характерни за иконописта.

Само образът на Бог Саваот беше изграден категорично по правилата на канона. Очите му, величествени и строги, показваха недвусмислено, че не приемат по никакъв начин компромис с утвърдените ценности.

Признавам, че като влезех в църквата, доста време стоях именно пред образа на Сатанаил. Беше ми смешен и близък. С него можех да си поговоря.

Отец Сергей ме привличаше и отблъскваше едновременно. Беше дебел, а се и тъпчеше с почти сладострастна угодливост. Вярваше на теорията, че яденето на чесън означава добро здраве и не сядаше на масата без тази благородна и миризлива радост. Пиеше постоянно. Грижеше се за няколко големи асми, от които обираше доста грозде, „пресътворявано“ на вино и ракия. Спеше често – и през деня, и през нощта. Хъркаше гръмогласно. Приличаше си с Раб Пепо по това, че смърдеше като него. Казано по друг начин, отец Сергей беше Раб Пепо в завършен вид. Завършен отвсякъде...

Както често става със самотниците, отец Сергей беше вече завършен пияница. Така и не го видях трезвен, а само пиян в различни степени.

От друга страна, бившият филолог-арабист, макар и подпийнал, можеше с часове да говори за една поезия, на която неволно започнах да се възхищавам. От която и сега си нямам понятие. Цитираше по памет, първо на арабски, а после правеше превода. Даже самото звучене на езика започна да ми харесва. Напъвам се да си спомня поне още едно име освен това на Омар Хайам²⁰, но нямам просвет. А отец Сергей беше енциклопедия.

19. Нико Пиросмани /Пиросманиашвили/ – грузински художник и иконописец наивист /1862–?/ Б.а.

20. Омар Хайам – персийски поет, живял в края на XI и началото на XII в. Б.а.

Въпреки огромното количество алкохол, преминаващо и преминало през организма му, отецът притежаваше услужлива памет и развита способност за асоциативно мислене. И – неприсъщо меко понякога, чувство за хумор. Подчертавам – понякога. Защото в много случаи беше просто зъл.

Беше непредсказуем – кога как ще реагира?

Спомням си, че веднъж го подкачих умишлено доста нескопосано. Как така, служи на Бога – по служебно задължение, а в същото време се възхищава на творенията на децата на Аллах?...

Отецът ме погледна добродушно и снизходително.

– „Бог е един!“ Факт, приет и от двете религии...

– Мащабен извод – контрирах го аз. – В такъв случай Буда е и Саваот, и Аллах? И последният недодялан племенен тотем е единният Бог?!

Отецът ме погледна с много... сложен поглед. В него имаше едновременно насмешка, съчувствие заради липса на усетливост и просто съмнение дали не се правя умишлено на две и половина.

– Грешката ти е, че разсъждаваш прекалено формално-логично. Бог е фина духовна субстанция. Той не е необходимост сам за себе си, а е необходим на нас, хората. Затова винаги най-излишни са били бездуховните люде. Липсата на Бог в душата прави човека ненужен и на себе си, и за околните. А мнозина от вярващите пък са просто глупави. Те си възобразяват, че мързеливата им вярност ги прави свети личности. Истински ценни са само оплодените от духа. Одухотворените. Независимо как наричат себе си и своя Бог.

Не се чувствах съкрушен от аргументацията му. Нещо повече – доволен бях. Защото предугаждах логиката на отговорите му. И бях съгласен с тях.

Друг епизод. Седяхме до дървената маса под асмата и пиехме ракия. В случая пиехме се разшифрова така: отецът се наливаше, а аз внимателно целувах чашата. Добавям в скоби, че никога не съм бил пристрастен към алкохола. Никога не ме е дърпало отвътре към него, а и бистрата глава ми трябваше за самолета. Поради стечение на разни обстоятелства се бях оформил почти като алкохолен праведник.

Небето на долината пред нас беше обсипано с милион звезди и картината бе библейски великолепа и неподправена. За автентичността на първичната обстановка допринасяха и хилядите комари, които ни хапеха с настървение. Разговорът течеше някак нервно. И вероятно сме си говорили за нереализирани цели и мечти. Не си спомням за какво конкретно ставаше въпрос, но аз споменах за пореден път, че нещо си е

можело да стане по-добре, отколкото е станало.

Отец Сергей си удари як шамар, погледна доволен размазания върху дланта си комар и обобщи:

– Винаги има по-добри възможни варианти от реализираните. До това прозрение достига даже онова глупаво животно, кокошката. Преди да тръгне да се превръща в чорба например...

Спомените ми са малко хаотични. Още тогава, във влака, при първата ни среща, започнахме да се опипваме с въпроси. Беше ми беше интересно как гледа на току-що станалото? – Към мургавия нямаше грам злоба, а видимо съжаление на границата с презрението. Провокирах го с изтъркана постановка:

– Отче, нали знаеш, че човек за човека е вълк!

Той си отрязва парче луканка, поръси с дъхава шарена сол хлебчето и отговори небрежно:

– Какъв вълк е този гладорясъл мангал? Е, ако разглеждаме стилистично постановката за вълчото отношение на човек към човека, това е факт. Но този факт е и поредната неуспешна формула. Заради егоизма на индивида се разрушават обществата.

– Значи не ни остава нищо друго, освен да повярваме, че човек за човека е брат?!

Отецът отговори невъзмутимо:

– Аз нямам брат циганин! Но по социалния критерий и тази постановка окуцява. Всеки нормален индивид е наблъскан с хиляди рефлексии на основата на егоизма. Виждаш – опитват се да наложат силово братството, ама не става. А може би това е премерена мярка – принудителната доброта прави човека слаб и лесно манипулируем. Бракувай и тази надежда!

– Тогава?

– На това „тогава“ ще ми отговориш ти! Гледам, че се справяш с хватките на формалната логика.

Направих се, че го измъдрям в момента:

– Не е брат? Не бива да бъде и вълк? Ами... обикновена...

– ... традукция?...

– Не исках да демонстрирам учени думички, но става. Човек за човека трябва да бъде човек! Просто и разбираемо. Само общество, в което човек наистина зачита човека, е успешно – и за индивида, и за общността. Но, ме газят съмнения. Нали и нашата система уж зачита човека, а пък?...

– Зачита, чушки! Защо мислиш съм се забил по баирите? Да не

смяташ, че на мен не ми се живее между хората?...

Така и не успях да разбера какъв конкретен повод беше възнесъл този неглулав човек там горе, почти под облаците. Едва ли беше само желанието да бъде по-близо до Бога?...

Бях написал писмо на отца, в което му изясних тънкия момент – дискретен църковен брак. Дадох му и удобния период с уговорката той да посочи деня. Получих плик, в който имаше, сгънат на четири, голям пожелтъл лист. Съдържаше три кратки изречения:

„Когато дойдете. Трябват кумове – 2 бр. Мъжки и женски“

Пътувахме с москвича на кума. Чудото на руската техника тресеше и на моменти виеше жално по изровения планински път, но набитият като глиган шоп въобще не се трогваше от мъките на машината. Натисках педала на газта и не спираше да бърбори.

Когато стигнахме до манастира, главата ми се беше вече надула от бърмчене и приказки. С удоволствие се измъкнах от прашната кола. Протегнах се, вдъхнах с пълни гърди свежия планински въздух и тръгнах да търся отец Сергей. Ясно беше, че е в манастира, но загубих доста време преди да го открия. В долния край на двора имаше изоставен обор. Вътре беше полутъмно и очите ми трудно се пренастройваха след яркото слънце навън. Чак при третото влизане, след юнашкото му изхъркване, видях отца. Беше се излегнал удобно върху натъпканата със слама ясла и спеше праведния сън на витлеемския младенец.

Щом го доближих на няколко крачки, разбрах защо не е реагирал на повикванията ми. Беше не пийнал, не и наквасен. А пиян до вдървяване.

Сбутах го настойчиво. Той се опита да се обърне на другата страна, но аз го хванах за брадата и разтресох главата му:

– Отче, идваме отнякъдеси не за да те чакаме да изтрезнееш. Днес имаш работа!

Измъкнахме го с кума от обора и го завлякохме до едва течащата чешмичка. Аз го крепях прав. Кумът свали калимявката му, напълни я с вода и с бързо и ловко движение я обърна върху главата му. Отецът изпърхтя, отвори очи и изръмжа:

– Кои сте вие бе, идиоти адови? – Погледът му се спря върху мен, фокусира се. – А, ти ли си бил? – И се опита да седне.

Все пак прояви добро желание и тръгна с моя помощ към църквата. Оставих го на пейката в предверието и отидох да търся Требника²¹. Отне ми доста време, но го намерих под някакъв червен женски шал на

трона. Отворих книгата на необходимата страница.

Въпреки комизма на ставащото Коко и Надя бяха непривично сериозни. Предстоящото тайнство вероятно засягаше някакви по-чувствителни струнки в душите им. Кумът и кумата също бяха сериозни, но по друг начин. Трябва да се свърши някаква работа – добре – ще бъде свършена!

А на мен ми беше малко чоглаво, макар че старателно го криех. Пролетният ден беше толкова хубав, обсипаните с цвят дървета се вписваха на фона на планината неестествено красиво, като в японски акварел. Мирисът на здраве и живот контрастираше вледеняващо с отчайващия вид на пияния отец. Божията обител, някога построена с пари и вдъхновение на много хора, се беше изродила в мухлясала мизерия и постепенно, видимо, губеше излъчването си.

Тайничко се бях надявал, че ще намерим отец Сергей само леко подпийнал. В такова състояние той беше философ и приятел. А го намерихме пиян като касапин в петък вечер.

Държах отворения Требник пред погледа на отеча, но той го разлисти и започна да ручи под нос: „... А в Йерусалим, при Овчи порти, се намира къпалня, по еврейски наричана Витезда, която има пет притвора.“

– Отче – изръмжах му. – Това е за Водосвет. Върнах го пак на необходимата страница, но, затворил очи, той започна да нарежда: „... Който и сега си благоволил да възродиш новопросветения Си раб...“ Имах съмнение, че това пък бяха думи от ритуала за кръщение.

Ние измъчвахме него. Той измъчваше нас.

Тъкмо помислих да предложа да прекратим това взаимно мъчение, отецът направи малко по-осмислено, нетърпеливо движение. Коко и Надя го доближиха. Той постави последователно дясна ръка на двете глави и каза неочаквано разбираемо.

– Во има Отца и Сина – вен-чани сте!

– Отче! – предупредително изръмжа кумът.

Но отец Сергей с все по-укрепващ глас обяви:

– Щом аз ви каз-вам, приети сте в лоното Господ-не като мъж и жена! – Тръсна глава и нареди с усилие: – Оставете едно листче с паспортните дан-ни, за да ви оформя докумен-та. Когато решите, ще минете да си го вземете. Айде, ауф-видерзеен²²

21. Требник – сборник с предписания на обредни правила и молитви. Б.а.

22. Ауфвидерзеен /нем./ – довиждане. Б.а.

Аз после ще се разбера с шефа! Из-бягвам да говоря с Гос-пода, когато съм друанк²³...

Ауф-видерзеен казах – на моя отговор-ност!

И пое с тежки, неуверени стъпки към обора. След няколко минути оттам се чу юнашкото му подхъркване. Не издържах и отидох да видя. Едно малко чудо беше станало – беше успял, неизвестно как, да се намести пак върху високата ясла.

Разстлахме одеала под шарената сянка до чешмичката. Надя и кумата бяха взели мерки, хапването и пийването да бъдат като за случая.

Отидох до мазето и донесох от насипания със слама под дамаджана приятно изстудено вино. А за да не вляза в грях с кражба, зарових в сламата три бутилки хубав коняк.

Виното беше магия. Надя и Коко охотно реагираха на „Горчиво!“ . И понеже не се ползвахме от благата на цивилизацията, наречени маса и стол, поприлягнаха, за да се целунат по-удобно.

Виното беше наистина магия. Като похапнахме, кумът нареди на жена си с нетърпящ възмущение глас:

– Дай им онова, мекото одеало! – После се обърна към младоженците: – Ей там, зад обора има хубави, салкъмени сенки. Под тях не се настива даже когато се поразпокаваш.

Коко отначало реагира с леко показно притеснение и започна да се дърпа, но Надя му набути одеалото в ръцете:

– Още от сега ли ще тръгваш да си търсиш извинения? Бракът трябва да се консумира веднага след благослова отгоре... А и няма да ни е за пръв път, я...

Има разни наивници, които твърдят, че жената била свенливо същество...

Скърших око на храбрия милиционер: „Хайде бе, какво се подмотаваш!“ Коко внезапно се ухили, прихвана Надя по-надолу от кръста и я поведе към другия край на двора. Не знам дали чува последната препоръка на кума:

– Трябва да си полегнете зад оградата! Че иначе става грях...

А ние продължихме с виното. И с някакво, полутеологично обсъждане: би ли било наистина грешно, ако съвокуплението се осъществи върху свещената манастирска земя, отвътре на оградата? От едно време нататък, за удобство, престанахме да използваме думата съвокупление и я заменихме с нейния разбираем синоним. Имаше какво да се

23. Друанк /англ./ – пиян. Б.а.

съобразява и съпоставя, особено когато пред теб е разстлана богата трапеза, от която не бързаш да ставаш. Та... от една страна, свещената земя си е свещена земя. От друга, Бог е сътворил човека грешен. Както казахме, от една страна, свещената земя си е свещена земя. Ама от друга, Бог вероятно е размислил след изблика на първия си гняв, когато е изритал от рая Адам и Ева. И вече не отказва благослова си както за брака, така и за детесътворението. Тук се отклонихме в приятен коментар около факта, че Ева е поела първа по пътя на грехопадението. Кумата, която до този момент си мълчеше и търпеливо ни слушаше, реагира спокойно на този аргумент, насочен видимо към нея:

– То, ако не сме ние жените да ви отваряме очите...

Както казахме, от една страна...

Така и не успяхме да доразнищим докрай проблема. По едно време кумата ни сръчка да говорим по-тихо. Оказа се, че Коко и Надя са се прибрали, без ние да забележим това. Легнали си под съседната сянка, сгущени един в друг и сладко заспали съня на благословения човек, който се е отчел достойно.

Този праведен сън ни подсказа безсмислието на спора ни. Пък и виното свърши.

Преспяхме и ние. Жените приготвиха на отца нещо за хапване. След кратко колебание го захлупихме под един шиник в обора, до яслата. Привечер москвичът ни понесе обратно към града.

XXVII.

Два дни преди тръгването за Полша трябваше да получа поредното писмо от Барбара, но не го намерих на пощенския рафт. Вероятно тя не виждаше смисъл да продължи да говори чрез лист и химикалка. Краят на омръзналото ни очакване се виждаше вече зад някакви си часове.

Беше ми малко неспокойно. Знаех, че предстоеше да решим основния въпрос – кой при кого? Или да изживеем една хубава седмица, след което да си пожелаем всичко най-хубаво с ясното съзнание, че пътищата ни се разделят...

Обичах тия дълги пътувания с влак. Макар че на края на второто денонощие вече не можеш да си намериш място. Чувстваш се отрапен целия и имаш усещането, че единствената поза, в която не си се извъртял още, е челната стойка.

... През цялото време, каквото и да правех, мислех за предстоящата среща с Барбара.

Рано сутринта се измъкнах от купето. След като се избърснах, отворих прозореца и с удоволствие подложих лице на свежия душ на студения въздух. Струята блъскаше в ушите ми и затова не усетих появяването на майора. Доскорошен военен летец, от няколко месеца той стана шеф на аероклуба.

Не се правеше на непристъпен началник, с него можеше да се говори нормално и затова бързо спечели симпатиите на едни и критиките на други. Ако беше започнал да издига бариери, щеше да бъде добър за другите и неприятен за едните. Не можеш да бъдеш приятел с всички...

В онази сутрин, вслушани в равномерния тропот на преминаващите под нас релси, запалихме по цигара. Нямахме какво особено да си кажем, но имахме вече добре очертана симпатия един към друг.

По едно време така, между другото, той подхвърли насмешливо, но и сериозно:

– От теб се очаква медал. Да не вземеш да го удариш само на сърдечни тръпки и изживявания и да забравиш как се скача...

– Медалът е изява на суетата човешка. Но ще скачам и ще се старая като първолак! А на теб случвало ли ти се е, като се качиш в самолета, да забравиш как да го караш?

Майорът се засмя.

– Веднъж май да... Бях още лейтенант и вечерта бях попрекалил с

бутилката. На другия ден при захода за кацане се къпех в студена пот.

– При мен е друго. Ако един ден ме канонизират за светец, сигурно ще бъда записан като Свети Владимир, алкохолен праведник...

– Не си ли целувал досега бутилката?

– Целувал съм я... – поставих му капан. И той падна в него с пояснението:

– Значи не ставаш. За да станеш светец с това име, не трябва да познаваш вкуса на алкохола. И на другите грехове.

– Значи, ама не значи! Ако не си познал вкуса на изкушението, колко струва показното ти въздържание? Това – в теоретичен план. Въпросът си има и практична страна. Светците се канонизират за поучение на живите. И не им се придиря чак толкова много, а се разчита на легендата, която са успели да изградят за себе си. Дали съм бил стопроцентов праведник или просто не съм се напивал като прасе, е несъществена разлика.

– И това е вярно. Но ако...

Говорехме си така, а аз усещах, че не мога да се измъкна от мисълта за предстоящата среща с Барбара.

Един по един хората от групата се разбудиха, разщъкаха се по коридора. После закусахме, играхме на карти – отначало с интерес, а после с отегчение. Скарахме се. Пътуването беше започнало да ни писва.

Вечерта си легнах рано и придрямах два-три часа. Събудих се изведнъж, бодър, наспал се.

Застанах до прозореца и дълго гледах прелитащите зад стъклото светлини и неясни очертания. Селцата и градчетата вече спяха първия си сън, а пияниците сигурно се прибираха от кръчмите.

Толкова много, толкова различни градове и села. И толкова еднакъв живот в тях...

Пристигнахме почти навреме. Чакаха ни. Прегръдки, усмивки, потупвания по рамото. Делова суета – багажът трябва да се свали по-бързо, защото влакът продължава! Прегледахте ли всичко по-списъка? Проверихте ли личния си багаж?...

Барбара я нямаше. Или може би тази млада госпожица на края на перона?... Не, прилича на нея, но не е тя. Сигурно не е успяла да дойде? Или може би?... Каквото и да е, трябваше да бъде тук!

Постепенно почувствах, че всички гледат към мен. Ей така, избягвайки да ме гледат, всъщност гледат към мен. Сташек някак много бързо ми беше подал ръка и залетя да се поздравява с някого си. А Анджей

още не беше дошъл, за да си кажем „Здравей!“

Зад гърба си чух гласа на майора. Някак непривично внимателен:

– Ела! Искам да ти кажа една работа.

Щом има да ми каже една работа... Подместихме се встрани зад ъгъла на перона. Пред нас се откри картина, която помня и до днес. От далечен фабричен комин изтичаше някаква вероятно метанова фракция. Газът изпращаше към небето фантастичен пламък. Пламъкът се опитваше да подпали звездите.

– Вземи!

Бях казал на майора, че паля по цигара от глупост. И от време на време.

Защо е решил, че в три часа през нощта ще ми се допуши? Все пак взех предложената цигара.

– Дръж се като мъж!

Ей, ама пък и дума... Че като какво мога да се държа? Като млада френска гувернантка в дома на руски граф?...

– ... Ако искаш, можеш да не участваш в състезанието...

Това непривично внимателно отношение определено не ми харесваше.

– Нали ми поставяше бойна задача за медал?!

Можеше да ми отговори нещо от рода: „Медалите не са най-важното нещо в тоя живот“. Но майорът ми отговори просто:

– Барбара е загинала. – И ми поднесе огъня на запалката си.

Как така – загинала? Откъде накъде? Нали?...

Пламъкът от комина, неестествено красив, все още не бе успял да подпали звездите.

Очите ми бяха сухи като сахарски пясък. Думите на майора прокъртяха кухо в главата ми. Продължавах да разглеждам пламъка и да чакам кога ще подпали звездите... В този момент най-важният проблем беше, че пламъкът все пак не трябваше да подпали звездите!

Чух глас. Също като моя, но някак си неестествено сух. Той зададе любознателен въпрос:

– Как е станало?

– Как?... Доколкото разбрах, възможно най-елементарния случай. Имала е отказ на основния купол. Тръгнала е да се освободи от него, но е отцепила само едната двойка колани и е побързала да дръпне ръчката на запасния. А той...

– ... А той се е оплел около основния купол. И така е слязла до земята с два парашута, но без нито един.

Когато отцепиш само едната двойка колани, скоростта се увеличава рязко. Фучиш към земята и се въртиш като пумпал.

Затова задължително се отцепват двете контри! За-дъл-жи-телно! Не го ли знаеше – Барбара?!

След такава поредица от действия, земният адрес се сменя с небесен. „Pour toujours“ „Завинаги“ – както би се изразило онова диване, Денди попа. Денди много обича да се изразява на френски за неща, които могат да се кажат и на обикновен български.

Какво ми е виновен сега този тъпчо?

Барбара, защо не си събра ума в главата?! Има неща, които нямаш право да забравяш! Защото...

Какво да ти обяснявам? Ти вече знаеш защо... Даже по-добре и от мен. Преди време бях стигнал до един капитален извод. Че небето, макар и привлекателно, си остава друга губерния...

Литература!

И не само литература...

Дали пламъкът все пак ще успее да подпали звездите? Внимавай, Барбара, този пламък може да подпали и твоята звездичка...

До мен, без да поддава на общата суетня, стоеше майорът. Пушеше и мълчеше. Край нас сновяха хора. Мъкнеха някакви багажи, смееха се и си говореха. Какво по-естествено от това – в три часа през нощта да се смееш и да си говориш с някого?

През онази нощ очите ми си останаха сухи като сахарски пясък. Не защото съм корав мъж...

Вероятно... защото пламъкът все пак не успя да подпали звездите?!... И така, една звезда си остана там, където вече й беше мястото.

На небето.

XXVIII.

Настаниха ни в някакво общежитие. Облъскани от пътуването, всички набързо заспаха. Чувах шума от равномерното дишане на Емо. И затова се учудих, когато го чух да казва:

– Опитай се да заспиш...

Каза го равно и спокойно. Съчувствието беше добре прикрито. „Това е животът! Толкова...“

Струваше ми се, че няма да затворя очите си поне седмица. Но скоро след думите на Емо съм заспал. Още не съм бил успял да осмисля станалото с Барбара. Сънувах я, но такава, каквата беше през есента. А може би такава, каквата е била през пролетта... Разхождахме се в някаква безкрайна люцернова нива. Току-що бе валило. Държахме се за ръка като дечица в детска градина. В съня липсваше лепкавото усещане за смърт.

То се появи по-късно. Някак постепенно.

Не взех медал, разбира се. Когато се качвах в самолета, възвръщах привичните си навици, чувствах се уверен. Уж... Но на четвъртия скок се издъних. Грешка, от раздела „С тия вече се справям“. Изхвърчах от класирането в началото, но се спрях някъде около средата. Бяха ми икономисани разборите и натякванията.

Имам спомен за още нещо. Вероятно съм бил наежен като таралеж. Държанието ми е можело да бъде определено с думите: „Без съболезнования, моля!“ Смеех се на това, на което и другите се смееха. Може би малко по-вяло, но се смеех. Когато усетех, че започвам да гледам с празни очи пред себе си, вземах мерки. Например правех се, че чета книга или вестник. Спомням си, че носех „Парижката Света Богородица“. Някога, като дете, тя беше обсебила въображението ми и затова я бях взел на летището за препрочитане. В главата ми не влезе нито ред. Оттогава не мога да я погледна.

Все пак, стоях по-встрани от другите. И чувах гласа си като чужд.

XXIX.

През първия свободен ден отидох до гарата. Към десет сутринта слънцето вече прежуряше. Бях се ориентирал по картата къде се намира малкото градче, но няколкото думи от полския ми речник не ми достигаха, за да намеря нужното ми гише и да си купя билет. Щом не успеях да намеря полската дума, неволно опитвах с руска. Човекът, към който се обръщах, видимо се затваряше, отговаряше ми нещо на скоропоговорка и ми даваше гръб.

Знаех, че за поляците руския е не просто език, а език на система, която не им е по сърце. Но ме беше яд. Не бях тръгнал да им вода политическа агитация, а търсех едно съвсем обикновено билетно гише. Все пак се справих. Просто започнах да произнасям с въпросителна интонация:

- Иниелин?
- Иниелин?!
- Иниелин?!!

Всеки има в живота си своя Иниелин. Място, където му се налага да се срещне с opakото на битието си. И да приеме някои болезнени истини. Знаете историята за младия мъж. Неговият Иниелин е бил един баир с форма на череп в околностите на Йерусалим...

Това сравнение е от днешния ден и се появи в мислите ми неволно. Тогава там, във влака, вероятно здравата ме е боляла душата. Бях вече осъзнал невъзвратимостта на смъртта на Барбара.

Жегата в купето беше нетърпима – рамката на стъклото беше блокирала и нямаше как да се отвори прозорецът. А слънцето се беше заковало точно пред нас. Цветята, които взех от гарата, бързо вехнеха. Някаква жена се опита да ме заговори, но аз ѝ казах една от малкото фрази, които знаех:

- Ниц не разумем по польски.²⁴

Тя кимна с разбиране. Извади от чантата си бутилка с вода, взе букета от ръцете ми и напръска цветята. После намери парче вестник, намокри го обилно и загърна основата на стеблата с него.

Цветята видимо живнаха.

Лесно намерих улица „Полиатовскиего“. Тя сечеше градчето на две. На края на западната ѝ страна трябваше да се намира домът на

24. „Нищо не разбирам по /на/ полски.“

Барбара.

Кучетата с космонавтски имена стояха в сянката на къщата. Щом ги наближих, бафнаха. Въпросително към мен, а в същото време явно искаха да предупредят стопаните си. Но ме пуснаха да вляза.

Отнякъде излезе млад мъж. Знаех, че това е Ромек, братът на Барбара. За да икономисам догадките, му казах на непривичния за него език:

– Здравей, Ромек – и му подадох ръка.

След това имаше малко суетня. При запознаването с майката и бащата на Барбара – едра, вече напълняваща жена и спечен от селска работа мъж над петдесетте.

Реагираха на липсата на сълзи от мен и не се разплакаха. Майката ме заведе до една от стаите в дъното на коридора, отвори вратата и мълчаливо изчезна нанякъде.

Тук още се чувстваше присъствието на Барбара. Върху масата – отворена и захлупена, сякаш току-що оставена книга. Столовете, картините по стените, дреболиите – разхвърляни с някаква премерена небрежност – излъчваха очакване. Леглото беше старателно оправено, а на средата му беше поставена голяма кукла. Цветът на очите ѝ беше почти като на очите на Барбара. Само че изкуствен, лъскав.

Но в тази стая, отсега нататък, щеше да липсва естественото присъствие на една младост. Присъствие, което е давало на дома така приятното, но и така краткотрайно усещане за безметежност.

Стаята вече вехнеше. Както цветята във влака.

И на букета, и на стаята, бяха откъснати корените. Близките на Барбара още не искаха да приемат неизбежното. Човек трудно се смирява. Особено в началото...

След малко тръгнахме с Ромек по прегретия от обедната жега път. Разменяхме по някоя и друга фраза на объркан руско-полски. Погледнати от страни, може би сме изглеждали като приятели, на които се налага да крачат през трептящата мараня на горещата улица. Заобикаляхме и се движехме от сянка към сянка. Заобикаляхме и една дума – мястото, към което бяхме тръгнали. Когато достигнахме до оградата, Ромек ми посочи ориентира, подаде ми ръка и без да бърза, си тръгна обратно.

Ориентирът беше самолетно витло, поставено до паметник.

Застанах до гроба и първото, което почувствах, бе, че не зная какво да правя с ръцете си. Поставих завехналия букет върху остатъците от вече изсъхналите на сено цветя и се вгледах в снимката върху мрамора.

Забелязали ли сте? Снимките върху паметниците внушават неприемането на смъртта. От тях ни гледат живи погледи.

– Здравей, Барбара!

Извинявай, сбърках още с първата дума. Здравей е обръщение към живите.

Изпотен съм, изнервен съм и малко ми се вие свят. От жегата е...

И на мен ми е трудно да приема, че те няма. Затова нека си поговорим като жив с жив. За да се получи диалог, ще си представям иронията на милата ти усмивка.

Нещо недоуцелвам думите. Мила усмивка – израз от сантиментален роман за прецъфтели девизи. А аз искам да говорим сериозно. Сега разбирам, че малко съм завиждал на тази усмивка – от нея струи мекота, която привлича. А аз често съм заздлив...

Искам да ти кажа нещо друго. За мен поне наистина важно. Някаква лесно усещана, но трудно изразима истина, до която стигнах благодарение на теб, докато беше жива. Истина, която се допълни с твоята смърт.

Всеки човек върви по свой път. Животът е сливане на собствения път с пътищата на други хора.

За малко нашите пътища се сляха.

Аз продължавам. Ти – не!

Продължавам. Колко – Дни? Месеци? Години? Всъщност и месеците и годините се измерват в дни...

Не е важен броят на дните. Съществено е само богатството на връзките, които изживяваш. Светът се разкрива чрез постепенното развитие на една особена сетивност – за същността на нещата, а не за външната им форма.

Човек израства на ръст колкото Бог му даде.

Но израства по дух колкото сам реши.

Малкият принц външно е беден като бедуин. Но той по същината си е богат. С духа и обичта, с които е зареден.

Ти премина за малко през живота ми. Както Малкият принц през дните на пилота от пустинята.

Когато срещнеш в пустинята си своя Малък принц, намираш съкровището, което дава смисъл на живота ти.

Ти ми помогна да намеря себе си.

Няма да ти обещавам, че ще те помня вечно. Това е клише от документа на отчаянието – некролога.

Аз самият не съм вечен...

Но това не ме плаши. Човек трябва да съумее да направи и от смъртта свой приятел...

Вероятно Барбара е останала по някакъв начин в мен. Понякога си мислех за нея, понякога я позабравях. Но не допуснах грешката да я окача в душата си като икона.

Нейното присъствие не беше само осъзната, необходима шизофрения. От някакъв момент нататък, чрез непроменимата ѝ младост, започнах все по-осезаемо да чувствам натрупването на годините.

После дойде почти реалният сън на надеждата. Но когато се събудих, осъзнах, че това е било само връщане към един спомен.

Спомен, свързан с отминали и отминаващи, стойностни неща – обичани хора, истинско небе, корави пътища под него.

Пътища, по които ходиш бос, израняваш краката си, гълташ пепелта им. Но единствено те, коравите пътища, превеждат човека през сърцевината на живота. Правят го плътен и истински и му придават привкус на вечност.

КРАЙ

© 2005 Владимир Колев

Източник: Авторът

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/10824>]